

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КАФЕДРА КРИМІНОЛОГІЇ
ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА
КООРДИНАЦІЙНЕ БЮРО З ПРОБЛЕМ КРИМІНОЛОГІЇ
НАПРН УКРАЇНИ**

**КРИМІНОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА:
ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ
ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ**

**Матеріали
науково-практичної конференції
(Київ, 25 березня 2016 року)**

Київ 2016

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КАФЕДРА КРИМІНОЛОГІЇ
ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА
КООРДИНАЦІЙНЕ БЮРО З ПРОБЛЕМ КРИМІНОЛОГІЇ
НАПрН УКРАЇНИ

КРИМІНОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА:
ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ
ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Матеріали
науково-практичної конференції
(Київ, 25 березня 2016 року)

Київ 2016

УДК 343.9(477)(063)
ББК Х 628.3
К823

Редакційна колегія:

Черней В. В., доктор юридичних наук, професор, ректор Національної академії внутрішніх справ;

Гусарев С. Д., доктор юридичних наук, професор, перший проректор Національної академії внутрішніх справ;

Чернявський С. С., доктор юридичних наук, професор, проректор Національної академії внутрішніх справ;

Джужа О. М., доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник Національної академії внутрішніх справ;

Василевич В. В., кандидат юридичних наук, професор, учений секретар Вченої ради Національної академії внутрішніх справ;

Левченко Ю. О., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ від 16 березня 2016 року (протокол № 3)

Матеріали подано в авторській редакції

Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення [Текст]: матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 25 берез. 2016 р.) / [ред. кол. В. В. Черней, О. М. Джужа, В. В. Василевич та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. – 200 с.

**УДК 343.9(477)(063)
ББК Х 628.3**

© Національна академія внутрішніх справ, 2016

ВСТУП

Україна переживає складний та досить суперечливий період розвитку й становлення як суверенної та правової держави, що супроводжується посяганнями на територіальну цілісність, зростанням соціальної напруженості, поширенням девіантних форм поведінки, латентизацією злочинів та інших правопорушень. Доводиться констатувати, що країна постала перед необхідністю негайної обструкції таких комплексних загроз публічній безпеці як сепаратизм і тероризм. Зазначене зумовлює необхідність розроблення комплексу інноваційних заходів запобігання злочинам, що повною мірою залежить від належного наукового забезпечення на основі синтезу знань, накопичених усіма науками кримінально-правового циклу.

Вітчизняна кримінологія нині опинилась у непростій ситуації, пов'язаній не лише з необхідністю пошуку адекватних відповідей на нагальні кримінальні загрози, що якісно трансформуються, а й з потребою оновлення усталених і традиційних дослідницьких інструментів та методологічних засад.

Проведення кафедрою кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ науково-практичної конференції, присвяченій проблемам кримінологічної науки і практики правозастосування, зумовлене актуальністю сучасних викликів, а відтак, необхідністю удосконалення дослідницького інструментарію.

Наукові праці за матеріалами науково-практичної конференції висвітлюють комплекс сучасних проблем, теорії, законодавства та практики боротьби зі злочинністю у світлі трансформації національної правової системи та реформування органів правопорядку.

Сподіваємося, що представлений збірник, у якому враховано результати досліджень за останній період, стане у нагоді не лише здобувачам вищої юридичної освіти, а і правоохоронцям, фаховим юристам, представникам органів влади та всім тим, хто цікавиться зазначеною проблематикою.

Оргкомітет

Черней В.В., ректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ПІДГОТОВКА КАДРІВ ДЛЯ ПОТРЕБ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЯК СКЛАДОВА УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ

Конституційне визнання людини, її життя і здоров'я, честі та гідності, недоторканності й безпеки найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення прав та свобод людини – головним обов'язком держави вимагає від останньої забезпечення належного функціонування відповідної системи органів (суб'єктів) правоохоронного спрямування [1].

До них належить і Національна поліція України, що посідає важливе місце серед органів державної влади і служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку [2, ст. 1].

Стан криміногенної ситуації в країні упродовж останніх років характеризується певним збільшенням кількості зареєстрованих тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень, що відмічається як у великих містах (у мегаполісах зареєстровано майже 50 % усіх злочинів), так і загалом по країні. На динаміку корисливої та насильницької злочинності в окремих регіонах впливає тривале збройне протистояння на Сході України.

За всієї складності викликів і загроз на початку тисячоліття правоохоронним органам України вдалося стабілізувати ситуацію щодо боротьби зі злочинністю та розпочати реформування своїх структур. Водночас у державі донині не сформовано ефективної системи запобігання злочинам, недосконалими залишаються її законодавчі засади, а засоби, що застосовуються, не завжди є достатньо результативними. Зазначене певним чином пов'язано з послабленням оперативних позицій у розшуковій діяльності, виявленні й розкритті кримінальних правопорушень та

встановленні осіб, які їх учинили. Це вимагає створення наукового підґрунтя, удосконалення форм і методів профілактичної (превентивної) діяльності.

Г. В. Форос у цьому контексті зауважив, що запобігання злочинам – це найбільш реальний внесок правоохоронних органів у сприяння політичній реформі та економічним і соціальним перетворенням [3, с. 180].

Посилення протидії злочинності залежить, насамперед, від кадрового забезпечення, зокрема підготовки кваліфікованих працівників основних поліцейських спеціалізацій (слідча, оперативно-розшукова, превентивна), здатних застосовувати специфічні засоби і методи виявлення, припинення та профілактики попередження кримінальних правопорушень.

Зважаючи на штатну чисельність посад основних поліцейських служб і стан їх комплектування, значне збільшення навантаження на слідчих, оперативних працівників, інспекторів-криміналістів, дільничних інспекторів тощо, потреба у фахівцях за такими напрямками має тенденцію до постійного зростання. Наявний кадровий некомплект об'єктивно збільшуватиметься за результатами атестування поліцейських, що триває.

У реагуванні на криміногенну ситуацію важлива роль належить оперативній службі, підрозділи якої за нових умов потребують зміцнення й оновлення, що є надзвичайно актуальним як для Міністерства внутрішніх справ загалом, так і Національної поліції зокрема. Підготовку відповідних кадрів за окремими планами і в режимі обмеженого доступу вже понад двадцять років здійснює саме Національна академія внутрішніх справ – єдиний вищий навчальний заклад Міністерства внутрішніх справ з такою спеціалізацією, який, до того ж, забезпечує наукове й методичне супроводження системи підготовки, підвищення кваліфікації та перепідготовки (спеціалізації) фахівців зазначеної категорії, а також нормотворчої та практичної діяльності.

Відповідно до Положення про Міністерство внутрішніх справ України (пп. 56 п. 4), на базі навчальних закладів, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ, здійснюються підготовка та професійне навчання кадрів для потреб відомства й Національної поліції України [4].

Відомчу освіту офіційно визнано і законодавчо закріплено як невід'ємну складову загальнодержавної освітньої системи. За досить незначний проміжок часу в умовах незалежності України відомча освіта довела свою спроможність здійснювати підготовку фахівців необхідної кваліфікації з урахуванням інтересів конкретних служб і потреб практики, що відповідає кваліфікаційним вимогам до конкретних категорій персоналу (за посадами, спеціалізаціями, рівнями освіти).

Цивільні навчальні заклади об'єктивно не здатні забезпечувати підготовку спеціалізованих кадрів поліції, оскільки їх освітні програми не враховують особливості та специфіку поліцейської служби й не передбачають вивчення цілої низки необхідних для майбутнього правоохоронця дисциплін (курсів, факультативів), зокрема напрямів адміністративної поліцейської діяльності, забезпечення публічного порядку, тактико-спеціального та оперативно-розшукового, проведення спеціальних операцій зі складовими ведення бою тощо.

Курсанти з числа цивільної молоді з моменту зарахування до відомчих вишів: приймають присягу; перебуваючи на казарменому положенні (упродовж перших курсів – без винятку), знаходяться під керуванням і контролем командирів, що дає змогу прищеплювати їм готовність до несення служби, сприяє патріотичному вихованню, формує колективізм, взаємні підтримку та відповідальність поліцейських; разом з профілюючими та спеціальними дисциплінами протягом усього терміну навчання розвивають морально-психологічні й вольові якості, навички спеціальної фізичної та бойової підготовки, адаптуються до умов служби; постійно закріплюють і поглиблюють набуті теоретичні знання шляхом проходження різних видів позанавчальних і навчальних практик та стажувань у практичних (переважно за місцем майбутньої служби) підрозділах і під час залучення до заходів із забезпечення охорони публічного порядку.

Підготовка кадрів поліції у вищих навчальних закладах МВС зі специфічними умовами навчання має також інші безперечні переваги: по-перше, вдається досягти взаємодії із замовниками (практичними підрозділами поліції), відбувається надання ними фахової, з урахуванням інтересів практики, консультативної та експертної допомоги, видання наочних посібників та матеріалів для всіх видів занять, тренінгів і навчань, участь

висококваліфікованих фахівців як викладачів, тренерів та інструкторів; по-друге, зберігається можливість потенційного впливу на резерв поповнення і за потреби завчасного маневрування ним відповідно до ситуації; по-третє, постійний і перемінний склад таких закладів є резервом МВС та Національної поліції, який може бути залучено до охорони правопорядку під час будь-яких масових заходів та в екстремальних ситуаціях, а також для відпрацювання територій, проведення масштабних операцій, у їх числі оперативно-профілактичних та рятувального характеру.

Стосовно зазначених та інших принципових позицій, Національна академія внутрішніх справ готова спільно з МВС та Національною поліцією України взяти участь у розробленні проектів відповідних правових актів, організаційних рішень і програм, зокрема нової редакції Концепції розвитку відомчої освіти, а також необхідних на цьому етапі організаційно-управлінських документів, а саме: Типового положення про вищий навчальний заклад МВС і Примірної структури такого вишу, положень про організацію освітнього процесу та наукової роботи, поєднання навчання з практикою захисту прав людини й протидії злочинності, розподіл функцій та обов'язків між МВС, Національною поліцією і Національною гвардією України в процесі визначення державного замовлення на підготовку фахівців, відбір кандидатів на навчання, взаємодію під час їх підготовки, розподілу та призначення на посади, супроводження по службі тощо.

Список використаних джерел

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580–VIII : Офіц. текст. – Київ : Алерта, 2015. – 74 с.
3. Форос Г. В. Суб'єкти діяльності щодо попередження злочинів та протидії злочинності / Г. В. Форос // Правова держава. – 2012. – № 4. – С. 179–184.
4. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовт. 2015 р. № 878 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 89. – Ст. 43.

Шаkun В.І., професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, віце-президент Академії вищої освіти України, член-кореспондент Національної академії правових наук України, Заслужений діяч науки і техніки України

УКРАЇНСЬКЕ УЗБІЧЧЯ ДОХІЙСЬКОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ

Протягом п'яти років політики, вчені та фахівці в галузі запобігання злочинності беруть участь у роботі Конгресу Організації Об'єднаних Націй (ООН) із запобігання злочинності й кримінального правосуддя з метою сприяння виробленню стандартів у галузі кримінального правосуддя й запобігання злочинності.

Темою 13-го Конгресу ООН із запобігання злочинності й кримінального правосуддя (Доха, 12–19 квітня 2015 року) стала інтеграція питань кримінального правосуддя й запобігання злочинності в порядок денний засідання ООН із метою розгляду соціальних і економічних викликів та сприяння забезпеченню верховенства права на національному й міжрегіональному рівнях, а також активізації участі громадськості в зазначеному процесі.

Зокрема, учасники Конгресу розглядали такі питання:

здобутки і виклики в реалізації комплексної політики та стратегій у сфері кримінального правосуддя й запобігання злочинності з метою сприяння забезпеченню верховенства права на національному й міжнародному рівнях, а також підтримання сталого розвитку;

міжнародна співпраця, зокрема на регіональному рівні, у сфері боротьби з транснаціональною організованою злочинністю; всеосяжні та збалансовані підходи з метою запобігання появі нових форм транснаціональної злочинності й належного реагування на них;

особливості національного підходу до участі громадськості в зміцненні систем кримінального правосуддя й запобігання злочинності.

Важливо, що в роботі Конгресу вперше взяли участь Генеральний секретар ООН, Голова Генеральної Асамблеї, а також Голова економічної і соціальної Ради. До того ж, уперше за 60 років історії проведення конгресів із запобігання злочинності відбувся активний молодіжний форум, і в перший же день було схвалено Декларацію. У Дохійській Декларації висловлено прихильність і політичну волю держав-членів до здійснення комплексних стратегічних заходів щодо запобігання злочинності й кримінального правосуддя. Зазначена політика, безумовно, сприятиме забезпеченню верховенства права як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Конгрес створив надійну базу, яка надасть змогу світовому співтовариству усвідомити важливість взаємозв'язку між верховенством права і сталим розвитком. Зауважимо, що наведені рекомендації уряди мають ураховувати протягом наступних 15 років.

Особливу увагу учасники Конгресу зосередили на розгляді питань щодо забезпечення верховенства права, способів незаконної міграції, протидії злочинності у сфері живої природи, запобігання насильству над жінками й дітьми.

У роботі Конгресу брали участь і представники України. Проте, на жаль, донині не вжито заходів щодо реалізації Дохійської декларації. Складається враження, що Україна не лише ігнорує і не враховує рішення авторитетних міжнародних організацій, а й поступово мігрує на узбіччя світових кримінологічних процесів. Водночас нещодавно відбулася низка авторитетних міжнародних заходів щодо реалізації положень ухваленої Конгресом Декларації. Зауважимо, що серед найновіших подій – засідання Комісії боротьби з наркотиками, яке відбулось у Відні з 14 до 22 березня 2016 року. Учасниками 59-ї сесії зазначеної Комісії були понад півтори тисячі представників урядових, парламентських і неурядових організацій. Ухвалено надзвичайно важливі й актуальні для України рекомендації щодо стратегії боротьби з незаконним обігом наркотиків. В Україні ж практично відсутня будь-яка урядова реакція на ухвалені рішення. І це за умови, що існує відповідний

урядовий орган, покликаний організовувати роботу щодо боротьби з наркотиками.

Повертаючись до ухвалені Конгресом Дохійської декларації, з прикрістю змушені констатувати, що донині не було вжито заходів щодо реалізації положень цього важливого документа у сфері запобігання злочинності й кримінального правосуддя. До речі, за часів незалежності жодну з програм щодо протидії злочинності так і не було виконано в повному обсязі. З упевненістю можна стверджувати, що в Україні відсутня будь-яка офіційно оформлена стратегія запобігання злочинності й удосконалення кримінального правосуддя.

На нашу думку, причин того декілька. Чільне місце, безумовно, посідає економіка. Стали очевидними такі негативні фактори, як відсутність стратегічного бачення перетворень у країні, недостатність і неефективність реформ, наростаюча корупція, неефективність і некомпетентність державного управління, вкрай невдала фіскальна політика. П'ятнадцять українських урядів незмінно обіцяли створювати сотні тисяч, а то й мільйони робочих місць. Насправді ж держава виявилася неспроможною забезпечити роботою своє населення, передусім чоловіче.

Згідно зі статистичними даними, кількість зареєстрованих безробітних (станом на 1 лютого 2016 року) становить 508,6 тис. осіб, із яких допомогу отримують лише 416,7 тис., а її середній показник – 1509 грн. Причому заборгованість із виплати заробітної плати лише впродовж січня збільшилася на 1,3 %, або на 211,7 млн грн, і на 1 лютого 2016 року становила 2 092,5 млрд грн. Понад третина домогосподарств в Україні отримують субсидії на оплату житлово-комунальних послуг. Офіційно повну зайнятість має ледь більше 8 млн осіб, приблизно така сама кількість працює неповний робочий день або неофіційно. Так, це лише приблизні дані, але вони повною мірою відображають тривожні процеси, які назрівають у суспільстві. Унаслідок необдуманих політичних рішень закриваються підприємства, страждає малий і середній бізнес на тлі розширення тіньового сектору економіки, який уже досяг майже 60 % від ВВП. Відтак, не дивно, що збільшується

кількість безробітних, які, не цураючись заробітку в будь-який спосіб, поповнюють лави правопорушників. Деклароване підвищення цін на енергоносії, житлово-комунальні послуги ще більше ускладнює й без того непрості соціальні й кримінальні процеси в державі. Так і не реалізовано масштабні проекти у сфері сільськогосподарського виробництва, будівництва доріг, які би поклали початок вирішенню нагальної проблеми зайнятості населення. Якщо влада найближчим часом не візьметься за подолання проблеми використання трудових ресурсів, вони легко можуть перетворитися на ресурси кримінальні. І, напевно, справа тут не в економіці, а в системі державного управління, відсутності гармонії між сталим розвитком і запобіганням злочинності. Саме ці положення є ключовими в Дохійській декларації, де безпосередньо зазначено, що сталий розвиток і верховенство права нерозривно взаємопов'язані та посилюють одне одного.

Наступною за зміцненням обороноздатності країни є реформа всієї системи органів кримінальної юстиції. Загальновідомо, що визначальними функціями держави є охорона прав і свобод людини й громадянина, а також забезпечення правопорядку. У аспекті проблеми посилення обороноздатності держави майже поза увагою влади залишилася не менш важлива проблема забезпечення правопорядку. На жаль, функція забезпечення правопорядку фактично нівельована і більшістю населення сприймається як охорона влади. Попри суспільний резонанс, в органах кримінальної юстиції триває призначення осіб на високі посади, які охороняють інтереси відомих в Україні олігархів і політиків. Сумним наслідком такої деформації стала втрата довіри пересічних громадян до владних інститутів і деморалізація їх працівників. Суд, прокуратуру і навіть щойно створену поліцію населення у більшості своїй сприймає не як їх захисників, а як інститути з обслуговування влади. Як наслідок – відверті прояви бандитизму, грабежі, насильства. Проблема загострює ще й те, що населення та організовані злочинні угруповання мають значну кількість нелегальної та легальної зброї – від пістолета до гранатомета.

Науковці також здебільшого стоять осторонь зазначених проблем. Незабаром виповниться рік від дня ухвалення Закону України «Про Національну поліцію». Проте донині лишаються ненаповненими теоретичним і практичним змістом ключові положення Закону щодо превентивної та профілактичної діяльності поліції, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень. Не визначено місце та взаємодія поліцейських заходів із негласним розслідуванням та оперативно-розшуковою діяльністю, а також місце громадськості в запобіганні злочинності. Цілком закономірно, щоб подолати злочинність, влада рано чи пізно буде змушена вдаватися до непопулярних заходів. І тут важливо, щоб демократичні процеси не трансформувались у диктатуру.

Це застереження містить Дохійська декларація, якою підтверджено політичне прагнення міжнародного співтовариства підтримувати ефективні, справедливі, гуманні й підзвітні системи кримінального правосуддя та установ, що їх утворюють. Декларація закликає до ефективної участі всіх верств суспільства в справі запобігання злочинності, ухвалення всеосяжних інклюзивних національних стратегій і програм у сфері запобігання злочинності й кримінального правосуддя, які повною мірою враховують глибинні причини злочинності, а також умови, що сприяють її виникненню з урахуванням відповідних стандартів і норм ООН.

Ми глибоко переконані, що саме цей шлях має обрати Україна. Без усунення причин злочинності та корупції створення численних антикорупційних бюро, прокуратур, агентств тощо не дасть бажаного результату.

Якщо українці прагнуть жити в цивілізованій демократичній країні, а не на території, поділеній між олігархами та їх бандитськими угрупованнями, задля сталого розвитку суспільства необхідно негайно реалізувати ефективні, узгоджені з міжнародними стандартами стратегії запобігання злочинності, утвордження верховенства права.

Чернявський С.С., проректор
Національної академії внутрішніх
справ, доктор юридичних наук,
професор

МІСЦЕ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ВНУТРІШНІХ СПРАВ У НАУКОВОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРІОРИТЕТНИХ ЗАВДАНЬ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Цілком підтримуючи здійснювані керівництвом держави концептуальні положення щодо реформування системи МВС України і Національної поліції (НП), у контексті подальшої реалізації положень новоприйнятого Закону України «Про Національну поліцію» вважається за доцільне внести низку пропозицій щодо вирішення нагальних проблем правозастосовної практики у сфері компетенції правоохоронних органів щодо протидії злочинності.

По-перше, щодо диференціації кримінального процесуального навантаження на слідчі та інші підрозділи Національної поліції.

Робочою групою у складі фахівців Головного слідчого управління НП і вчених НАВС доопрацьовано та найближчим часом буде забезпечено супровід розгляду у профільному Комітеті Верховної Ради проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення порядку проведення досудового розслідування у формі дізнання», який запроваджує спрощений порядок розслідування злочинів невеликої тяжкості.

Реалізація цієї ідеї дозволить запровадити спрощене провадження по значному масиву злочинів, що не є тяжкими, розслідувати які мають співробітники оперативних та інших підрозділів НП, зокрема офіцери блоку превентивної служби.

Таке довгоочікуване нововведення дозволить в разі зменшити навантаження на слідчих, яке з запровадженням нового КПК України зросло майже в десять разів і становить нині в середньому 130–140 кримінальних проваджень на одного слідчого. До того ж у державі слідчими НП розслідується 98 % всіх кримінальних правопорушень з перспективою подальшого збільшення. Із загальної кількості розслідуваних проваджень

тяжкі та особливо тяжкі злочини складають лише чверть. Водночас лише некваліфіковані крадіжки та шахрайства (ч. 1 ст. 185, ч. 1 ст. 190 КК України) та легкі тілесні ушкодження (ст. 125 КК України) становлять майже 40 % усіх зареєстрованих злочинів. Це призводить до того, що замість розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів слідчі змушені займатися «дрібними» правопорушеннями, які не становлять значної суспільної небезпеки, а в багатьох випадках взагалі не мають судової перспективи.

По-друге, *щодо вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення протидії злочинності.*

Пропонується запровадити (скоріше – відновити) щорічний моніторинг стану криміногенної ситуації в державі з оцінкою ефективності протидії злочинності та забезпечення публічного порядку (у розрізі по регіонах, категоріях злочинів, діяльності окремих служб тощо) на основі комплексного аналізу державних статистичних зведень Генеральної прокуратури України, відомих статистичних звітів МВС України, НП, інших ЦОВВ.

Розроблена ініціативною групою НАВС система відповідних індикаторів (показників) має узагальнений характер й максимально наближена до сучасних загроз. Обчислення індикаторів (показників) в силу їх різноманітності не можливо здійснити за єдиною методикою. Отже, під кожний індикатор (показник) має бути розроблена індивідуальна методика обчислення з метою приведення його до уніфікованого числового значення.

Так, наприклад, узагальнений індикатор рівня злочинності у певній сфері соціального життя має бути доповнений показниками, що характеризують структуру злочинності. Використання лише узагальнених, не деталізованих індикаторів призведе до втрати інформації, яка може бути важливою для оцінки стану криміногенної ситуації в країні.

При визначенні переліку індикаторів враховано закони України «Про Національну поліцію», «Про Національну гвардію», «Про Державну прикордонну службу», Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій (Указ Президента України від 16 січня 2013 р. № 20/2013), Положення про Державну міграційну службу України (постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 360), а також положення про окремі служби МВС України.

Враховано й практику обчислення відомого з кримінологічної теорії узагальненого коефіцієнту суспільної небезпечності злочинів в країні. Цей коефіцієнт доцільно розраховувати на основі даних щодо кількості найбільш поширених та суспільно небезпечних загально-кримінальних злочинів, так званої «індексної групи». Виходячи з досвіду інших країн (США, Велика Британія, Німеччина), до переліку таких злочинів пропонується включити: умисне вбивство з замахом; умисне тяжке тілесне ушкодження; умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження; згвалтування з замахом; вимагання; розбій; грабїж; крадіжку; шахрайство; незаконне заволодіння транспортним засобом; привласнення, розтрату майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем; незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами; хуліганство; порушення правил безпеки дорожнього руху, що спричинили смерть потерпілого.

По-третє, *щодо удосконалення боротьби з організованою злочинністю*. Пропонується розробити (на відомчому або міжвідомчому рівні) комплексний цільовий план боротьби з організованою злочинністю. Відповідні заходи доцільно систематизувати за п'ятьма блоками: удосконалення правового регулювання у сфері боротьби з організованою злочинністю; інформаційно-аналітичне забезпечення на основі інноваційних підходів використання інформаційних і телекомунікаційних сучасних технологій і переорієнтацією інформаційно-довідкової роботи у розвідувально-аналітичну по виявленню економічного підґрунтя ОЗУ (інформаційно-аналітичне забезпечення); підвищення ефективності роботи з негласним апаратом на основі пошуку та запровадження нових форм співробітництва (робота з негласним апаратом); ліквідація економічного підґрунтя ОЗУ на основі документування їх економічних, корпоративних та корупційних зв'язків, упровадження в практику діяльності усіх оперативних підрозділів дієвих елементів механізму запобігання відмиванню коштів (документування та ліквідація економічного підґрунтя ОЗУ); наукове та навчально-методичне забезпечення діяльності оперативних підрозділів (наукове та навчально-методичне забезпечення).

По-четверте, *нагальним вважається запровадження європейського досвіду залучення суб'єктів недержавного сектору безпеки для спільної реалізації завдань по боротьбі зі злочинністю та охороні правопорядку з обговоренням внесених на розгляд профільних парламентських комітетів проєктів законів: «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» і «Про місцеву (муніципальну) поліцію».*

Аналіз практики чинного законодавства та досвід багатьох європейських столиць свідчить про можливість створення місцевої міліції у місті Києві, до відання якої можуть бути віднесені функції контролю за виконанням земельного та природоохоронного законодавства; використанням і охороною земель та інших природних ресурсів; дотриманням правил благоустрою; паркуванням автотранспорту; забезпеченням охорони пам'яток історії і культури; дотриманням правил архітектури та містобудування; розміщенням зовнішньої реклами; дотриманням правил торгівлі; належним утриманням покриття доріг, тротуарів і прибудинкових територій; зайняттям земельних ділянок тощо.

По-п'яте, проведення в сучасних умовах реформаторських заходів по відношенню до практичних підрозділів, що об'єднуються комплексом суттєво розширених повноважень МВС як цивільного органу з реалізації державної політики у сферах протидії злочинності та забезпечення громадського порядку, управління державним кордоном, громадянства та міграції, цивільного захисту, пожежної безпеки та реагування на надзвичайні ситуації, актуалізують необхідність *запровадження принципово нової моделі відомчої системи освіти*, в межах якої формується та удосконалюється кадровий потенціал відповідних служб правоохоронного спрямування.

Ураховуючи світову практику, робочою групою НАВС запропоновано трирівневу модель побудови системи освіти МВС України: перший рівень – підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації молодших спеціалістів та кваліфікованих робітників на базі регіональних центрів чи професійних коледжів (з присвоєнням кваліфікацій поліцейський, технік тощо); другий рівень – підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації працівників бакалаврського та магістерського рівнів вищої освіти на базі

ВНЗ, що належать до сфери управління МВС (підготовка слідчих, детективів, експертів-криміналістів, командирів тощо); третій рівень – підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації керівного складу відповідно до навчальних програм з управлінським спрямуванням (управління та адміністрування, військове управління тощо) на базі НАВС (в перспективі не виключається створення академії управління).

Сербин Р.А., проректор Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ШАХРАЙСЬКІ СХЕМИ У СФЕРІ БЛАГОДІЙНИЦТВА

Загострення соціальних проблем у світі є підґрунтям усвідомлення своїх потреб окремими групами населення, поштовхом для кристалізації запитів на соціальні послуги. Задоволення таких потреб стало можливим через розповсюдження соціальної благодійності, яку на добровільних засадах надають доброчинні фонди, неурядові організації, приватні особи.

Особливої значущості для нашої держави ця сфера життєдіяльності суспільства набула в останні роки, у тому числі у зв'язку з подіями, що відбуваються на Сході й Півдні України, та зі значним зростанням чисельності людей, потребуючих різноманітної допомоги (вимушені переселенці, мешканці окупованих територій, учасники бойових дій, особи з інвалідністю та інші). У результаті наша держава за індексом благодійності протягом останніх п'яти років піднялася зі 151 місця серед держав світу на 103.

Офіційно на даний час в Україні зареєстровано 13 тис. 620 благодійних фондів. За результатами проведеного дослідження з'ясовано, що тільки за останні два роки на допомогу хворим та захист держави українці витратили більше 10 мільярдів гривень. Це свідчить про те, що українці навчилися допомагати знедоленим і тим про кого не в змозі піклуватися держава [1].

Про те, відзначаючи позитивні сторони благодійництва важливо зауважити, що нині, виходячи із повідомлень засобів масової інформації, у державі існує чимало «шахрайських схем» у цій сфері.

За даними Асоціації благодійників України, майже з 14-ти тисяч зареєстрованих благодійних фондів, реально працюють до тисячі. Інші просто обманюють українців, привласнюючи собі гроші.

Можна навести значну кількість прикладів діяльності «благодійницької мафії». Так, наприклад проведене ексклюзивне розслідування журналістами програми «Гроші» показало, що дохід «псевдо благодійної» організації з штатом 200 осіб складає в місяць близько 3 млн. гривень. Як правило головним елементом цього «бізнесу» є спекулювання на АТО та хворих дітях.

Особливого резонансу в Україні набули так звані благодійні організації як: «Дитячі долоні», «Сильні люди», «Знедолені діти», «У ритмі серця», «Дев'ять життів», «Людський промінь світла», «Спілка матерів», «Опора Віра Любов» і т. д. і від імені цих організацій здійснювали збір пожертвувань на лікування учасникам АТО за кордоном [2].

Однак наведені організації, які спекулюють на благодійності є лише невеликою часткою, які було викрито, оскільки як зауважують експерти простежити, чи справді гроші доходять до тих, для кого їх збирають, дійсно дуже важко.

Загалом проблем у сфері благодійництва є більше, ніж досить. Українською негативно на рівень, ефективність і результативність благодійності впливають недосконалість відповідної державної політики, насамперед через не пріоритетність досліджуваної сфери для суб'єктів формування цієї політики, недоліки та суперечності в нормах і положеннях національного законодавства, яким регламентується здійснення благодійності, складність порядків застосування засобів адміністрування відповідних правовідносин, відсутність дієвих механізмів координування, контролю та моніторингу за благодійництвом і взаємодії його суб'єктів під час формування, прийняття та реалізації законодавчих, фінансових і політичних рішень, що мають або можуть мати вплив на

здійснення благодійності, а також недостатня дослідженість як із наукової, так і з практичної позицій, кращого міжнародного досвіду зі здійснення благодійної діяльності та ймовірних перспектив його використання.

Крім того, серед негативних чинників розвитку благодійництва можна виокремити відсутність політичної волі та політичного інтересу до проблематики благодійництва, заполітизованість діяльності благодійних організацій, штучне обмеження сфер та форм здійснення благодійної діяльності, неналежний рівень поінформованості благодійників, бенефіціарів та інших суб'єктів за тематикою благодійництва, подеколи шахрайське нецільове освоєння благодійної допомоги, недовіра суспільства до благодійників, а благодійників – до державних інституцій та бенефіціарів, фінансово-економічна криза в Україні тощо.

Отже, за таких умов виникає потреба в комплексному дослідженні генезису становлення та розвитку благодійництва, змісту та особливостей благодійної діяльності, характеристик функціонування благодійних організацій, засобів механізму адміністративно-правового регулювання благодійництва та суб'єктів здійснення благодійної діяльності, а також розробленні на цій основі пропозицій і рекомендацій стосовно удосконалення державної політики в досліджуваній сфері та національної практики її реалізації.

Список використаних джерел

1. Європейська благодійність: [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/socium/evropeyska-blagodiynist-mi-i-voni.html>.

2. УМВС назвали шахрайські «благодійні» фонди: [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/ukraine/3507975-u-mvs-nazvaly-shakhraiski-blahodiini-fondy>.

Запотоцький А.П., проректор
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук

ОКРЕМІ СХЕМИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА

Злочини, що здійснюються у сфері будівництва, представляють серйозну небезпеку для суспільства. Вони, як правило, зазіхають не лише на суспільну безпеку, але і на економіку країни, конституційні права громадян (наприклад, право на безпечну працю), життя та здоров'я людей. Шкода, що завдається такими злочинами, ускладнює вирішення економічних і соціальних завдань.

Передумовою успішної боротьби із злочинами у сфері будівництва є наукове забезпечення виявлення та розслідування кожного суспільно-небезпечного діяння, що припускає дослідження специфічних особливостей роботи по виявленню таких злочинів [1, с. 211].

Виявлення і розслідування злочинів у сфері будівництва, пов'язані з істотними труднощами, які обумовлені численністю і складністю будівельних правил і норм, недоліками професійної підготовки працівників правоохоронних органів, що ухвалюють рішення по фактах нещасних випадків на будівельних об'єктах, необхідністю застосування великого обсягу спеціальних знань в процесі слідчої та судової діяльності. Більшість працівників правоохоронних органів мають проблеми при формулюванні питань щодо призначення судових будівельно-технічних експертиз, пошуку експертної установи, підбору фахівця для участі в слідчих діях, визначенні обставин, що підлягають встановленню в процесі виробництва слідчих дій тощо.

Загальновідомо, що будівельна сфера є однією з найбільш криміногенних галузей економіки. У цій сфері можна ухилятися від сплати податків, здійснювати шахрайські дії та різноманітні розкрадання, а також займатися незаконним підприємництвом [2, с. 79].

Так, значна кількість видів діяльності у будівельній сфері підлягають ліцензуванню. Часто для здійснення поточної

діяльності будівельної організації потрібно відразу декілька ліцензій. Відсутність однієї, або ж невчасне її продовження, рівно як і відсутність у будівельної організації реєстраційних документів, може сприяти звинуваченню керівників будівельної організації у незаконному підприємництві.

Ухилення від сплати податків у сфері будівництва – найбільш поширені схеми отримання доходів будівельною організацією.

Так, одна з подібних схем, що використовується у сфері будівництва, це здійснення будівельних робіт силами «неоформлених» бригад працівників. При використанні даної схеми в штаті генерального підрядника значиться невелика кількість працівників, тоді як насправді у будівництві беруть участь сотні осіб, які офіційно не працевлаштовані, а, отже, страхові внески по ним не справляються до бюджету. У коло таких працівників потрапляють громадяни без постійного місця проживання (реєстрації), іноземці (з країн ближнього зарубіжжя), які працюють, проживають нелегально тощо.

Такі працівники, як правило, не оформляються взагалі, або ж з кожним із них укладені цивільно-правові договори (надання послуг, виконання робіт, підряду), по яких вони одержують винагороду. Виплачені кошти по документах бухгалтерського обліку не проводяться.

Заниження кількості чи завищення ціни закуплених будівельних матеріалів при складанні акту закупівлі у приватних осіб. Мета даної схеми – створити на підприємстві невраховану партію або ж завищити собівартість закупленої продукції.

При заниженні кількості здійснюється не облікований відпуск будівельних матеріалів при одночасному заниженні обсягу реалізації.

У даній ситуації також може мати місце привласнення різниці між реально витраченими та звітними сумами. З метою завищення собівартості виконаних будівельних робіт і, отже, для зменшення бази оподаткування деякі підрядні організації включають до складу витрат, пов'язаних з виконанням будівельних робіт, матеріали замовника або використовують фіктивні документи, підтверджуючі закупівлю будівельних матеріалів.

Слід зазначити, що фактично кожна будівельна організація, яка була перевірена контролюючими органами, приховувала від оподаткування до половини своєї виручки [3, с. 152].

Зазначимо, що злочинці використовують різні прийоми та способи ухилення від сплати податків, серед яких – включення в систему розрахунків, створених спеціально для цих цілей, фіктивних фірм як постачальників товарів, робіт чи послуг.

Податкові правопорушення та злочини у сфері будівництва також мають ознаки інших економічних злочинів. Досить поширеними є факти корупції серед керівників організацій, що пов'язані з будівництвом об'єктів нерухомості, привласнення посадовими особами грошових коштів своїх організацій, шахрайства, використання свідомо підроблених документів тощо.

Поширеною схемою ухилення від сплати податків є формування фіктивних витрат і подальше заниження бази оподаткування.

Також при будівництві об'єктів нерухомості мають місце і незаконне використання іноземної робочої сили (без укладення трудових договорів) та списання витрат по виконанню робіт за субпідрядними договорами, що укладаються з фірмами – «одноденками». Таке порушення стає можливим у результаті викривлення даних у договорах на капітальне будівництво, зокрема, відсутність посилок на об'єкти будівництва, переліку завершених робіт, довідок про обсяги виконаних робіт тощо [4, с. 94].

Список використаних джерел

1. Чернишов Г.М. Особливості детермінації шахрайства у сфері фінансування будівництва житла / Г.М. Чернишов // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – №6-1. – С. 209-212.
2. Зуйков Г.Г. Встановлення способу скоєння злочину / Зуйков Г.Г. – М. Юридична література, 2000. – 211 с.
3. Бірюков В.В. Криміналістичне дослідження документів / Бірюков В.В., Коваленко В.В. – Монографія. Луганський інститут внутрішніх дел, 1999. – 304 с.
4. Веренич И.В. Использование специальных знаний в процессе расследования преступлений, совершенных в сфере

строительства, эксплуатации зданий и сооружений: дисс. на соискание науч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика; оперативно-розыскная деятельность» / И.В. Веренич. – М.: 2010. – 179 с.

Джужа О.М., головний науковий співробітник Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

КРИМІНОЛОГІЧНА ПАРАДИГМА ГАНСА ГРОСА

Розглядаючи спадщину великого криміналіста і аналізуючи його наукові досягнення вважаємо, що основу для вивчення і розкриття злочинів Г. Гросс бачив у встановленні фактичних обставин, вивченні реалій (фактів), витоків девіантної поведінки.

У 1898 р Гросс заснував журнал «Архив для уголовной антропологии и криминалистики» [1]. Цей німецькомовний журнал з'явився фактично першим виданням для публікацій, що відносяться до дисциплін, які мали узагальнену назву «допоміжні науки кримінального права» [2]. Так, у вступі до першого номера названого журналу Г. Гросс визначав кримінальну антропологію і криміналістику як допоміжні науки кримінального права.

На думку Гросса, кримінальна антропологія являє собою науку про духовні та фізичні прояви в людині у зв'язку зі злочином [3]. Г. Гросс закликав вести спостереження за злочинцями та злочинами, що вони вчиняють, збирати отримані відомості, порівнювати їх і пояснювати, а також емпірично розробляти «якості злочинця», їх характерні особливості та зв'язки із вчинюваними ними злочинами.

Журнал «Архив для уголовной антропологии и криминалистики» отримав позитивні відгуки від наукових і практичних працівників, і це сприяло боротьбі зі злочинністю.

Протягом наступних 16 років було випущено в світ 65 примірників альманаху, кожен з яких був об'ємом не менше 400 сторінок і видавався під редакцією Г. Гросса.

Використовуючи досягнення кримінально-біологічної школи, результати наукових досліджень того часу з психіатрії та психології, а також особистий досвід, Гросс видав в 1898 р книгу «Кримінальна психологія» («Kriminalpsychologie»), обсягом понад 700 сторінок. Цю роботу Гросс присвятив дослідженню особистості злочинців, «психологічних інстинктів злочинців», значенню показів різних свідків, помилок сприйняття і свідчень учасників процесу і т.п.

Точкою відліку історії розвитку кримінології став час заснування Г.Гросом інституту, в якому мала викладатися дисципліна, якій раніше юридичні факультети не надавали великого значення – «Феноменологія злочину». Завданням цього інституту було також забезпечення подальшого розвитку цієї дисципліни [4]

У 1910 році Г.Гросс в університеті Граца засновує самостійний інститут кримінології з метою «підкування допоміжним наукам». Він налічував шість відділень:

- Кримінальних допоміжних наук (кримінальна психологія, кримінальна антропологія, кримінальна статистика та криміналістика);

- Лабораторія;

- Криміналістична станція;

- Журнал «Архів для кримінальної антропології та криміналістики»;

- Довідкова бібліотека;

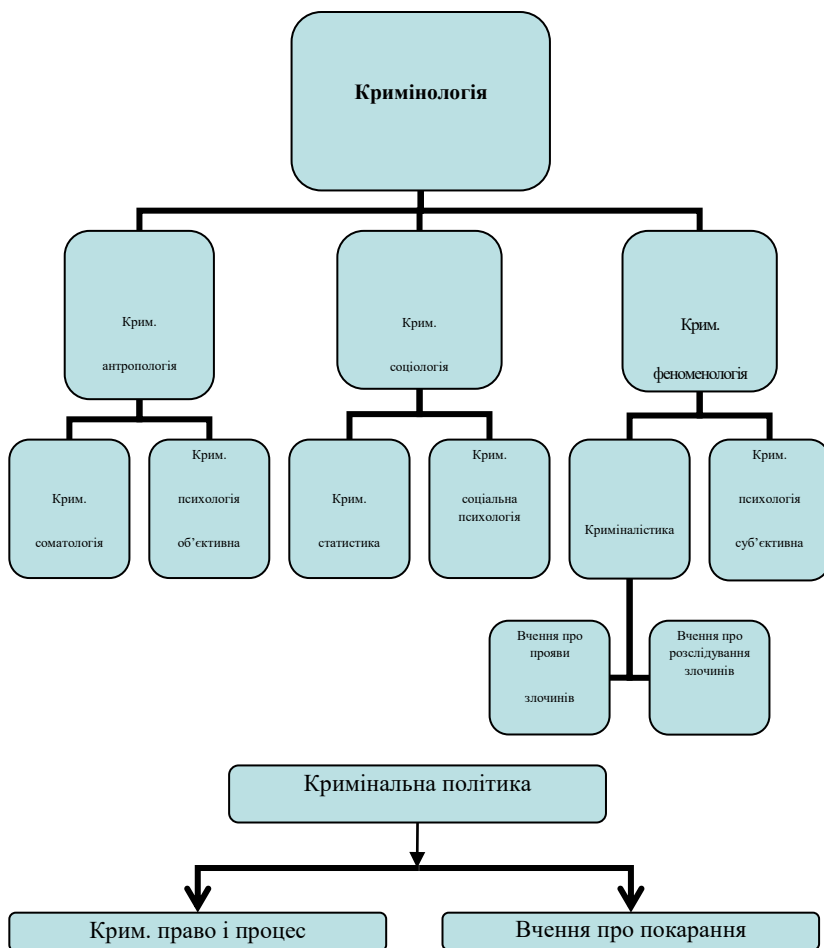
- Кримінальний музей.

Після створення зазначеного інституту в університеті Граца Гросс в 1913 р визначив необхідність створення подібного інституту в одному з університетів Німеччини, вважаючи для цього найбільш підходящим Берлінський університет. У ці роки Г.Гросс займався науковими дослідженнями, пов'язаними з «типовим в ході злочину», а також зі «структурами злочинів» [5]. Ці дослідження актуальні і сьогодні, і ними поглиблено займаються вітчизняні кримінологи та криміналісти.

У німецькомовному просторі Г.Гросса називають «засновником кримінології та криміналістики» [6,7].

І на завершення аналізу місця кримінології та криміналістики в загальній системі кримінально-правових наук

Г. Гросс помістив таблицю, яку ми пропонуємо в його авторській інтерпретації [8]:

На наш погляд, який не претендує на істину в останній інстанції, вчений доводить, що загальнотеоретичною наукою для кримінально-правового циклу є кримінологія. І там де вона розвивається в рамках юриспруденції (кримінального, кримінально-

виконавчого права, кримінального процесу, криміналістики кримінальної психології і т.п.) співвідношення кримінології і цих наук можна порівняти із співвідношенням теорії держави і права та інших юридичних дисциплін.

Як вчений Г. Гросс залишив нам у спадщину понад півтори тисячі науково-теоретичних та практичних видань з психології, кримінології, криміналістики, кримінального права та процесу, які і сьогодні вкрай актуальні, бо тісно пов'язані з практичною діяльністю кримінолога, психолога, слідчого, експерта-криміналіста.

Список використаних джерел

1. Archiv fur Kriminal-Anthropologie und Kriminalistik (since 1916 – «Criminology archive»). After G.Grossa's death in this magazine were engaged G. Horkh, the River Geyndl, F.Maynert, F.Geerds, etc. As of 31.12.1975 the magazine totaled 150 volumes.

2. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики. Перевод с немецкого, 4-е дополненное издание, перевод Л. Дудкин, Б. Зиллер. С.-Петербург, 1908. – С. 8–10.

3. Gross H. Aufgabe und Ziele // Archiv fur Kriminal-Anthropologie und Kriminalistik Bd. 1. 1899.

4. Ганс Гросс: праці вченого та література про нього з фондів Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича: до 100-річчя з дня смерті: бібліографічний покажчик / уклад.: С. І. Нежурбіда, М. П. Дячук, Р. В. Сабадаш, Н. М. Загородна; наук. ред.. С. І. Нежурбіда, Є. Д. Скулиш. – Чернівці: Книги-XXI, 2015. – 222 с.

5. Stolt F.D. Hans Gross (1847–1915). Be- grunder der modernen Kriminalistik // Der Krimi- nalist. 2009. No. 4.

6. Fiest H. Ludwig Hugo Franz von Jagemann // Kriminalistik und forensische Wissenschaften. 1970. P. 269

7. Weihmann R. Kriminalistik. Fur Studium und Praxis. 10 Auflage. Verlag Deutsche Polizei- literatur. Hilden. 2007.

8. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики. Перевод с немецкого, 4-е дополненное издание, перевод Л. Дудкин, Б. Зиллер. –Петербург, 1908. – С. 8–10. С. XVIII.

Кулик О.Г., завідувач науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності Державного науково-дослідного інституту МВС України, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

ПРОГНОЗУВАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ: НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

В останні три роки у кримінальній ситуації в Україні відбулися суттєві зміни. Ускладнилися політичні, економічні, соціальні та соціально-психологічні процеси в суспільстві, підвищилася мінливість показників, які їх відбивають; суттєво змінилася нормативно-правова база правоохоронної діяльності; зросла нестаціонарність показників динаміки злочинності; розпочалася реформа правоохоронної системи країни. За таких умов ускладнився процес прогнозування злочинності, знизилася точність прогнозних оцінок.

Зокрема нам не вдалося вірно визначити всі тенденції злочинності на 2015 рік. Погіршення економічної та соціальної ситуації в країні виявилось настільки значним, а зниження рівня діяльності органів міліції (поліції) настільки суттєвим, що їх вплив як факторів зростання злочинності виявився більш потужним, ніж основного фактору зниження – втрати контролю за територією Автономної Республіки Крим, частинами територій Донецької та Луганської областей і відповідно невключення до статистичної звітності даних про злочини, вчинені на цих територіях. В результаті всупереч очікуванням зросла чисельність заяв та повідомлень про злочини та інші події, що надійшли до міліції (поліції), загальна кількість облікованих злочинів, перш за все крадіжок всіх видів, випадків шахрайства.

Все це засвідчило необхідність суттєвого вдосконалення прогнозової діяльності, отримання більш оперативних та точних оцінок майбутнього стану, структури та динаміки злочинності. Відповідне завдання було поставлене і керівництвом МВС України.

За результатами аналізу попередньої практики прогнозування злочинності нами були визначені наступні напрями підвищення його рівня.

Першим з них є доповнення інформаційної бази прогнозування злочинності. Йдеться як про уточнення даних, у блоках інформації, які вже використовувалися нами в попередні роки, так і про включення до них нових видів інформації.

Зокрема потребує доповнення блок статистичної інформації про фактори злочинності. В даний час він включає 24 фактори та 80 показників, які характеризують їх стан. Дані щодо зазначених показників отримуються з офіційного сайту та публікацій Держстату України, електронної бази даних «Законодавство» та опублікованих матеріалів соціологічних опитувань. Уточнення значення окремих показників, а також отримання інформації про нові показники, які доцільно включити до цього переліку, може бути здійснене шляхом використання аналітичних матеріалів Національного банку України, Мінекономрозвитку України, результатів моніторингових соціально-економічних досліджень, здійснених вітчизняними науково-дослідними установами та міжнародними організаціями (Світовий банк, структурні підрозділи ООН тощо).

Передбачається також включити до цього блоку нові види інформації, а саме:

результати моніторингу кримінологічно значимих подій економічного, соціального, демографічного, політичного, нормативно-правового, соціально-психологічного та організаційно-управлінського характеру. Маються на увазі знакові події, своєрідні маркери процесів, які тільки починаються, але подальший розвиток яких може вплинути на кримінальну ситуацію;

результати моніторингу інформації про думки, оцінки, установки, які поширюються у соціальних мережах, на форумах, у коментарях на сайтах в Інтернеті. Стрімке зростання значення зазначеної інформації для формування поведінки населення, особливо молоді, свідчить про те, що вибіркові дослідження такого роду необхідно починати вже зараз.

Блок інформації про злочинність планується доповнити наступними видами інформації:

результатами щорічного репрезентативного опитування населення України щодо ступеня його віктимізації, рівня латентності найбільш поширених загальнокримінальних злочинів, оцінки стану злочинності та діяльності поліції щодо протидії їй. Такі пропозиції лунали неодноразово [1, с. 211–216; 2], але досі не були реалізовані. В даний час керівництвом МВС та Національної поліції України планується запровадити репрезентативне опитування населення країни щодо ступеня довіри населення до поліції та оцінки її діяльності. Отже є реальна можливість розширити зміст опитування і нарешті реалізувати цю ідею;

результатами дослідження вибіркового репрезентативного масиву даних про конкретні злочини. Незважаючи на методичну та організаційно-технічну складність отримання таких даних, цю роботу необхідно проводити, оскільки успішне вирішення цього завдання дозволить не тільки підняти на якісно новий рівень прогнозування структури злочинності, але й вирішити важливу для теорії проблему розроблення кримінологічної класифікації злочинів.

Другим напрямом вдосконалення прогнозування злочинності в країні є розширення кола методик, які використовуються при його здійсненні та розробка у разі необхідності нових методик.

До цього часу прогнозні оцінки показників динаміки злочинності в цілому, окремих груп та видів злочинів здійснювалися за допомогою методу випадкових блукань з дрейфом з обов'язковим корегуванням прогнозних даних за допомогою експертних оцінок. Вважаємо за доцільне застосувати у дослідному режимі інші методи прогнозування, які б дозволили визначати кількісні параметри впливу факторів, які відображаються кількісними показниками, на показники злочинності. Це зокрема багатофакторні регресійні моделі.

На наш погляд, було б корисно запровадити також регулярне використання при підготовці прогнозу злочинності

методу експертних оцінок фахівців-практиків. Таке щорічне експертне опитування дозволить отримати інформацію про латентні криміногенні процеси в суспільстві, нові види злочинів та способи їх вчинення, тобто доповнити та конкретизувати якісний прогноз злочинності.

В сучасних умовах є необхідність розроблення спеціальної методики прогнозування впливу на кримінальну ситуацію змін у нормативно-правовій бази протидії злочинності та організаційно-управлінських рішень, спрямованих на реформування правоохоронної діяльності. Вона має забезпечити визначення як якісного характеру такого впливу, так і його приблизних кількісних параметрів.

На основі оновленої інформаційної бази та методів прогнозування планується розпочати створення системи прогнозування злочинності в Україні, яка б включала три рівні: оперативні прогнози на квартал, середньострокові прогнози на 1–3 роки та довгострокові прогнози на 7–10 років.

Список використаних джерел

1. Кулик О.Г. Злочинність в Україні: тенденції, закономірності, методи пізнання: Монографія / О.Г. Кулик. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 288 с.
2. Кулик О.Г. Методологічні засади всеукраїнського віктимологічного опитування населення / О.Г. Кулик // Форум права. – 2013. – №1. – С. 543–548.
3. Светульников И.С., Светульников С.Г. Методы социально-экономического прогнозирования. В 2 т. Т.1. Теория и методология: учебник и практикум для академического бакалавриата. – М.: Издательство Юрайт, 2015. – 351 с.

Мінченко С.І., професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

ЩОДО ДЕЯКИХ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ НАУКИ УКРАЇНИ

Злочинність як загально-соціальне протиправне діяння та глобальна проблема сучасного світу вимагає значних матеріальних, організаційних, соціальних і та інших зусиль щодо її профілактики. Питання профілактики злочинності не може розглядатися ізольовано і як таке, що розв'язується простими методами які приводять до миттєвого результату. Спрошеність та непослідовність інструментарію, використання усталених підходів, чия ефективність є, скоріше, даниною традиціям та наслідком міфічних уявлень про впливи на соціальні процеси призводять до погіршення кримінальної ситуації, збільшення шкідливості наслідків злочинності, поглиблення соціальної напруги [1].

Ключовою проблемою кримінологічної науки є профілактика злочинності і, власне, саме заради розробки та реалізації дієвих і результативних її заходів здійснюється цілий комплекс науково-практичних досліджень.

До вивчення проблематики профілактики злочинності залучаються фахівці різних сфер життєдіяльності суспільства, що свідчить про багатовекторність та велику кількість причин цього антисуспільного явища. У зв'язку з цим серед науковців існує велика кількість неоднозначних думок і поглядів на її вирішення. При цьому це призводить до розробки не завжди вдалих нормативно-правових документів і одностайного ствердження науково-теоретичних положень. Власне, а останньому зупинимось дещо детальніше.

Однією з основних ознак відносної самостійності теорії профілактики злочинів як науки є наявність у неї власної системи понять. У систему профілактики злочинності входять різноманітні види профілактичної діяльності. Так, на думку А. Ф. Зелінського, *профілактика* не має на увазі конкретний злочин, а забезпечується через запобігання криміногенним

ситуаціям, їх усунення, ослаблення дії криміногенних факторів, захисту об'єктів від посягань тощо. Поряд з тим, *запобігання злочинам* спрямоване на перешкоджання здійсненню злочинного наміру конкретної особи до початку посягання на стадіях виявлення наміру або готування до злочину. *Припинення* направлене на злочинну діяльність, що вже розпочалася, та має за мету забезпечити ненастання її шкідливих наслідків[2]. *Недопущення злочинів* – діяльність держави та правоохоронних органів, спрямована на створення такої обстановки у суспільстві, коли вчинення злочинів буде неможливим. *Переривання злочинів* – діяльність правоохоронних органів, спрямована на те, щоб перешкодити злочинцю досягти своєї мети. *Боротьба зі злочинністю* – діяльність системи всіх державних, правоохоронних і громадських органів, спрямована на нейтралізацію і фізичне усунення злочинів та осіб, які їх вчинили. *Попередження (запобігання, превенція) злочинів чи злочинності* – діяльність правоохоронних органів, спрямована на припинення злочинної діяльності та недопущення її у подальшому шляхом ліквідації фізичної можливості особи продовжити чи вчинити злочин. *Обмеження злочинності* – діяльність правоохоронних органів, спрямована на обмеження та усунення можливостей осіб, які здатні вчинити злочини, до здійснення протиправної діяльності. *Соціальний контроль над злочинністю* – діяльність держави, спрямована на те, щоб перевіряти (контролювати), спостерігати за діяльністю окремих злочинців та злочинних угруповань, об'єднань та обмежувати можливості допускати вчинення злочинів з їх боку [3].

Окрім удосконалення категорійно-понятійного апарату, для реалізації ключового завдання кримінології, науковці-кримінологи з усіма причетними інституціями до проблем профілактики злочинності, повинні вирішити ряд постійно обговорюваних і актуальних проблем, а саме:

- забезпечити постійне відображення стану злочинності, з її новими проявами та витоками;
- поряд з поглибленим вивченням особи злочинця, особливу увагу звертати і на ознаки жертви злочину;
- об'єктивно описувати детермінанти злочинності та вплив фонових явищ на формування злочинної мотивації;

— з урахування позитивного світового досвіду активізувати процес пошуку шляхів зниження темпів зростання рівня злочинності.

Список використаних джерел

1. Н. А. Орловська. Актуальні проблеми кримінологічної системи України. Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n2/13onaksu.pdf>.
2. Зелинский А.Ф. Криминология: Курс лекций. – Харьков, 1996. – С. 141 – 142.
3. Негодченко В.О. Діяльність органів внутрішніх справ щодо попередження злочинів в сучасних умовах: автореф. ... дис. канд..юрид. наук: 12.00.08 / В.О. Негодченко – Х., 2003.

Кваша О.О., провідний науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, доктор юридичних наук, професор

КРИМІНОЛОГІЯ ЗЛОЧИННОЇ ПОВЕДІНКИ НАТОВПУ

У сучасних умовах розбудови української держави важливою є участь громадян у державотворчих процесах, зокрема у мирних акціях, зібраннях, мітингах. Суспільно-політична криза в Україні актуалізувала цю проблему. Події 2013–2015 років засвідчили, що масові мирні акції громадян містять в собі великі ризики перетворення на неконтрольовані протиправні дії натовпу. Однак у цих умовах набувають поширеність і явища масового характеру, що носять негативні відтінки, які заподіюють (можуть заподіяти) шкоду громадському порядку та громадській безпеці. З урахуванням зростаючої інтенсивності розвитку суспільства слід очікувати ескалацію такого роду злочинів, як масові заворушення [1, с. 157].

Натовп — це різновид групової діяльності, якому притаманні загальні закономірності розвитку будь-якої спільної діяльності. Однак є і певні специфічні особливості. Поведінка людей у натовпі практично не передбачувана. А.Ф. Зелінський влучно характеризує натовп: «Натовп перетворює людей на

стадо баранів, і одна божевільна вівця здатна потягти за собою все стадо. Від простого наслідування розвивається масовий психоз, коли індивідуальні дії усвідомлюються лише на рівні рухів тіла, а здатність усвідомлювати моральну і правову оцінку вчинюваного тимчасово втрачається» [2, с. 211].

Кримінологія злочинної поведінки натовпу передбачає аналіз і соціально-психологічних закономірностей формування злочинної поведінки мас, особливостей поводження суб'єктів у складі натовпу. Соціально-психологічний підхід до проблеми спільної злочинної поведінки учасників натовпу полягає у розгляді його як складної взаємодії великої кількості людей.

В українській мові натовп тлумачиться як велике *неорганізоване* скупчення людей. Традиційно в кримінології злочинні дії натовпу пов'язують із такою характеристикою як стихійність. Але чи можна однозначно стверджувати, що дії осіб у складі натовпу є стихійними та неорганізованими? Чи можна у межах кримінологічного дослідження поставити знак «=» між поняттями «натовп» і «стихійність»? Очевидно, що українські реалії не дозволяють цього зробити. Стрімке зростання в Україні кількості масових заворушень, що мають протестну, сепаратистську, терористичну спрямованість, характеризується організованістю, технічною оснащеністю та підготовленістю учасників. У цих процесах надзвичайну велику роль відіграють певні особи, організатори і провокатори, дії яких заздалегідь спрямовані на трансформацію мирного зібрання у злочинний натовп.

Поняття натовпу як кримінологічна категорія є недостатньо вивченим. Правознавці ще наприкінці минулого століття зауважували: «Ми не знаємо механізму формування психології людей, більшість з яких і не думали про вчинення злочинів, однак, опинившись у певній ситуації, пішли на це» [3, с. 43]. Тут слід наголосити, що останні події в Україні засвідчують, що така трансформація не виникає сама по собі, її заздалегідь і свідомо створюють певні особи – провокатори. Існує проблема відповідальності провокаторів злочинних дій при проведенні мирних акцій громадян. Не зважаючи на цю відмінність, слід визнати, що за ступенем суспільної небезпечності та ролі у

перетворенні мирних зібрань людей у злочинний натовп провокатор масових заворушень не відрізняється від організатора. Відомий дослідник девіантної поведінки натовпу Г. Тард розглядав натовп як соціальну спільність, яка найбільше залежить від свого організатора, та розпадається, коли перестає чути голос свого лідера [4, с. 393]. Слід погодитись із цією науковою позицією, адже у структурі будь-якої групової діяльності ключовою є роль лідера, керівника, організатора. Не дарма вчені причиною злочинів визнають саме злочинну установку, за яку відповідає лідер групи. Згідно з теорією злочинної установки Д. М. Узнадзе, поведінка живої істоти передбачає безумовну наявність двох умов: наявність потреби та ситуації її задоволення, при існуванні яких у суб'єкта виникає специфічний стан, що можна охарактеризувати як готовність, як установку до вчинення певної діяльності, спрямованої на задоволення його актуальної потреби [5, с. 214]. Отже, натовп як прояв групової (колективної) поведінки має свій склад, який не є однорідним, зважаючи, зокрема, на визначальну роль організатора (лідера), який формує злочинні установки натовпу.

Структура агресивного натовпу у психології визначається як неоднорідна за складом, який має такі прошарки: організатори масових ексцесів; активні учасники; конфліктні особи; підбурювачі; спостерігачі; випадкові. При цьому підбурювачі – це особи, які особисто не збираються активно діяти, а прагнуть використати інших для досягнення власної мети; вони маніпулюють суспільною думкою, звертаються до присутніх із закликами, збурюють негативні емоції тощо. За юридичною термінологією – це провокатори [6, 367].

Особи, які були законослухняними, у певній ситуації можуть піддатися впливу натовпу та у його складі скоїти злочин, інколи навіть слабо усвідомлюючи характер своїх дій. Також такі дії можуть бути наслідком втрати особою власних інтересів і здатності приймати правильні рішення, що призводить до підкорення натовпу лідеру. Натовп як прояв спільної поведінки має загальну для всіх видів групової діяльності властивість: особистість певною мірою втрачає притаманні їй індивідуальні риси та її поведінка починає

визначатися здебільшого психічним комплексом, який характеризує цю групу загалом [7, с. 150]. Г. Лебон характеризував натовп як єдину істоту, яка має абсолютно нові риси, що відрізняються від тих, котрі характеризують окремих індивідів, які входять до його складу. Одного факту перетворення в натовп достатньо для того, щоб у людей утворився *«рід колективної душі, яка змушує їх відчувати, думати і діяти зовсім інакше, ніж відчував би, думав і діяв кожен з них окремо»* (курсив мій. – О.К.) [8, с. 133]. Схоже висловлюється американський кримінолог В. Фокс: «Завдяки підкріплюючому впливу групи люди поведуться так, як ніколи б не поводитися поодиночі». Насамперед ця теза вірна для характеристики злочинного натовпу. Така психологічна закономірність призводить до збільшення девіантності натовпу та створює додаткову небезпеку при проведенні різноманітних, навіть мирних мітингів. Співучасники часто вважають, що зможуть уникнути відповідальності або ж відповідальність буде «поділена» між ними, тобто менш суворою. Отже, для злочинного натовпу характерно те, що в її складі особи втрачають індивідуальні особливості, відчуття відособленої ідентичності та набувають спільних рис. Кримінологічні специфічні властивості злочинного натовпу науковці виокремлюють такі: прояв групової поведінки; велика кількість учасників; безпосередній контакт між особами; взаємодія; насильницький характер учинюваних злочинних дій [9, с. 25].

Також потребує уваги кримінологів складна проблема дотримання балансу між правом громадян на опір недемократичному правлінню та політичний протест і запобіганням масовим злочинним посяганням на громадський порядок та громадську безпеку. Важливою є розробка механізму запобігання трансформації гарантованих Конституцією України мирних зібрань громадян та права на самозахист у злочинний натовп, що не є можливим без врахування кримінологічних особливостей виникнення і функціонування масових групових дій, внутрішньої групової структури та динаміки, ролі лідера.

Список використаних джерел

1. Саско О. І. Щодо відмежування масових заворушень від хуліганства / О.Т. Саско // Теорія кримінально-правової кваліфікації як феномен української кримінально-правової доктрини: тези доповідей та повідомлень учасників науково-практичної конференції, 16 січня 2016 р., м. Львів. – К.: Видавничий дім «АртЕк», 2016. – С. 157–162.
2. Зелинский А. Ф. Криминальная психология / Зелинский А. Ф. – К.: ЮринкомИнтер, 1999. – 240 с.
3. Карпец И. И. Криминология. Современный период и задачи / И. И. Карпец // Советское государство и право. – 1989. – №6. – С. 43-51.
4. Тард Г. Мнение и толпа / Г. Тард // Психология толп. – Москва: Изд-во «КСП+», 1999. – 416 с.
5. Нежурбіда С. Етіологія злочину: Теорії, аналіз, результат: монографія / Сергій Нежурбіда. – Чернівці: Друк Арт, 2013. – 432 с.
6. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: [підруч. для студ. вищ. навч. закл.]: у 2 кн. / Л.Е. Орбан-Лембрик. – К.: Либідь, 2004–2006. – Кн. 2: Соціальна психологія груп. Прикладна соціальна психологія. – 2006. – 557 с.
7. Джекебаев У.С. О социально-психологических аспектах преступного поведения: на материалах криминологического изучения хищений социалистического имущества / Джекебаев У.С.; отв. ред. Каиржанов Е.- Алма-Ата: «Наука» Казахской ССР, 1971. – 303 с.
8. Лебон Г. Психология толп / Гюстав Лебон; М.: Ин-т психологии РАН. – М.: Изд-во «КСП+», 1998. – 416 с.
9. Гусак Т. П. Протидія злочинним діям, що вчиняються особами у складі натовпу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Гусак Тарас Петрович. – Київ, 2015. – 258 с.

Василевич В.В., учений секретар
Вченої ради Національної академії
внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, професор

ЩОДО ОСНОВНИХ ФУНКЦІЙ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Структуру спеціальних функцій кримінологічної політики можна визначити за допомогою аналізу основних напрямів, форм і методів боротьби зі злочинністю. Вони залежать не тільки від її інтенсивності, а й від соціальної природи суспільства, пануючих у ньому політичних, правових й моральних цінностей, рівня культури, економічних і технічних можливостей, діяльності засобів масової інформації, закладів освіти, органів юстиції, суду, правопорядку тощо. Боротьба зі злочинністю як узагальнюючий напрям кримінологічної політики реалізовується в різних формах. Вона покликана охороняти й укріплювати нормативну систему, реагувати на її порушення та притягувати до відповідальності винних у вчиненні злочинів. Стадії, форми й методи боротьби можна класифікувати, на нашу думку, залежно від підходів до цієї проблеми, а також практичної реалізації функцій, які розглянемо більш детально.

1. Інформаційна функція кримінологічної політики, її правова та інша соціально-нормативна забезпеченість громадян потребує суттєвого вдосконалення, адже незнання норм права та, відповідно, неусвідомлення відповідальності за власну поведінку призводить до негативних наслідків. На нашу думку, доцільно інтенсифікувати правовий всеобуч. Питання про знання права та інших норм відображено в міжнародних документах. Так, у резолюції VI Конгресу Організації Об'єднаних Націй (ООН) з попередження злочинності та поводження з правопорушниками (1980 р.) зазначено, що знання права допомагає формуванню свідомого ставлення до життя, заснованого на принципах права, справедливості й моралі, підвищенню загального рівня законності й громадського порядку [1, с. 34].

2. *Соціально-профілактична функція кримінологічної політики*, ґрунтується на уявленні про існування об'єктивних і суб'єктивних чинників злочинності. Соціально-профілактична діяльність може бути розвинута, перетворена на постійну функцію відповідних державних органів і громадських організацій лише тоді, коли для цього існують необхідні умови.

По-перше, повинні сформуватися досить чіткі уявлення щодо природи злочинної поведінки, її причин. По-друге, для розвитку соціально-профілактичної функції необхідна відповідна матеріально-технічна й організаційна база. По-третє, зазначена функція потребує відповідних правових засад щодо її регулювання, підготовки нормативно-правових актів і кваліфікованих кадрів для її реалізації.

3. *Функція застосування санкцій у процесі реалізації кримінологічної політики*, – є найбільш давньою, головна її форма – покарання злочинця на підставі законів про кримінальну відповідальність. На нашу думку, впливаючи на розроблення відповідних законів та правозастосовну практику, передусім щодо покарання злочинців і відбування ними відповідних видів покарань, суб'єкти кримінологічної політики повинні враховувати питання, пов'язані з результативністю покарання, його запобіжного впливу та подальшої соціалізації осіб, щодо яких було застосовано такі юридичні санкції.

4. *Функція протидії соціальним вадям, пов'язаним зі злочинністю*. Окрім зазначених вище функцій кримінологічної політики, необхідно звернути увагу на таку специфічну функцію, як протидія соціальним відхиленням, що мають власну специфічну природу, проте тісно пов'язані зі злочинністю. Оскільки соціальні відхилення, наприклад алкоголізм, наркотизм, самогубства, соціальний паразитизм, проституція, самогубства тощо, мають сенс лише в контексті значення поняття соціальна «норма», кримінологічна політика не може не аналізувати вказані явища, оскільки, як зазначає В. М. Кудрявцев, норма й відхилення від неї – це категорії парні [2, с. 6–7].

5. *Функція кримінологічної політики щодо розроблення стратегії боротьби зі злочинністю*, є головною функцією кримінологічної політики, де основним об'єктом

перспективного планування, на нашу думку, слід уважати триєдину формулу боротьби зі злочинністю: 1) професіональне (на основі кримінологічної теорії та практики) дослідження, аналіз і діагностика феномена злочинності на всіх рівнях; 2) визначення етіології – причин, умов, факторів та обставин, механізмів і способів учинення злочинів; 3) розроблення ефективних методів і засобів (правових, спеціально-кримінологічних, економічних, культурних, виховних тощо) для нейтралізації та усунення причин і умов злочинності й завдяки цьому досягнення реального скорочення масштабів (рівня) власне феномена злочинності.

Отже, якщо вважати систему антикримінальної юстиції, яка впливає на суспільні відносини своїм специфічним способом, комплексним соціально-правовим утворенням, то такий її елемент, як кримінологічна політика виконує певну соціальну функцію, що забезпечує функціонування складових елементів щодо соціального регулювання рівноваги всієї антикримінальної системи, а також збереження її стабільності, адаптації антикримінального законодавства до реальних умов соціалізації суспільства, його здатності нейтралізувати антисоціальну (зокрема злочинну) поведінку окремих груп та осіб. Саме кримінологічна політика має виявляти й акцентувати увагу суб'єктів антикримінальної юстиції на структурі відповідних напрямів соціально-правового впливу на злочинність, на основі яких відбувається формування комплексного, інтегрованого підходу щодо вибору заходів і засобів боротьби зі злочинністю.

Список використаних джерел

1. Доклад VI Конгресса ООН по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями (Каракас, 1980) [Электронный ресурс]. – Нью-Йорк, 1981. – Режим доступа: docs.cntd.ru/document/901747215. – Загл. с экрана.
2. Социальные отклонения. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.:Юрид. лит., 1989. – 275 с.

Купранець І.М., здобувач Національної академії внутрішніх справ

ВЗАЄМОДІЯ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ІНШИМИ СУБ'ЄКТАМИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ

Департамент захисту економіки Національної поліції (далі – ДЗЕ НПУ) на системній основі уживає заходи щодо захисту бюджетних коштів від злочинних посягань, забезпечує правомірність застосування процедур закупівлі товарів, робіт і послуг та цільового використання бюджетних коштів; організовує та здійснює заходи щодо попередження та викриття злочинів, пов'язаних з бюджетними коштами, забезпечує ефективну діяльність територіальних підрозділів ДЗЕ в частині, що стосується його функціональності.

На сьогодні увагу структурних підрозділів ДЗЕ зосереджено на оперативному супроводженні бюджетних видатків, які спрямовуються на функціонування найбільш корупційно вразливих сфер, зокрема, соціально-економічну, охорони здоров'я, освіти і науки, молоді та спорту. Крім цього, об'єктом контролю є не лише державні установи, які освоюють бюджетні кошти, а й діяльність органів влади та громадських організацій при використанні фінансової допомоги, яка надходить в Україну від міжнародних донорів.

Як свідчить аналіз практики викриття будь-якого кримінального правопорушення передусь отримання інформації, її вивчення та оцінка. На сьогодні порядок і процедура отримання інформації правоохоронними органами передбачена Законами України, «Про оперативно-розшукову діяльність», «Національну поліцію України» та іншими нормативно-правовими актами. Незважаючи на нібито визначенні положення законодавчих актів у практичній діяльності не завжди такі норми працюють ефективно. Отже, існують проблемні питання при отриманні інформації від державних органів та суб'єктів господарювання на стадії вивчення попередньої інформації (заяви, звернення тощо) до внесення відомостей до ЄРДР. Все частіше відмовляють у

наданні інформації центральні органи влади та підпорядковані їм підприємства.

Є надія, що з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію України» такі проблемні питання вирішаться (наявність доступу до баз даних). Проте, вказаним законом чітко не визначено повноваження поліції та обов'язковість дії суб'єктів господарювання при отриманні запитів про надання інформації, що може стати перепорою у виконанні поліцією своїх функцій.

В умовах сьогодення для кожного оперативного працівника постає актуальне питання шляхів та способів отримання в установленому законом порядку інформації, зокрема при проведенні заходів в рамках оперативно-розшукової справи.

При документуванні злочинів пов'язаних із розкраданням бюджетних коштів перш за все виникає потреба у отриманні інформації про рух коштів по розрахунковим рахункам суб'єктів господарювання, які отримали бюджетне фінансування і мають певні зобов'язання перед державою в особі замовника.

Так, п. 4 ч. 1 ст. 8, ст. 9, ч. 1 ст. 11 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» працівникам оперативних підрозділів надається право ознайомлюватись з документами та даними, що характеризують діяльність підприємств, установ та організацій, вивчати їх, виготовляти копії таких документів, а з дозволу слідчого судді в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України – витребувати документи та дані, що характеризують діяльність підприємств, установ, організацій, із залишенням копій таких документів та опису вилучених документів особам, в яких вони витребувані, та забезпеченням їх збереження і повернення в установленому порядку.

Відповідно до положень ст. 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність» відомості про рух коштів по розрахунковим рахункам суб'єкта господарювання становлять банківську таємницю, яку банк зобов'язаний зберігати. Статтею 62 вказаного Закону, передбачено розкриття банківської таємниці на письмову вимогу МВС або за рішенням суду.

Проте, у практичній діяльності така норма закону не працює. По перше, відповідно до вимог ч. 2 ст. 62 Закону

України «Про банки і банківську діяльність» вимога відповідного державного органу на отримання інформації, яка містить банківську таємницю, повинна містити посилання на норми закону, відповідно до яких державний орган має право на отримання такої інформації. У разі проведення оперативно-розшукових заходів, відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про ОРД», передбачено отримання дозволу суду.

По друге, для отримання рішення суду на розкриття банківської таємниці, оперативному підрозділу необхідно вказати норму закону, яка визначає порядок розгляду клопотань МВС в рамках ОРС. На сьогодні порядок розгляду клопотань та винесення рішень у місцевих та апеляційних судах не визначено. Суди у своїй діяльності керуються лише нормами Кримінального процесуального кодексу, які неможливо застосувати при проведенні ОРД.

Підсумовуючи сказане нами пропонується ініціювати внесення до ч. 1 ст. 27 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» доповнень наступного змісту «Розглядає клопотання підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність».

Іншою проблемою на сьогодні є неврегулювання питання взаємодії правоохоронних органів з міжнародними інституціями до моменту відкриття кримінального провадження. Так, розділом IX Кримінального процесуального кодексу України «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження» визначено порядок обміну інформацією лише в рамках кримінального провадження. Проте питання отримання інформації до відкриття ЄРДР залишається не вирішеним. Одним із способів врегулювання прогалин у законодавстві є укладання меморандумів про партнерство між Національною поліцією України та представниками міжнародних організацій, зокрема з Європейським бюро по боротьби з шахрайством (ОЛАФ), Ради Бізнес-Омбудсмена, Європейським департаментом Міжнародного валютного фонду, ОБСЄ, ООН, НАТО та іншими, якими би передбачалось безпосереднє отримання відомостей, таким чином уникаючи бюрократичних процедур оформлення міжнародних доручень за участю Генеральної прокуратури України. За попередніми перемовинами представники міжнародних організацій

зацікавлені у спрощенні бюрократичних чинників та готові до безпосереднього контакту.

На переконання працівників практичних підрозділів Національної поліції України, зі створенням нової правоохоронної структури необхідно з перших днів прийняти міжвідомчі нормативні документи, які врегулюють питання взаємодії та компенсують де які прогалини у діючому законодавстві України.

Копотун І.М., доктор юридичних наук, професор

ОЦІНКА ОПЕРАТИВНОЇ ОБСТАНОВКИ В КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІЙ УСТАНОВІ

Дослідження у кримінально-виконавчих установах оцінка оперативної обстановки дається без урахування її багатокомпонентності.

Оперативне стеження за станом оперативної обстановки керівниками цих установ здійснюється, як правило, на основі висновків чергових помічників начальника установи (ЧПНУ), їх доповіді під час закінчення чергування. У даному випадку відсутнє розуміння того, що ЧПНУ, співробітники чергової зміни не в змозі глибоко пізнати явища і процеси, що відбуваються в середовищі засуджених, при реалізації функції нагляду за їх поведінкою.

Оцінка оперативної обстановки у кримінально-виконавчій установі передбачає необхідність аналізу багатьох видів інформації, її специфічних проявів, різних джерел і способів отримання. Наші дослідження підтверджують, що у виправних колоніях не створена система оперативного збору інформації з використанням різних джерел, кожне з яких може володіти певними видами інформації, що має значення для оцінки оперативної обстановки.

Оцінка оперативної обстановки у кримінально-виконавчій установі та її прогноз повинні здійснюватися з урахуванням наступних основних видів інформації:

1. *Зміни, що відбуваються в кількісному складі засуджених.* Необхідно враховувати динаміку кількісної

характеристики засуджених. На ускладнення оперативної обстановки впливає збільшення у кримінально-виконавчій установі числа засуджених понад установлений ліміт. Основним джерелом отримання даного виду інформації є особові справи засуджених. Така інформація повинна представлятися керівниками відділів контролю за виконанням судових рішень по мірі прибуття засуджених у виправну колонію і вибуття їх у зв'язку зі звільненням, а також етапуванням в інші установи.

2. Криміногенна характеристика засуджених, пов'язана зі схильністю їх до протиправної поведінки. Важливо контролювати неформальні елементи середовища засуджених, його субкультуру. Крім того, для встановлення криміногенності середовища засуджених, що впливає на стан оперативної обстановки, необхідна інформація про їх якісний склад, який визначається кількістю утримуваних у виправній колонії засуджених наступних категорій: молодіжного віку; які не мають сім'ї; з низьким освітнім рівнем; які не займалися до засудження соціально корисною діяльністю; із тривалим кримінальним минулим, тобто неодноразово (три і більше рази) судимих; засуджених, які перебувають на профілактичному або оперативно-профілактичному обліку. Джерелами перелічених видів інформації є особові справи засуджених, самі засуджені, оперативні матеріали, одержувані оперативними працівниками відомості, які фіксуються начальниками відділень, медичними працівниками, психологами, іншими співробітниками, результати проведення відповідних заходів оперативного, режимного, виховного характеру.

3. Кримінальна ситуація у виправній колонії. Необхідно всебічно аналізувати кожний вчинений злочин шляхом збору такої інформації: час і місце вчинення; відомості, що характеризують особу засуджених, які вчинили злочини, потерпілих; причини вчинення злочинів; проблеми в діяльності співробітників, які не дозволили попередити, припинити вчинення злочинів; чи є злочини результатом міжособистісних конфліктів.

4. Аналіз порушень установленого порядку відбування покарання. Порушення засудженими встановленого порядку відбування покарання можуть бути різними за характером.

Про ускладнення оперативної обстановки свідчать такі порушення, як невиконання законних вимог персоналу, конфлікти, встановлення «злочинських» традицій, кримінальної субкультури, азартні ігри, побори, відмови від виходу на роботу, оголошення голодовки, масове членоушкодження, придбання грошей, спиртних напоїв. Частина із перелічених порушень установленого порядку відбування покарання має явний, відкритий характер, інші – прихований.

Така інформація може бути отримана у процесі педагогічної та психологічної взаємодії із засудженими, нагляду за їх поведінкою, проведення службових розслідувань, оперативно-розшукової діяльності.

5. *Характеристика заходів, застосованих до засуджених за порушення встановленого порядку відбування покарання.* Заходи дисциплінарного впливу (стягнення) завжди пов'язані з певними видами порушень. Особливо підлягають аналізу факти необхідності поміщення засуджених у дисциплінарний ізолятор, переведення до приміщення камерного типу. Збільшення тенденції застосування до засуджених крайніх заходів дисциплінарного впливу свідчить про стан оперативної обстановки.

Для оцінки оперативної обстановки, виходячи із характеристики заходів дисциплінарного впливу на засуджених, доцільно, щоб всебічно і глибоко досліджувалися причини і умови, які сприяли вчиненню засудженими порушень установленого порядку відбування покарання.

6. *Види і кількість вилучених заборонених предметів.* До найбільш поширених видів заборонених предметів серед засуджених у кримінально-виконавчих установах, належать гроші, спиртні напої, наркотичні засоби, мобільні телефони [2, с. 136]. Надходження до засуджених цих предметів спричиняє негативні наслідки, пов'язані з ускладненням оперативної обстановки, вчиненням засудженими правопорушень (у т.ч. злочинів). Аналіз ситуації щодо виявлення джерел і каналів надходження заборонених предметів може бути здійснено лише за умови повноти службових розслідувань за фактами вилучення грошей, спиртних напоїв, наркотиків та ін. Необхідно відзначити, що об'єктивно оцінити оперативну обстановку тільки за фактами

вилучення заборонених предметів не можна. Більшою мірою факти перебування у засуджених заборонених предметів характеризуються латентністю, тому в організаційній системі пізнання ситуації зсередини вимагається виявлення засуджених, які потенційно займаються придбанням заборонених предметів, отримання з оперативних та інших джерел інформації про обіг у середовищі засуджених грошей, спиртних напоїв, наркотиків.

7. Наявність і характер міжособистісних конфліктів у середовищі засуджених. Міжособистісні конфлікти – джерело ускладнення оперативної обстановки. Оцінка оперативної обстановки на основі результатів аналізу міжособистісних конфліктів повинна мати безперервний дослідницький характер. Джерелами інформації є засуджені, які перебувають у конфліктних відносинах, їх середовище, результати проведення оперативно-розшукових, педагогічних, психологічних заходів. Причинний комплекс конфліктів – основа оцінки оперативної обстановки у кримінально-виконавчій установі.

8. Випереджальний аналіз розвитку криміногенної ситуації в середовищі засуджених, ускладнення оперативної обстановки. Результатом випереджального аналізу є прогноз зміни оперативної обстановки у кримінально-виконавчій установі, який являє собою імовірнісне судження про майбутній стан оперативної обстановки, злочинності, детермінант, які сприяють їх зміні. Прогноз має бути заснований на результатах дослідження кількісних і якісних кримінологічних характеристик явищ і процесів, що змінюють умови виконання та відбування покарання, оперативну обстановку.

Список використаних джерел

1. Загальна характеристика Державної пенітенціарної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/628075>
2. Дука О.А. Організація нагляду за засудженими у кримінально-виконавчих установах: навчальний посібник / О.А. Дука, І. М. Копотун / за заг. ред. О. М. Джужі. – К.: Державна пенітенціарна служба України, 2012. – 222 с.

Василинчук В.І., доктор
юридичних наук, професор
Національної академії внутрішніх
справ

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ЯК ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

До компетенції Департаменту захисту економіки Національної поліції України віднесено виявлення 86 складів злочинів економічної направленості в 65 галузях та сферах економіки, основними з яких є запобігання розкраданням державних коштів, викриття злочинів в найбільш вразливих для злочинних посягань галузях економіки, таких як паливно-енергетичний та агропромисловий комплекси, надрокористування, земельні відносини, зовнішньоекономічна та банківська діяльність, протидія кримінальній і адміністративній корупції.

Враховуючи сучасний стан розвитку оперативних підрозділів Національної поліції України у оперативно-розшуковій профілактиці злочинів у сфері економіки стає актуальним питання впровадження системи аналізу ризиками та системи економічного аналізу де на нашу думку було б доцільно:

1. *Вжити комплекс заходів щодо нормативно-правового врегулювання впровадження систем економічного аналізу та аналізу ризиками, а саме:* а) розробити концептуальні підходи впровадження систем економічного аналізу та аналізу ризиків в службову діяльність оперативних підрозділів Національної поліції України (далі – НПУ); б) на підставі Концепції розробити Програму впровадження систем економічного аналізу та аналізу ризиків; в) провести аналіз існуючої нормативної бази, яка регламентує оперативно-розшукову та інформаційно-аналітичну діяльність. На його підставі визначити перелік нормативно-правових актів, які регулюватимуть функціонування підрозділів економічного аналізу та внести до них відповідні зміни (доповнення), а вразі необхідності опрацювати нові зокрема розробити методiku (інструкцію) з аналізу ризиків. У подальшому доцільно розробити і впровадити: а) інформаційну модель (систему збору, обробки та розподілу інформації на всіх рівнях управління); б) механізм

функціонування мережі аналізу ризиків, довідкової та статистичної інформації; в) загальнодержавний профіль ризиків. При цьому, доцільно поєднати зусилля компетентних державних органів, неурядових та міжнародних організацій. Як варіант, – доцільно розглянути можливості участі оперативних підрозділів НПУ в організації діяльності контактних аналітичних центрів.

На нашу думку, такий профіль ризику доцільно оновлювати щорічно і використовувати в якості актуальної інформації про основні події у протидії злочинам у сфері економіки, а також одного з інструментів для розробки напрямів державної політики у цій сфері.

2. *Провести організаційні зміни в інформаційно-аналітичній вертикалі*, а саме: а) на початковому етапі створити цілісну вертикаль економічного аналізу та аналізу ризиків в оперативних підрозділах НПУ; б) необхідно забезпечити чітке визначення статусу, порядку підпорядкованості, функцій і повноважень, відповідність структури рівню та обсягу завдань. Загальним завданням у рамках створення як системи аналізу ризиків, так і для системи економічного аналізу, є організація інформаційного співробітництва на відомчому, міжвідомчому та міжнародному рівнях.

3. *Вжити заходів щодо організації підготовки офіцерів-аналітиків, їх підбору та кадрового супроводу*. При цьому, доцільно враховувати, що системи підбору, підготовки, підвищення професійного рівня та кадрового супроводу аналітиків повинна ґрунтуватися на пріоритетному комплектуванні аналітичних підрозділів кадрами, які за рівнем професійної підготовки, досвіду служби та інтелектуальними здібностями здатні провадити аналіз ризиків, стратегічний та кримінальний аналіз а також виконувати інші завдання з інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності оперативних підрозділів НПУ.

Основними з них доцільно визначити підготовку персоналу. Для чого доцільно: визначити критерії відбору, а також методику оцінки професійних, психологічних, інтелектуальних здібностей кандидатів на посади аналітиків.

4. *Удосконалити систему обміну інформацією у сфері протидії злочинам, у сфері економіки на національному та міжнародному рівні.*

5. *Удосконалити матеріально-технічне забезпечення підрозділів економічного аналізу та аналізу ризиків.* Створення робочого місця аналітика вимагає вирішення багатьох організаційних питань, пов'язаних з методичним, технічним, програмним та інформаційним забезпеченням.

Підсумовуючи вищесказане слід зазначити що, з метою впровадження системи нових підходів до інформаційно-аналітичного забезпечення протидії злочинам у сфері економіки, а саме створення власних систем економічного аналізу та аналізу ризиків в діяльності підрозділів захисту економіки Національної поліції України було б доцільно:

- а) вжити комплекс заходів щодо нормативно-правового врегулювання впровадження систем економічного аналізу та аналізу ризиками;
- б) провести організаційні зміни в інформаційно-аналітичній вертикалі;
- в) вжити заходів щодо організації підготовки офіцерів-аналітиків, їх підбору та кадрового супроводу;
- г) удосконалити систему обміну інформацією у протидії злочинам у сфері економіки;
- д) удосконалити матеріально-технічне забезпечення підрозділів економічного аналізу та аналізу ризиків.

Левченко Ю.О., завідувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ВІКТИМОЛОГІЧНІ ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬНИЦЬКИМ ЗЛОЧИНАМ ВІДНОСНО ДІТЕЙ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Насильство над дітьми – проблема, яка завжди існувала і скоріш за все ще дуже довго буде існувати у сучасному суспільстві. Сучасність демонструє такі його приклади, як смерть дітей від голоду, загибель їх під час бомбардувань і обстрілу, міжнародних конфліктів, вбивство в таборах біженців,

на побутовому ґрунті. Нерідкі і такі форми насильства, як торгівля дітьми, залучення до жебрацтва, проституція, економічна експлуатація, позбавлення житла, коштів для існування, зневага потребами й інтересами.

Діти є самою незахищеною і уразливою частиною суспільства, повністю залежною від дорослих. Саме по їх провині діти стають жертвами домашнього насильства, опиняються в зонах стихійних і природних катастроф, військових дій тощо. Насильство над дітьми – широке поняття, яке включає різні види поведінки батьків та опікунів, інших родичів, вчителів, вихователів, будь-яких осіб, які старші або сильніші.

Значна кількість дітей сьогодні у нашій країні відчуває на собі різні форми насильства, наслідки якого, є надзвичайно небезпечними для дітей, вони принижують їх гідність і самоповагу, завдають шкоди фізичному та психічному здоров'ю. Насилля щодо дітей викликає у останніх почуття вини, невпевненості у собі, сприяє формуванню психологічних комплексів та значною мірою руйнує процес соціалізації.

Звичайно, значний вплив на процес віктимізації має і спосіб життя жертви. Своїм стилем життя, поведінкою неповнолітня особа свідомо чи несвідомо здатна створювати об'єктивні та суб'єктивні умови для криміналізації, сприяти вчиненню щодо самої себе злочину.

Неправомірною поведінкою жертви, має особливе віктимологічне значення, зважаючи на високий віктимний потенціал, що міститься в ній. Часто така поведінка є провокацією і джерелом конфлікту. Її форми різні: від фізичного і психічного насильства, застосованого до злочинця або його близьких, образливого ставлення до особи суб'єкта діяння і прояву неповаги до громадського порядку, яке прямо не мало відношення до конкретної особи, яка потім учинила діяння. Значну роль у злочині, пов'язаному з насильством, відіграє провокація зі сторони потерпілого.

Так, за існуючими даними, проведених кримінологічних досліджень встановлено, що переважно провокуючою є і поведінка потерпілої при вчиненні зґвалтувань, а саме: злочинці та жертва спільно розпивають спиртні напої, після чого жертва втрачає здатність орієнтуватись в обстановці, тим більше надати опір (15%); злочинець знає, що жертва раніше була зґвалтована,

але нікого про це не повідомила (12%); після випадкового знайомства потерпіла з радістю погоджується погуляти з п'яним підлітком і йде з ним в усамітнене місце, що сприймається майбутнім насильником як сексуальна стимуляція, хоча ніяких реальних еротичних заохочень з боку жертви немає (12%); після випадкового знайомства жертва своєю власною сексуально забарвленою поведінкою провокує посягання (15%) [1, с. 402; 2; 3, с. 99; 4].

Тому, держава політика повинна забезпечувати захист дітей від: усіх форм фізичного і психічного насильства, образи, недбалого і жорстокого поводження з нею, експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, у тому числі з боку батьків або осіб, які їх замінюють; втягнення у злочинну діяльність, залучення до вживання алкоголю, наркотичних засобів і психотропних речовин; залучення до екстремістських релігійних психокультових угруповань та течій, використання її для створення та розповсюдження порнографічних матеріалів, примушування до проституції, жебрацтва, бродяжництва, втягнення до азартних ігор тощо. Але відсутність чітких підзаконних актів щодо забезпечення права дитини на захист від усіх форм насильства призводить до того, що в Україні жорстоке поводження з дітьми існує.

Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права дитини у 1991 році та внесла відповідні зміни до національного законодавства згідно з тими міжнародними стандартами, які зазначені у цьому документі. Право дітей в Україні на захист від усіх форм насильства гарантується статтями 28, 52 Конституції України, відповідно до яких ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Значним кроком України уперед, який визначив проблему забезпечення прав дітей, відповідних умов та механізмів для їхнього гармонійного розвитку загальнонаціональним пріоритетом, став Закон України «Про охорону дитинства», який узаконив засади державної політики у сфері дитинства. Статтею 10 Закону України «Про охорону дитинства» встановлено, що кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканість та захист гідності. Будь-яке насильство над дитиною та її

експлуатація переслідуються за законом. Правові й організаційні основи запобігання насильства в сім'ї, органи та установи, на які покладається здійснення заходів з запобігання такого явища, визначає Закон України «Про попередження насильства в сім'ї», прийнятий у 2001 році.

Однак, за даними дослідження державного інституту проблем сім'ї та молоді, на сьогодні близько 33% батьків намагаються розвивати демократичні, партнерські стосунки з дитиною, але майже половина з них вказує на недостатність знань і умінь для цього. 47,9% відсотків приймають доцільність таких методів, як бесіда, роз'яснення, переконування, особистий приклад, але водночас не заперечують доцільність використання примусу, наказу, авторитарної вимоги. Майже 2,5% респондентів повністю підтримують фізичні покарання, переважно позитивно до таких методів ставляться 8,1%.

Міжнародні експерти визначають наступні форми віктимологічних запобіжних заходів проти насильства над дітьми: первинні, вторинні та третинні.

1) Первинні засоби – дії, спрямовані на інформування громадськості щодо наслідків жорстокого поводження з дітьми та зміну поведінки стосовно виховання дітей. Прикладами таких дій є інформаційні кампанії щодо підвищення громадської свідомості, які проводяться як державними так і недержавними організаціями. Зазвичай первинні засоби запобігання насильства включають у себе наступну діяльність: відвідування працівниками соціальної служби та служби охорони здоров'я сім'ю; проведення навчальних програм з усвідомленого батьківства та розвитку дитини; функціонування телефонних ліній допомоги; консультування у громадських центрах тощо. З метою запобігання жорстокого поводженню з дітьми та захисту їх від різних форм насильства на місцевих рівнях створюються та розповсюджуються інформаційні матеріали, що містять список інституцій та організацій, покликаних надавати допомогу дітям, перелік органів внутрішніх справ, куди можна звернутися з приводу насильства.

2) Вторинні засоби запобігання є спеціалізовані послуги сім'ям, які потребують додаткової допомоги, шляхом визначення

«факторів ризику» поганого ставлення до дитини. У даному випадку необхідно пам'ятати, що не всі сім'ї, які мають «фактори ризику», матимуть і випадки поганого ставлення. Підхід відбору – це тільки засіб, що дозволяє забезпечити підтримку тим родинам, які мають додаткові потреби. При проведенні відбору сім'ї для втручання необхідно враховувати наступні фактори: батьківське сприйняття дитини; батьківську позицію дитини; індикатори формування прив'язаності; якість батьківства.

3) Третинні засоби – це надання послуг дітям та сім'ям, з якими вже трапились випадки насильства чи нехтування. Відповідне (реакційне) стеження та виявлення випадків насильства чи нехтування дітьми призводить до втручання у сім'ю з метою припинення поганого ставлення та запобігання його в майбутньому. Цей вид діяльності є необхідним навіть за наявності проактивних первинних та вторинних запобіжних заходів.

Всі запобіжні заходи мають проводитися в рамках Конвенції ООН про права дитини.

З огляду на вищезазначене, проблема захисту та охорони прав дітей, які є жертвами будь-яких насильницьких дій, може бути вирішена шляхом ратифікації міжнародних стандартів щодо віктимологічної профілактики в даному напрямку та запровадженням кримінальної відповідальності за вчинення насильницьких злочинів.

Список використаних джерел

1. Мойсеева О.Є. Психологія агресії в дитячому та підлітковому віці / О. Є. Мойсеева. – К.: Видавництво ТОВ «3 Медіа», 2010. – 212 с.
2. Максимова Н.Ю., Мілютіна К. Л. Соціально-психологічні аспекти проблеми насильства: Навч.-метод. посіб. – К., 2003. – 343 с.
3. Левицька Л. Віктимність неповнолітніх як чинник детермінації насильницьких злочинів // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – №2. – С. 95. (– С. 95–100).
4. Федусик В. В. Злочинність жінок в Україні і її види [Текст] / В. В. Федусик // Актуальні проблеми політики. Вип. 10–11. – О.: Юрид. л-ра / голов. ред. С. В. Ківалов; відп. за вип. Л.І Кормич, 2001. – С. 208–213

Колб О.Г., професор кафедри кримінології та кримінально виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ЩОДО ЗМІСТУ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Одним із видів покарань, визначених у ст. 51 Кримінального кодексу (далі – КК) України, є довічне позбавлення волі [1]. Відповідно до вимог ст. 64 КК, довічне позбавлення волі встановлюється за вчинення особливо тяжких злочинів і застосовується лише у випадках, спеціально передбачених цим Кодексом, якщо суд не вважає за можливе застосовувати позбавлення волі на певний строк. При цьому дане покарання не застосовується до осіб, що вчинили злочини у віці до 18 років і до осіб у віці понад 65 років, а також до жінок, що були в стані вагітності під час вчинення злочину або на момент постановлення вироку.

Порядок і умови виконання та відбування покарання у виді довічного позбавлення волі встановлені у главі 22 КВК України [2] та в інших нормативно-правових актах у сфері виконання покарань [3, с. 521–532].

Враховуючи, що зазначене покарання відноситься в Україні на сьогодні до найбільш суворих видів основних покарань, що полягає в позиттєвій ізоляції засудженого від суспільства [4, с. 160], воно виконується та відбувається у спеціальних кримінально-виконавчих установах закритого типу, зокрема у виправних колоніях максимального рівня безпеки (ст. 18 КВК), а осіб, які у них утримуються в обіході називають «довічниками».

Як показало вивчення юридичної практики, довічне позбавлення волі відноситься до групи відносно нових покарань (арешт, обмеження волі, громадські роботи), що введені у чинний закон України про кримінальну відповідальність з урахуванням вимог міжнародно-правових актів [5] та практики

їх реалізації у сфері виконання покарань [6, с. 714–720], рішення Конституційного Суду України від 25 грудня 1997 року № 9 [7]. Вирішальним при цьому стало взяття Україною при вступі до Ради Європи [8] зобов'язання дотримуватися Конвенції про захист прав і свобод основних свобод людини [5, с. 219–234], зокрема шляхом скасування смертної кари.

На виконання зазначеного міжнародного зобов'язання Верховна Рада України внесла зміни у КК 1960 року, відмінивши у ньому ст. 24 «Виняткова міра покарання» та доповнивши його ст. 24–1 «Довічне позбавлення волі» [9].

Аналогічні зміни були внесені й у Виправно-трудоий кодекс України, який діяв до вступу в дію з 1 січня 2014 року КВК України [10].

Прийняття Україною у 2001 р. КК [1] та у 2003 р. КВК [2] загального підходу не змінило, а саме: в нашій державі на нормативно-правовому рівні закріплено лише одне виняткове та, одночасно, найбільш суворе і безстрокове основне покарання у виді довічного позбавлення волі [11].

У той самий час, досі в Україні на науковому та практичному рівнях точаться жваві дискусії з приводу, зокрема, відміни смертної кари, що й визначило зміст даної статті.

Вищезазначене свідчить про те, що без пекові елементи є характерними для всіх без винятку функцій кримінального покарання, а в цілому без пекова функція є визначальною у змісті покарання.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: прийнятий 5 квіт. 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №25–26. – Ст. 131.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради України – 2004. – №3-4. – Ст. 21.
3. Кримінально-виконавче право України. Загальна та Особлива частини: підручник / О.М. Литвинов, А.Х. Степанюк,

І.С. Яковець та ін.; за заг. ред. д.ю.н., проф. О.М. Литвинова та д.ю.н., проф. А.Х. Степанюка. – К.: ВД «Дакор», 2015. – 632 с.

4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. – К.: Юрінком Інтер, 2015. – 1063 с.

5. Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями / Упоряд. О.І. Шипальський, В.Г. Неділько, І.О. Артеменко та ін. – К.: Видавництво «АННА-Т», 2008. – 502 с.

6. Криминология / Под ред. Дж. Ф. Шели / Пер. с англ. – СПб.: Питер, 2003. – 864 с.

7. Рішення Конституційного Суду України від 25 грудня 1997 року №9 у справі за конституційним зверненням громадян Проценко Раїси Миколаївни, Ярошенко Поліни Петрівни та інших громадян щодо офіційного тлумачення статей 55, 64, 124 Конституції України (справа за зверненнями жителів міста Жовті Води) // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-97>.

8. Статут Ради Європи // Офіційний вісник України. – 2004. – №26. – Ст. 1733.

9. Кримінальний кодекс Української РСР: прийнятий Законом Української РСР від 28 грудня 1960 року // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1961. – №2. – Ст. 14.

10. Виправно-трудоий кодекс Української РСР: прийнятий Законом Української РСР від 23 грудня 1970 року // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1971. – №1. – Ст. 6.

11. Про внесення змін до Кримінального, Кримінально-процесуального та Виправно-трудоого кодексів: Закон України від 1 березня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – №17. – Ст. 123.

Савченко А.В., завідувач кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;
Кришевич О.В., професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОТИПРАВНИЙ ВПЛИВ НА РЕЗУЛЬТАТИ ОФІЦІЙНИХ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Сьогодні корупція, яка має глобальний характер для українського суспільства, фактично проникла в усі його сфери, у т.ч. у сферу спорту. Відтак наразі неабияку актуальність набула проблема «договорняків», нечесної спортивної гри, змагань, боїв тощо. Для запобігання корупційним проявам у відносинах, пов'язаних із сферою спорту, законодавець 3 листопада 2015 року ухвалив Закон України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» (№743-VIII), який спрямований на запобігання впливу на результати офіційних спортивних змагань корупційних правопорушень та порушень, пов'язаних з корупцією (далі – корупційних правопорушень) у сфері спорту, визначає засади, особливості суб'єктів і заходів запобігання та виявлення зазначених порушень і усунення їх наслідків, а також відповідальність за них.

Серед багатьох особливостей зазначеного вище Закону України на особливу увагу, як уявляється, заслуговує той факт, що: по-перше, умисне вчинення корупційного правопорушення, спрямоване на некоректні зміни ходу офіційного спортивного змагання чи його результату, порушення заборони розміщувати ставки на спорт, а також невиконання вимог законодавства щодо запобігання цим порушенням тягне, поряд з адміністративною, цивільно-правовою та дисциплінарною відповідальністю винних осіб, також і кримінальну;

по-друге, Кримінальний кодекс України (далі – КК) визнає злочином протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань (ст. 369–3, розділ XVII Особливої частини КК).

У контексті проблемних питань кримінальної відповідальності за окреслений вище злочин і хотілося б подискутувати далі докладніше. Незважаючи на те, що ст. 369–3 у КК з'явилася нещодавно (наприкінці минулого року), законодавець на підставі Закону України від 18 лютого 2016 року вніс до цієї статті зміни, вилучивши положення про спеціальну конфіскацію у всіх її трьох частинах. Поряд з цим в юридичній літературі з'явилися і перші коментарі до цієї статті. Наприклад, К.П. Задоя виділяє низку вагомих проблем щодо кримінальної відповідальності за злочин, передбачений аналізованою статтею, зокрема: а) назва ст. 369–3 КК є неточною, оскільки не охоплює тип поведінки, криміналізований у ч. 3 цієї статті; б) іманентною ознакою впливу на результати офіційних спортивних змагань є мета одержання неправомірної вигоди, проте у тексті ч. 1 ст. 369–3 КК вона сформульована законодавцем як «зовнішня» щодо впливу; в) за ч. 1 ст. 369–3 КК відповідальність настає тільки за вчинення офіційних спортивних змагань, які мають бути передбачені Єдиним календарним планом фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходів України, що видається неоднозначним, оскільки такий план, наприклад, не передбачає змагання Ліги чемпіонів, Ліги Європи УЄФА, чемпіонати по футболу між командами першої та другої ліг тощо; г) доволі проблемним виглядає зміст такого способу вчинення впливу на результати спортивних змагань, як підбурювання; д) невідомо що слід розуміти під «неправомірною вигодою» у цій статті, оскільки, приміром, примітка до ст. 364–1 КК, де дається визначення такої вигоди для багатьох статей розділу XVII Особливої частини КК, не згадує про ст. 369–3; е) недолуго вирішені питання про суб'єкт злочину в ст. 369–3 КК; ж) заслуговує на критику вказівка на таку кваліфікуючу ознаку цього злочину, як вчинення протиправних дій щодо офіційних спортивних змагань неповнолітніх; з) зміст об'єктивної сторони адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172–9–1 КУпАП та злочину, передбаченого ч. 3 ст. 369–3 КК, викладений за допомогою відмінних формулювань.

Однак, перелік наведених вище проблемних питань щодо кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 369–3

КК, можна було б продовжити. На наш погляд, слід зупинитися на наступних проблемних питаннях.

Насамперед сама побудова ст. 369–3 КК є досить складною для правозастосування. Так, вчинити злочин, передбачений ч. 3 ст. 369–3 КК, необхідно порушуючи заборону розміщення ставок на спорт, вчиняючи відповідні маніпуляції та одночасно одержуючи в результаті цього неправомірну вигоду у відповідному розмірі. До того ж, уявляється, що протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань (частини 1 і 2 ст. 369–3 КК) – це багатооб’єктний злочин. Якщо його основним безпосереднім об’єктом є суспільні відносини, що забезпечують правильну (належну) діяльність з приводу формування та реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту, тобто діяльність у сфері спорту в частині непідкупності службових та інших осіб, фінансування їх виключно у порядку, встановленому законодавством, то додатковим факультативним – нормальний розвиток неповнолітніх.

Спірним є те, що саме необхідно вважати предметом цього злочину. Однозначно, що ним є неправомірна вигода. Але яке її співвідношення зі ставкою, про яку, наприклад, йдеться у ч. 3 ст. 369–3 КК? До речі, виділяючи у ч. 3 аналізованої статті окремий склад злочину, законодавець пов’язує кримінальну відповідальність з одержанням неправомірної вигоди виключно у розмірі, що перевищує двадцять мінімальних заробітних плат, проте далі цього не йде та не передбачає подальшу диференціацію такої відповідальності, наприклад, не поєднуючи її з одержанням такої вигоди у значному, великому та особливо великому розмірах (хіба у когось є сумніви в тому, що у випадку спортивної корупції може йтися про колосальні гроші навіть у межах однієї протиправної дії?).

Далі. Абсолютно різним, залежно від форми вчинення суспільно небезпечного діяння, є момент вчинення цього злочину у ч. 1 ст. 369–3 КК. Наприклад, якщо йдеться про «вступ у змову», то у такому випадку склад аналізованого злочину є усученим, тобто закінченим з моменту підготовчих дій, зважаючи на конструкцію готування у ст. 14 КК. У такому разі не вимагається, щоб були вчинені які-небудь інші дії, зокрема безпосереднє одержання внаслідок таких діянь неправомірної вигоди для себе чи третьої особи.

Не зовсім коректно викладена й примітка до ст. 369–3 КК, де йдеться про «суб'єкта правопорушення в цій статті», замість «суб'єкта *кримінального* правопорушення в цій статті». Не врахував законодавець у переліку кваліфікуючих ознак аналізованого злочину і такі типи з них, як «вимагання неправомірної вигоди», «попередня змова групи осіб», «організована група», тощо.

Загалом варто підсумувати, що застосування на практиці ст. 369–3 КК може мати неабиякі складнощі. Не виключаємо, що «зацікавлені» особи можуть використовувати положення цієї статті у своїх власних справах, безпідставно звинувачуючи інших у протиправному впливі на результати офіційних спортивних змагань, навіть коли ніякого кримінального правопорушення не відбулося. В іншому випадку можливо, що ця норма може потрапити до розряду «мертвих» через складні процедури доведення вини суб'єкта злочину. Припускаємо, що незабаром аналізована норма може бути піддана окремим коригуванням з боку законодавця.

Кириченко О.А., завідувач кафедри правознавства Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського, доктор юридичних наук, професор

ЗНАЧЕННЯ НОВОГО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ТА ВИДОВОГО ПОДІЛУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ДЛЯ РОЗВИТКУ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ ПРО ЗЛОЧИННІСТЬ

Запропонована Т. О. Коросташовою нова доктрина ступеневого сутнісного видового поділу правопорушень, в якій принципово по-новому розуміється сутність і видовий поділ кримінальних правопорушень [1, с. 91–99; 2, с. 14–18], має суттєве значення й для розвитку кримінологічної теорії про злочинність як певне соціальне явище, у силу чого доцільний вклад даної новітньої доктрини у такий редакції:

1. Макроправапорушення (кримінальні правопорушення), тобто суспільно небезпечні діяння, події чи явища, що заподіяли чи які можуть завдати істотної і більше фізичної та/чи майнової

та моральної шкоди правовому статусу соціосуб'єктів, коли макроправопорушення:

1.1. Залежно від сутності юридичного факту, що лежить в його основі, поділяються на:

1.1.1. Макроправопорушення-діяння (кримінальні правопорушення-діяння), тобто суспільно небезпечні діяння, що заподіяли чи які можуть завдати істотної і більше фізичної та/чи майнової та моральної шкоди правовому статусу соціосуб'єктів, коли:

1.1.1.1. *Залежно від повноти відображення складу правопорушення кримінальні правопорушення-діяння* можуть виступати як:

1.1.1.1.1. Злочини-діяння (мінімальні, незначні, середні, тяжкі, особливо тяжкі), тобто діяння, що мають всі ознаки й елементи складу, за вчинення яких має призначатися певне антикримінальне покарання).

1.1.1.1.2. Паразлочини-діяння (такого роду діяння, які мають всі ознаки й елементи складу, за винятком того, що дане діяння вчинено особою, яка не досягла віку накладення антикримінального покарання, і йому призначається антикримінальне парапокарання у вигляді примусових заходів виховного характеру і відновлювальна та супутня антикримінальна відповідальність, яку за діяння дошкolia чи малолітньої особи несе вже опікун або особа чи установа, що його замінюють).

1.1.1.1.3. Квazізлочини-діяння (такого роду діяння, які мають всі ознаки й елементи складу, за винятком того, що дане діяння скоєне неосудним або обмежено осудною особою, якій призначається квazіпокарання у вигляді примусових заходів медичного характеру, а відновлювальна і супутня антикримінальна відповідальність покладається на опікуна чи піклувальника або на особу чи устанovu, які їх замінюють).

1.1.1.1.4. Квazіпаразлочини-діяння (коли є всі ознаки й елементи складу діяння, яке, згідно певних положень природної галузі права, фактично є суспільно небезпечним, але Антикримінальний кодекс України не передбачає складу такого діяння, що повинно обумовлювати антикримінальну відповідальність винної особи тільки у вигляді відновлювальної та супутньої антикримінальної відповідальності).

1.1.1.1.5. Паранещасні випадки-діяння (такого роду діяння належного та/чи неналежного суб'єкта, коли відсутність вини

особи оцінюється за таким мінімальним рівнем: особа не могла та/чи не повинна була передбачити настання суспільно небезпечних наслідків, за що повинна наступати антикримінальна відповідальність держави в вигляді відновлення порушеного правового статусу потерпілого).

1.1.2. Макроправопорушення-події (кримінальні правопорушення-події), тобто суспільно небезпечні події як сумативні діяння великої кількості соціосуб'єктів, які заподіяли істотну і більшу сумативну шкоду правовому статусу великої кількості соціосуб'єктів, що практично можуть являти собою паралельні, але об'єднані єдиною протиправною метою діяння великої кількості соціосуб'єктів.

Поділ макроправопорушень-подій залежно від повноти відображення складу правопорушення принципово можливий, але практично є безцільним в контексті сумативних суспільно небезпечних наслідків такого роду сумативних діянь-подій великої кількості соціосуб'єктів. В силу цього при притягненні до карально-виховної антикримінальної відповідальності, а, тим більше, до відновлювальної антикримінальної відповідальності і до супутньої антикримінальної відповідальності треба враховуватися повний обсяг саме сумативного порушення правового статусу соціосуб'єктів.

1.1.3. Макроправопорушення – явища або макро правопорушення – нещасні випадки (кримінальні правопорушення – явища, кримінальні нещасні випадки), тобто суспільно небезпечні явища природи, в т.ч. діяння хижих тварин, які не опосередковані діяннями фізичної особи, що повинно обумовлювати антикримінальну відповідальність лише держави у вигляді відновлення порушеного правового статусу потерпілого і супутньої антикримінальної відповідальності.

2. Мініправопорушення, тобто суспільно шкідливі діяння, що заподіяли або можуть заподіяти меншу, ніж суттєву, але більшу, ніж значну, шкоду правовому статусу соціосуб'єктів, коли мініправопорушення:

2.1. Залежно від сутності юридичного факту, що лежить в його основі, поділяються на:

2.1.1. Мініправопорушення-діяння, що розуміються аналогічно макроправопорушенням-діянням, які, в свою чергу:

2.1.1.1. В залежності від повноти відображення складу правопорушення поділяються на: 2.1.1.1.1. Проступки-діяння (має всі ознаки, елементи правопорушення). 2.1.1.1.2. Парапроступки-діяння (має всі ознаки, елементи правопорушення, вчиненого особою, яка не досягла віку відповідного виду карально-виховної юридичної відповідальності). 2.1.1.1.3. Квазіпроступки-діяння (має всі ознаки, елементи правопорушення, вчиненого неосудним або обмежено осудною особою). 2.1.1.1.4. Квазіпарапроступки-діяння (діяння в силу певного положення природної галузі права об'єктивно є суспільно шкідливим, але склад такого проступку не передбачений в Адміністративному, Трудовому, Де-факто майново-договірному (цивільному) або в Де-юре майново-договірному (господарському) кодексі України). 2.1.1.1.5. Параказуси-діяння (за наявності належного або неналежного суб'єкта, але за відсутності його вини).

2.1.1.2. Характеру врегульованих суспільних відносин (правовідносин) поділяються на адміністративні, дисциплінарні, де-факто майново-договірні (цивільні) та де-юре майново-договірні (господарські) правопорушення-діяння, які аналогічно кримінальним правопорушенням-діянням поділяються на відповідні проступки-діяння, парাপроступки-діяння, квазіпроступки-діяння, квазіпарапроступки-діяння, параказуси-діяння.

2.1.2. Мініправопорушення-явища або мініправопорушення-казуси, що розуміються аналогічно макроправопорушенням-явищам і можуть поділятися на адміністративні, дисциплінарні, де-факто майново-договірні (цивільні) та де-юре майново-договірні (господарські) явища або казуси.

Список використаних джерел

1. Кириченко А.А. Гипердоклад о более двухстах пятидесяти лучших доктринах и концепциях юриспруденции научной школы профессора Аланкира: коллективная монография [кол. авторов под науч. ред. А.А. Кириченко]. – Второе издание. – Николаев: Ник. нац. ун-т им. В.А. Сухомлинского, 2015. – 1008 с.

2. Кириченко О. А. Курс лекцій зі спецкурсу «Інноваційна процедура протидії правопорушенням»: навч. посібник / О.А. Кириченко, Ю.О. Ланцедова. – Миколаїв: МНУ ім. В.О. Сухомлинського, 2016. – 100 с.

Бова А.А., начальник науково-дослідного відділу Державного науково-дослідного інституту МВС України, кандидат соціологічних наук, старший науковий співробітник

МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРОГНОЗУВАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Однією із важливих функцій наукового пізнання є передбачення. Фактично можливість прогнозування визначає статус знання як наукового. У кримінології використовуються як якісні, так і кількісні прогнози на підставі тривалих спостережень за єдиною методикою за тенденціями й закономірностями зміни злочинності за певний час, її зв'язку із соціально-економічними процесами. При цьому вважається, що соціальна система суспільства є порівняно стабільною і що тенденції та основні фактори злочинності у минулому існуватимуть і в майбутньому. Попри значну кількість різноманітних робіт щодо кримінологічного аналізу злочинності, кількісні прогнози злочинності та відповідні прикладні методики публікуються вкрай рідко. Такий стан обумовлюється низкою проблем методологічного та методичного характеру, що притаманний не лише вітчизняній науці, а й кримінології загалом. Основні складнощі існують на етапах побудови теоретичної (логічної) моделі, збору та використання емпіричних даних (якість, повнота) і застосування математичного апарату для їхньої обробки. Окреслимо докладніше деякі методичні проблеми прогнозування злочинності.

1. Відсутність загальної теорії факторів злочинності, універсальної для всіх країн та видів злочинів. Кримінологія при поясненні злочинності часто спирається на певний плюралізм факторів. На відміну від економічних явищ каузальний зв'язок злочинності та суспільних явищ зазвичай не є очевидним. Крім того, кримінологія не може перевірити гіпотези експериментально. Результати кримінологічних досліджень фіксують як прямий, так і зворотній зв'язок або його відсутність між різноманітними соціальними явищами та злочинністю [1]. Між певними видами злочинів доволі часто можна виявити

слабкі або помірні кореляційні залежності, які, проте, не дають змоги зробити точні прогнози.

2. Різні горизонти (коротко-, середньо- та довготермінове прогнозування), рівні (рівень країни або регіонів, локальний, індивідуальний рівні) та сфери прогнозування потребують розробки доволі специфічних методик передбачення, використання власного математичного апарату.

Зіставлення даних соціально-економічної статистики з показниками злочинності у країні чи її регіонах розпочаті у ХІХ ст. (Німеччина, Франція). В залежності від характеру даних можна виокремити просторові, просторово-часові та часові моделі. Для прогнозування використовуються як одновимірні, так і багатовимірні (факторні) моделі рядів динаміки, коли прогноз злочинності ґрунтується на попередньо розрахованих показниках демографічного та соціально-економічного розвитку.

Зазначимо, що в Україні злочинність вище в більш урбанізованих регіонах Півдня та Сходу порівняно із Заходом країни. Одночасно з цим у індустріальних регіонах менший рівень безробіття та вищий – доходів. У Західних регіонах є меншим розмір середньої зарплати, вище рівень безробіття та витрати бюджету на субсидії щодо сплати послуг ЖКГ. Регіональні фактори є певними константами, що слабо варіювалися у часі. Тому для прогнозування доцільно скористатися саме моделями рядів динаміки. Так, зокрема, встановлено, що між статистичним рядом коефіцієнта умисних вбивств і змахів та розміром середньої зарплати за 1985–2014 роки в Україні існує сильна зворотна кореляція, що дало змогу здійснити на підставі авторегресійної моделі з розподіленими лагами та Методу групового урахування аргументів прогноз кількості умисних вбивств та замахів на 2015 рік [2].

Територіальний розподіл злочинності у районах великого міста вивчався у 1930-х роках у США та у 1970-х у ФРН. Згодом низка кримінологічних, соціологічних та антропологічних теорій, а також фізична теорія біфуркацій та рівняння сили землетрусів і залишкових підземних поштовхів стимулювали створення прогнозних комп'ютерних систем у поліцейській діяльності (*Predictive Policing*) з аналізом у режимі реального часу щільності злочинності на географічній карті, виявленні областей, де частіше вчинюються правопорушення

(*Crime HotSpot*). При цьому враховується широкий спектр історичних даних: вчинені у минулому злочини, час доби, день тижня, погодні умови, дорожній рух, відстань до поліції, кількість поліцейських дільниць, наявність масових заходів, рівень безробіття у місцевості тощо, а програма складає оптимальний маршрут патрулювання.

У 1960-х роках у ФРН при вивченні вибірки молодих правопорушників та законослухняних осіб встановлено низку критеріїв (ціннісних орієнтацій та психологічних установок, рівня амбіцій, ставлення до роботи, сім'ї та інших соціальних обов'язків, надмірного вживання алкоголю тощо), на підставі яких розроблено методику кримінологічного діагнозу та прогнозу індивідуальної поведінки.

Ряд сучасних робіт присвячені прогнозуванню злочинності на підставі моніторингу системи Інтернет та відповідними пошуковими запитами.

3. Інформація про злочинність є неповною в силу специфіки явища, природної та штучної латентності до статистичної звітності попадає лише частина вчинених злочинів. За рубежом додатковими джерелами інформації є широкомасштабні спеціалізовані моніторингові опитування щодо кримінальної віктимізації, а також самозвіти правопорушників, дані з геоінформаційних систем. Нове законодавство і зміна правоохоронної політики, криміналізація та декриміналізація діянь, призводить до порушення сталості статистичного обліку, який до речі різниться відомствах, та відповідного скорочення рядів динаміки злочинності, що можна включити до подальшого аналізу.

4. Неповною інформація є і про найважливіші суспільні процеси (економічний розвиток, чисельність населення, його доходи) внаслідок значної частки тіньової економіки, залученості до неформальної економічної діяльності, трудової еміграції, значної кількості внутрішньо переміщених осіб та біженців зі Сходу країни тощо. У 2014 році змінилася політична карта України внаслідок тимчасової окупації Криму та конфлікту на Донбасі, що своєю чергою, вплинуло на порядок статистичного обліку. В умовах політичної нестабільності, розгортання економічної кризи та проведення

широкомасштабної антитерористичної операції в Україні кількісні макроекономічні прогнози на віддалений період часу можуть виявитися недостовірними.

Таким чином з викладеного можна зробити висновки. Кількість облікованих злочинів залежить від багатьох чинників (діяльності правоохоронних органів, різких соціальних змін та загострення соціальних суперечностей, поширення у суспільстві певних культурних цінностей тощо). Через це далеко не завжди можливо визначити каузальний зв'язок між певними чинниками та змінами показників злочинності, знайти адекватну, точну та якісну статистичну модель зв'язку. Зміна у законодавстві, правоохоронній політиці держави, підходів до реєстрації кримінальних правопорушень, активізація роботи правоохоронних органів, події суспільного значення, регіональні особливості можуть суттєво вплинути на якість прогнозу. Статистика не повною мірою відбиває дійсну зміну кримінальної ситуації в регіоні, області, місті внаслідок існування незареєстрованої (латентної) частини злочинності, що ускладнює процес прогнозування. Тому після отримання кількісних оцінок відбувається їх обговорення в експертному середовищі. Найкращий ефект дає зміна моделі при надходженні нових даних, комплексне застосування різноманітних кількісних та якісних підходів до прогнозування.

Список використаних джерел

1. Ellis L., Beaver K., Wright J. Handbook of Crime Correlates. – New York: Elsevier Science, 2009. – 264 p.
2. Бова А.А. Прогнозування кількості умисних убивств в Україні в залежності від розміру середньої зарплати (інформаційно-аналітичний аспект) // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. – 2014. – №3 (19). – С. 69–74.
3. Perry W. L., McInnis B., Price C., Smith S., Hollywood J. Predictive Policing: The Role of Crime Forecasting in Law Enforcement Operations. – RAND Cooperation: Santa Monica, CA, USA, 2013. – 155 p.

Кирилюк В.А., начальник кафедри кримінально-виконавчого права Інституту кримінально-виконавчої служби, кандидат юридичних наук

РОЛЬ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ ПРОБАЦІЇ В ЗАХИСТІ СУСПІЛЬСТВА ВІД РЕЦИДИВНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Пенітенціарна пробація є новим видом діяльності, покладеним Законом України «Про пробацію» на підрозділи кримінально-виконавчої інспекції (органу пробації), який полягає у підготовці осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк до звільнення з метою трудового і побутового влаштування таких осіб після звільнення за обраним ними місцем проживання.

Функцію постпенітенціарного контролю та допомоги в соціальній адаптації закріплюють і Правила Ради Європи про пробацію, норми яких імплементовані у вітчизняне законодавство у сфері пробації. І це слушно, адже ресоціалізація засуджених процес триваючий, нерідко, довжиною в усе життя, оскільки важко виміряти показники її ефективності. Досягнення даної мети залежить не тільки від діяльності органів і установ виконання покарань, але й від участі суспільства в процесі виправлення і ресоціалізації та його готовності надати засудженому необхідну допомогу після звільнення. Процес ресоціалізації не завершується після звільнення засудженого від відбування покарання. Це комплексна проблема, яка не обмежується конкретним часом і не може бути остаточно вирішена в межах процесу виконання кримінальних покарань, а тому потребує участі не тільки суб'єктів кримінально-виконавчої системи, а й державних та громадських інституцій.

Соціальна адаптація – процес засвоєння звільненими особами соціального досвіду з метою повернення до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві. Тому від того, наскільки успішним буде вирішення проблем, з якими стикається ця категорія засуджених, залежить інтеграція звільненого в суспільство, і зменшення ризику вчинення нових злочинів.

Чинне законодавство покладає на суб'єктів соціального патронажу – центральні і місцеві органи виконавчої влади та

органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, об'єднання громадян, а також фізичних осіб, які здійснюють соціальний патронаж та спеціалізовані установи обов'язок допомоги звільненим особам шляхом здійснення комплексу правових, економічних, організаційних, психологічних та інших заходів, зокрема надання послуг, спрямованих на соціальну адаптацію.

Процес соціальної адаптації засудженого починається ще в період відбування покарання в установі виконання покарань: засуджені залучаються до суспільно корисної праці; забезпечується можливість для здобуття освіти через систему навчальних закладів, в тому числі шляхом дистанційної форми навчання; протягом усього терміну відбування покарання засуджені мають можливість підтримання соціально корисних зв'язків, а в разі їх втрати засудженим, адміністрація установи сприяє у їх відновленні; адміністрація установи виконання покарань вживає заходів по відновленню та отриманню засудженими паспортів громадянина України, сприяє своєчасному оформленню документів на отримання пенсії; вживає заходів з підготовки засудженого до звільнення спільно з суб'єктами соціального патронажу, які надають допомогу у трудовому і побутовому влаштуванні за обраним засудженим місцем проживання; в установах виконання покарань організуються курси підготовки засуджених до звільнення.

Стаття 156 КВК України визначає, що інваліди першої та другої груп, а також чоловіки віком понад шістдесят років і жінки – понад п'ятдесят п'ять років, у разі потреби, за їхньою згодою направляються у будинки інвалідів і престарілих. Неповнолітні, які позбавлені батьківського піклування, у необхідних випадках направляються службами у вправах дітей до шкіл-інтернатів або над ними встановлюється опіка чи піклування.

Суб'єктами соціального патронажу, які приймають естафету щодо соціального супроводу засуджених після звільнення з установ виконання покарань надаються послуги тимчасового притулку, а також соціальні, медичні, юридичні, освітні, реабілітаційні та інші послуги.

До окремих заходів соціального патронажу відносять: надання медичної та медико-санітарної допомоги; до звільнення з установ виконання покарань за особами зберігається жите

приміщення, яке вони займали на законних підставах до засудження; звільненим особам, які не мають жилої площі, після прибуття до обраного місця проживання надається місце тимчасового проживання в соціальних чи спеціальних гуртожитках; забезпечуються додаткові гарантії щодо працевлаштування звільнених осіб, для цього в центрах зайнятості бронюється 5% робочих місць.

Для окремих категорій осіб, звільнених з установ виконання покарань створюються спеціалізовані установи: центри соціальної адаптації та спеціалізовані будинки-інтернати. Але ці послуги надаються тим звільненим особам, які звернулися до суб'єктів соціального патронажу в установленому законодавством порядку; не мають працездатних дітей або інших родичів, які згідно із законом зобов'язані їх утримувати, інакше ці послуги надаються на платній основі за їх рахунок.

Проблемою соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі на сьогоднішній день є відсутність злагодженого механізму обов'язкового соціального супроводу усіх звільнених від відбування покарання, що свідчить про неспроможність суспільства і держави охопити своєю увагою одну із найбільш вразливих верств населення залишення на призволяще якої створює ризики вчинення повторних злочинів.

Тепер до соціального супроводу та підготовки до адаптації та життя на волі засуджених долучаються підрозділи пробації, які будуть відповідати за координацію заходів суб'єктів соціальної адаптації від початку цієї роботи в період відбування покарання аж до вирішення проблем соціальної адаптації, забезпечуючи цілісність та безперервність цього процесу.

Закон «Про пробацію» визначає, що орган пробації спільно з державними органами та органами місцевого самоврядування сприяють засудженим, які готуються до звільнення, у: визначенні місця проживання після звільнення; влаштуванні до спеціалізованих установ для звільнених; госпіталізації до закладів охорони здоров'я осіб, які потребують стаціонарної медичної допомоги; працевлаштуванні працездатних осіб.

Порядок взаємодії органу пробації та державних органів під час здійснення заходів пенітенціарної пробації має бути затверджений нормативно-правовими актами центральних органів виконавчої влади, що формують державну політику у

сфері пробації, у сфері соціальної політики, у сфері охорони здоров'я, та Міністерством внутрішніх справ України.

Однак, напрямки взаємодії органу пробації з установами виконання покарань та суб'єктами соціальної адаптації не обмежуються тільки перерахованими вище. Це може бути сприяння/допомога звільненим від відбування покарання у відновленні чи оформленні документів; здобутті освіти; отриманні професії, місця роботи; організації просоціального дозвілля; отриманні медичної, психолого-педагогічної, матеріальної допомоги із залученням до цього процесу не тільки суб'єктів соціальної адаптації, а й громадськості, трудових колективів, волонтерів, релігійних організацій тощо.

Отже, орган пробації виступатиме координатором у комплексному процесі взаємодії суб'єктів соціальної адаптації, спрямованому на досягнення єдиної мети – інтеграції особи, звільненої від відбування покарання в суспільство і тим самим захисті суспільства від рецидивної злочинності, а звільненої особи від повернення на злочинний шлях.

Довгаль М.В., начальник управління
нагляду у кримінальному провадженні
прокуратури Дніпропетровської області

ОСНОВНІ КРИМІНОГЕННІ ФАКТОРИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ОСІБ, ЯКІ ПРЕДСТАВЛЯЮТЬ АВТОРИТЕТ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Зазвичай злочини, що посягають на осіб, що представляють авторитет органів державної влади належали до малопоширених в Україні. Так, середні показники кількості цих злочинів, вчинених на території України протягом 2009–2013 років, становила 1025 злочинів (у 2009 році було зареєстровано 1391 злочинів, у 2010 – 1316, у 2011 – 1017, у 2012 – 538 та у 2013 – 861) [1, с. 369]. Однак протягом 2014–2015 років змінився вектор кримінологічної характеристики цієї групи злочинів. Насамперед, спостерігаємо дві тенденції у кримінологічній характеристиці цих злочинів. По-перше, це загальне збільшення кількості злочинів, що посягають на осіб, які представляють

авторитет органів державної влади. Так, у 2014 році відбулося зростання цього виду злочинності порівняно з 2013 роком на +400%. По-друге, відбувся і «перерозподіл» питомої ваги самих злочинів цього виду. Так, найбільшу питому вагу становить злочин, передбачений у ст. 348 КК України та становив 65,6% у 2014 році та 59,4% у 2015 році [2; 3].

Основними криміногенними факторами вчинення злочинів, що посягають на осіб, які представляють авторитет органів державної влади, є такі.

1. Проведення антитерористичної операції на окремих територіях Луганської та Донецької областей. Як відомо, під час проведення цієї операції ті особи, які воюють на стороні законних військових формувань нашої держави можуть відноситися або до представників влади, або до військовослужбовців, які визнаються потерпілими під час здійснення своїх повноважень. Таке різке збільшення злочинів проти авторитету органів державної влади якраз і обумовлюється проведенням цієї антитерористичної операції.

2. Анексія Російською Федерацією Автономної Республіки Крим на початку березня 2014 року. Як відомо, протягом цих подій вчинення злочинів проти осіб, які представляють авторитет органів державної влади, було поширеним явищем.

3. Формування негативного ставлення до осіб, які представляють авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян, у засобах масової інформації. Зокрема, досить часто можна почути та побачити інформацію про те, що працівники Національної поліції України пошкодили чи знищили певну кількість закріплених за ними транспортних засобів або непрофесійно поводити себе під час затримання осіб які вчинили злочини. Негативний імідж серед населення формується ЗМІ практично щодо всіх правоохоронних органів. Серед них під особливим прицілом мас-медіа – працівники Національної поліції та органів прокуратури.

4. Безкарність певної частини тих осіб, які вчинили злочини проти осіб, які представляють авторитет органів державної влади.

5. Відсутність належного правового виховання школярів та студентів неюридичних вищих навчальних закладів. Таке виховання, на нашу думку, має сприяти індивідуальному розвитку особистості. Відповідно відсутність такого виховання є одним з криміногенних факторів вчинення злочинів проти осіб, які представляють авторитет органів державної влади.

6. Низький культурний рівень осіб, які посягають на представників авторитету органів державної влади. Ще В.Є. Евмінов писав, що чим нижчий рівень культури, виховання та освіти злочинців, тим більш грубими за характером та примітивнішим за мотивацією є вчинені ними злочини [4, с. 117]. Досить пригадати інформацію про те, які особи входять до складу воєнізованих формувань терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР».

7. Порушення, допущені особами, які представляють авторитет, вимог професійної діяльності. Так, останнім часом розгортається дискусія як серед науковців та практичних працівників, а також серед громадян проблема правомірності застосування вогнепальної зброї працівниками Національної поліції 7 лютого 2016 року у місті Києві, внаслідок чого був травмований 17-тирічний пасажир автомобіля BMW.

8. Перенасичення населення України нелегальною вогнепальною зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, холодною зброєю. Це, у свою чергу, сприяє тому, що у випадку висування законних вимог особами, які представляють авторитет органів державної влади, щодо них може застосовуватися збройний опір з боку осіб, яким адресуються ці протиправні вимоги. Що стосується тих районів Донецької та Луганської областей, де проводиться антитерористична операція, то незаконний обіг зброї – це поширене явище. Саме вона перебуває на озброєнні незаконних збройних формувань терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР».

9. Недосконалість національного законодавства України, у тому числі і кримінального.

10. Маргіналізація значної частини населення України, поширення алкоголізму та наркоманії. Зокрема, алкогольне та наркотичне сп'яніння знижують контроль за поведінкою особи, знімає внутрішні заборони, сформовані протягом попереднього життя. Внаслідок чого значний відсоток злочинів проти осіб, які

представляють авторитет органів державної влади, скоюються саме у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння.

11. Низький економічний рівень осіб, які вчинюють досліджувані злочини. Ця причина штовхає багатьох осіб брати участь у діяльності незаконних збройних формувань терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР».

12. Безробіття. Як відомо, його рівень у країні в цілому чи в окремому регіоні впливає на рівень економічного достатку особи. Чим вищий рівень безробіття, тим нижчий рівень життя населення а відтак вищий відсоток насильницької злочинності, у тому числі проти осіб, які представляють авторитет органів державної влади.

Таким чином, злочинність проти осіб, які представляють авторитет органів державної влади, обумовлена як об'єктивними та суб'єктивними факторами. Окремі з них пов'язані з об'єктивними причинами (зокрема, з проведенням антитерористичної операції на окремих територіях Донецької та Луганської областей), а інші – з суб'єктивними (наприклад, порушення вимог законодавства особами, які представляють такий авторитет. Належне їх визначення сприятиме виробленню ефективних заходів запобігання злочинам проти осіб, які представляють авторитет органів державної влади.

Список використаних джерел

1. Моніторинговий кримінологічний аналіз злочинності в Україні (2009–2013 роки): моногр. / [Блажівський Є.М., Козьяков І.М., Книженко О.О., Литвак О.М., Ярмаш О.Н. та ін.]. – К.: Національна академія прокуратури України, 2014. – 484 с.

2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2014 року / офіційний веб-сайт Генеральної прокуратури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=111482&libid=100820&c=edit&_c=fo

3. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-листопад 2015 року / офіційний веб-сайт Генеральної прокуратури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112173&libid=100820&c=edit&_c=fo

4. Криминология: [учебник] / под ред. В.Н. Кудрявцева, В.Е. Аминова. – [4-е изд.] – М.: Норма, 2009. – 800 с.

Мозоль А.П., провідний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНА ТРУДОВА МІГРАЦІЯ: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА НАСЛІДКИ

У сучасних умовах домінуючою тенденцією у міжнародних відносинах є глобалізація, одним із проявів якої є міжнародна міграція робочої сили. Все більшого поширення набуває переміщення людських ресурсів, зумовлене соціально-економічними, військовими, етнічними і релігійними чинниками. Істотне зростання масштабів міжнародної міграції, залучення до неї значних обсягів трудових ресурсів робить актуальною необхідність дослідження міжнародних міграційних процесів робочої сили.

Міграція населення – переміщення людей через кордони тих чи інших територій зі зміною місця проживання назавжди або на більш-менш тривалий час є важливим чинником суспільного розвитку. Здійснюючи вплив на економіку, народонаселення та інші соціальні системи, міграції сприяють їх ефективному функціонуванню.

Міжнародні міграції є широко розповсюдженим у світі явищем. Із розвитком транспорту і зв'язку вони охопили величезну масу людей. Пересування людей з однієї держави до іншої, як і будь-які інші переселення, мають на меті пошук сприятливіших соціальних та економічних умов життя, безпеки та стабільності. Вони є відображенням нерівності демографічного, економічного, політичного розвитку різних країн і регіонів, регулюють попит і пропозиції робочої сили на світовому ринку праці.

Таким чином, міжнародні міграції мають об'єктивні передумови, і тому суб'єктивні перепони на їхньому шляху. Різні адміністративні заборони можуть лише вплинути на обсяги і напрямки міграційних рухів, деформувати їх, але не припинити взагалі.

Соціальні дослідження закономірностей міграційних рухів населення на різних етапах розвитку суспільства

(від індустріального до постіндустріального) виявили відмінності в інтенсивності й напрямках цих рухів.

Міжнародна міграція робочої сили – це переміщення працездатного населення з однієї країни в іншу в межах міжнародного ринку праці терміном більше року, обумовлене характером розвитку продуктивних сил та виробничих відносин, дією економічних законів.

Міжнародна міграція робочої сили має давню історію. В умовах нерозвиненості статистики та прикордонного контролю потоки міжнародних мігрантів протягом багатьох століть взагалі не фіксувались. Навіть сьогодні точно визначити обсяги та структуру міжнародного переміщення населення – справа складна.

Різноспрямовані потоки трудових ресурсів, що перетинають національні кордони, утворюють міжнародний ринок праці, який функціонує у взаємозв'язку з ринками капіталу, товарів та послуг. Міжнародна міграція робочої сили зумовлена чинниками як внутрішнього економічного розвитку кожної окремої країни, так і зовнішніми чинниками: станом міжнародної економіки в цілому та економічними зв'язками між країнами. В окремі періоди рушійними силами міжнародної міграції можуть виступати політичні, військові, релігійні, національні, культурні, сімейні та інші соціальні чинники.

Таким чином, міжнародна міграція робочої сили обумовлена такими основними взаємопов'язаними фак. Торами:

- нерівномірність соціально-економічного розвитку окремих країн;
- нерівномірність процесів накопичення капіталу в різних країнах;
- концентрація праце містких виробництв в одних країнах і науковомістких у інших;
- кон'юнктура ринків праці та структура зайнятості;
- національні розбіжності заробітної плати та соціального забезпечення;
- етнічно-культурна близькість країн.

Отже, міжнародна трудова міграція – це форма руху відносно надлишкового населення з одного центру накопичення капіталу до іншого. В цьому полягає суть економічної природи трудової міграції і її головна причина. Однак, у міжнародну

трудова міграція втягуються не лише безробітні, а й частина працюючого населення. У цьому випадку рушійним мотивом міграції виступає пошук вигідних умов праці. Робоча сила переміщується з країн з низьким рівнем життя і заробітної плати в країни де цей рівень вищий. Національні відмінності в заробітній платі є об'єктивною основою міграції праці.

Міжнародна міграція робочої сили впливає на економічний розвиток країни та має неоднакові наслідки. Вони проявляються як у країнах, що експортують робочу силу, так і в країнах, що імпортують її, приносячи певні вигоди та втрати обом сторонам.

Наслідки міжнародної міграції робочої сили:

- внаслідок міграції сукупний обсяг світового виробництва зростає через більш ефективне використання трудових ресурсів за рахунок їх перерозподілу між країнами;

- міжнародна міграція робочої сили спричиняє тенденцію до вирівнювання заробітної плати в різних країнах.

Країни, що приймають робочу силу, отримують такі переваги:

- у країні, що ввозить робочу силу, особливо кваліфіковану, прискорюються темпи зростання економіки;

- імміграція висококваліфікованих професіоналів сприяє економічному зростанню, оскільки заощаджуються кошти на підготовку таких фахівців та скорочуються витрати на придбання ліцензій та патентів за кордоном;

- залучення іноземної робочої сили підвищує конкуренцію на внутрішньому ринку праці, що стимулює зростання ефективності виробництва в країні;

- підвищується конкурентноспроможність товарів, що виробляються певною країною, внаслідок зменшення витрат виробництва, пов'язаною з більш низькою ціною іноземної робочої сили і можливістю стримувати зростання заробітної плати місцевим робітникам через підвищену конкуренцію на ринку праці;

- країна виграє за рахунок податків, розмір яких залежить від кваліфікаційної та вікової структури іммігрантів;

- при імпорті кваліфікованих працівників і наукових кадрів приймаюча країна економить на витратах на освіту та професійну підготовку;

– і врешті іммігранти поліпшують демографічну картину розвинутих країн.

До негативних наслідків, породжених

– імміграцією, відносяться: зростання соціальної напруги в суспільстві;

– зростання рівня злочинності, конфлікти на расовій, національній та релігійній основі;

– зростання безробіття серед місцевого населення;

– зменшення податкових надходжень та валютних резервів країни в результаті грошових переказів іммігрантів.

Можливими шляхами подолання негативних наслідків міграції робочої сили може бути державне регулювання міграційних процесів, створення умов для нормального функціонування національних ринків праці. Державне регулювання міжнародної міграції трудових ресурсів здійснюється на національному та міжнародному рівнях.

У сучасних умовах найбільш гострими є проблеми регулювання промислово-розвиненими країнами імпорту трудових ресурсів з країн, що розвиваються та країн Азії та Східної Європи.

Колб С.О., старший державний
ревізор-інспектор Луцької ОДПІ ГУ
Міністерства доходів і зборів України
у Волинській області

ЩОДО ЗМІСТУ ФУНКЦІЙ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ

Як свідчить практика, з часу прийняття у квітні 2001 року нового Кримінального кодексу (далі – КК) України кількість та структура злочинів, що вчиняються на території нашої держави суттєво не змінились. Так, у 2001 році в Україні було зареєстровано 503,7 тис. злочинів (на 9% менше, ніж у 2006 р.), серед яких питома вага тяжких та особливо тяжких злочинів становила 41,7% (209,8 тис.). У 2002 р. (першому повному звітному періоду в умовах дії повного КК) було зареєстровано 450611 злочинів, що на 10,5% менше, ніж у 2001 р., 51,6% з яких – це особливо тяжкі та тяжкі злочини. У 2014 р. суди

розглянули 772,6 тис. кримінальних проваджень (справ) (у 2013 р. – 783,2 тис.) [3, с. 24], серед яких особливо тяжкі та тяжкі злочини складали 30,5% (у 2013 р. – 32,6%). За оперативними даними Державної судової адміністрації України та вищих спеціалізованих судів, у 2015 році кількість зареєстрованих злочинів та їх структура особливих відмінностей по зрівнянню з 2014 р. не відбулось.

Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що і завдання (ст. 1 КК), і мета покарання (ст. 50 КК), що визначені в законі, на практичному рівні реалізується малоефективно. Виходячи з цього, потребують удосконалення, у першу чергу, на доктринальному рівні функції кримінального покарання, а також правові гарантії їх виконання у кримінально-виконавчій діяльності.

З огляду цього, вибрана тема наукової статті є актуальною та такою, що має теоретико-прикладне значення.

В науці під функцією розуміють явище, яке залежить від іншого явища, є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін; роботу кого-, чого-небудь, обов'язок, коло діяльності когось; чогось. В юриспруденції розрізняють функції держави та функції права, у контексті яких і розглядається зміст функцій кримінального покарання. Зокрема, за способом діяльності держави виділяють кримінально-виконавчу функцію, а серед функцій права – регулятивну функцію у сфері виконання покарань.

Поняття покарання (у змісті кримінального покарання) дано в ч. 1 ст. 50 Кримінального кодексу України, а саме: покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого. При цьому, як у зв'язку з цим зазначено в п. 1 постанови Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 року №7 «Про практику призначення судами кримінального покарання», признаючи покарання, у кожному конкретному випадку суди мають дотримуватися вимог кримінального закону й зобов'язані враховувати ступінь тяжкості вчиненого злочину, дані про особу винного та обставини, що пом'якшують і обтяжують покарання. Таке покарання має бути необхідним та достатнім для виправлення засудженого та запобігання нових злочинів.

Виходячи з вищевикладеного можна вивести наступні функції кримінального покарання:

1. Кари, тобто забезпечення реалізації у кримінально-виконавчій діяльності тих право обмежень для засудженого, що визначені у законі та вироку суду.

2. Виправлення засудженого (зміст визначений у ч. 1 ст. 6 КВК).

3. Запобігання вчиненню нових злочинів засудженими (ч. 2 ст. 50 КК, ч. 1 ст. 1 КВК).

4. Запобігання вчиненню злочинів іншими особами (ч. 2 ст. 50 КК, ч. 1 ст. 1 КВК).

5. Запобігання тортурам, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими (ч. 3 ст. 50 КК, ч. 1 ст. 1 КВК).

6. Забезпечення безпеки суб'єктів та учасників кримінально-виконавчих правовідносин (ч. 1 ст. 1 КК, ч. 2 ст. 1, ст. 10, ст. 104-106 КВК).

Новіков О.В., асистент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВПЛИВУ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ ВИРОБНИКІВ ТА СПОЖИВАЧІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ДЕТЕРМІНАЦІЮ ОБІГУ КОНТРАФАКТУ

Важливу роль в функціонуванні та поширенні обігу контрафактної продукції та, взагалі, у структурі детермінації злочинності у сфері інтелектуальної власності відіграє конфлікт інтересів виробників та споживачів інтелектуальної продукції. Наукові пошуки у зазначеному напрямку змусили одразу звернути увагу на існуючу в світі проблему зневажливого ставлення до інституту інтелектуальної власності, що останнім часом переросла в справжній соціальний конфлікт між виробниками (продавцями) та споживачами інтелектуальної продукції.

Що стосується сфери інтелектуальної власності, то конфлікти інтересів тут виникають через штучну створену законодавством обмеженість у володінні, користуванні та розпорядженні об'єктами права інтелектуальної власності та продукції, в якій вони втілюються. З одного боку, така практика відповідає світовій системі захисту інтелектуальної власності, а, з іншого боку, призводить до численних зловживань, як з боку виробників інтелектуальної продукції, так і з боку споживачів такої продукції. Виробники інтелектуальної продукції часто завищують ціну на свою продукцію, а споживачі – намагаються знизити свої витрати шляхом використання контрафактної продукції, що призводить до ескалації конфлікту між цими суб'єктами. Таким чином, на наш погляд, під конфліктом інтересів виробників (продавців) та споживачів інтелектуальної продукції пропонуємо розуміти протиріччя групових інтересів та поглядів зазначених суб'єктів стосовно доступності інтелектуальної продукції та окремих аспектів захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Можна виділити два самостійні різновиди конфлікту інтересів у сфері інтелектуальної власності, залежно від сторін конфлікту: конфлікти, що виникають між виробниками інтелектуальної власності, і конфлікти, що виникають між продавцями та споживачами інтелектуальної продукції.

Перший різновид – конфлікт інтересів між виробниками інтелектуальної продукції виникає у сфері дії права промислової власності. Предметом конфлікту виступають корпоративні інтереси щодо володіння, користування та розпорядження такими об'єктами інтелектуальної власності як винахід, корисна модель, промисловий зразок. Причини цього конфлікту інтересів криються в важливому значенні об'єктів права промислової власності для сучасної ринкової конкурентної боротьби. Недосконалість національних та міжнародних систем патентування, недоліки правового регулювання права інтелектуальної власності на зазначені об'єкти промисловості створили не тільки реальні можливості для зловживань у цій сфері, але й потужну мотивацію для таких зловживань. Внаслідок цього, виникло таке глобальне негативне явище як «патентні війни» (patent wars), змістом якого є використання великими корпораціями патентів для тиску на конкурентів та

монопольного контролю ринку тих чи інших товарів. До речі, жертвами зазначених війн стають скоріш не самі корпорації, а покупці їх продукції, яка в результаті збільшує свою ринкову вартість та втрачає певні технологічні властивості. Отже, на сьогодні патентна система, з потужного інструменту стимулювання інноваційної діяльності та захисту справедливої конкуренції, перетворилася на законний штучний механізм збагачення, а «переможцями» патентних війн стають тільки юристи.

Що стосується конфлікту інтересів між продавцями та споживачами інтелектуальної продукції, то в основі конфлікту також знаходиться комерціалізація сфери інтелектуальної власності як галузі суспільного виробництва. Юридичний механізм регулювання авторського права заснований на створенні «штучної» монополії на володіння певним об'єктом творчої діяльності. Автор та інші суб'єкти авторського права за законом або договором наділяються широкими можливостями у володінні, користуванні та розпорядженні створеним об'єктом інтелектуальної власності.

Особа, що наділяється такою монополією, фактично має можливість самостійно визначати розмір винагороди, яку вона отримує за продаж продукції, що втілює в собі результат творчої діяльності, або за передачу майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності. Найчастіше відбувається останнє, бо без великих інвестицій промислове виготовлення творчої продукції неможливо. Тому на ринку інтелектуальної власності переважають великі корпорації, що здійснюють масштабний викуп майнових прав, або займаються інвестуванням творчості з подальшим отриманням таких прав. У результаті ці компанії наділяються монопольними правами на виготовлення та розповсюдження певної інтелектуальної продукції та ведення власної цінової політики. Автор об'єкту інтелектуальної власності, що отримав винагороду за власну працю, лише залишає за собою особисті немайнові права та віддаляється від комерціалізації власного продукту.

В подальшому результат творчості, втілюючись в готову продукцію, активно рекламується та збувається на внутрішньому та міжнародному ринку товарів та послуг. Правовласники використовують всі надані законодавством

можливості для захисту своєї монополії на виготовлення та збут зазначеного товару. Отже, головним груповим інтересом правовласників та метою комерціалізації інтелектуальної власності є отримання максимального прибутку від реалізації певної продукції, що містить в собі результати творчої діяльності.

Характеризуючи інтереси споживачів, слід виходити з того, що це ті особи, які використовують товари та послуги для задоволення власних бажань і потреб, а не для перепродажу або виробництва інших товарів та послуг. Споживачі зацікавлені в отриманні товарів та послуг, які відповідають їх уявленню про якість продукції, що задовольнить їх споживчі потреби за відповідної ціною. Ринкова економіка змушує шукати серед різноманіття товарів ті, що максимально задовольнять потреби певних верст населення за прийнятною для них ціною. Отже, в психології споживача існує конкретна зацікавленість в зменшенні витрат на використання інтелектуальної продукції без суттєвих втрат якості.

Інтелектуальна власність являє собою інформацію, тобто певне нематеріальне благо, але формою її вираження завжди є специфічний матеріальний об'єкт, який, завдяки втіленню в собі результату творчості, виступає продуктом на ринку. Вартість виготовлення самого носія інформації набагато менша, ніж затрати на створення результату творчої діяльності. З поширенням інформаційного простору та нових технологій більш дешевого виробництва з'явилися можливості для поширення злочинності у сфері інтелектуальної власності.

Як зазначалося раніше, створення та існування кримінального ринку інтелектуальної продукції надає можливості купувати ідентичну оригінальній за якістю продукцію (якщо це стосується об'єктів, що захищаються авторським правом та суміжними правами), але за значно нижчою ціною. Саме значний попит населення на контрафактну та неліцензійну продукцію, що є дешевшою за оригінальну, є одною з головних причин поширення кримінального ринку інтелектуальної продукції, та, взагалі, злочинності у сфері інтелектуальної власності. Отже, серед поглядів населення на інститут інтелектуальної власності переважають ті, що вважають нормальним існування контрафактної продукції та піратства.

Журавська З.В., доцент кафедри кримінального права і процесу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, кандидат юридичних наук, доцент

БЕЗПЕКОВА ФУНКЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ

Із законодавчого визначення поняття «покарання» можна вивести наступні системоутворюючі ознаки, що складають його зміст: 1) це є вид державного примусу; 2) воно застосовується до винної у вчиненні злочину особи; 3) примус застосовується від імені держави; 4) воно полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого; 5) в ньому знаходить своє вираження засудження, негативна оцінка з боку держави – держави як вчиненого злочину, так і самого злочинця; 6) воно проявляється в його особистому характері; 7) будь-яке покарання тягне за собою судимість.

Важливим завданням правової держави є охорона основних суспільних відносин від злочинних посягань. Здійснення його, в першу чергу, виражається у визначенні того, які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили (це завдання, зокрема, закріплено в ч. 1 ст. 1 КК України). Саме тому перша системоутворююча ознака покарання, що визначає його соціальний зміст, є визнання покарання заходом державного примусу, що застосовується до осіб, які вчинили злочинне посягання. По своїй природі покарання примушує особу до законотворчої поведінки.

Друга ознака покарання закріплена в ч. 2 ст. 2 КК України, у якій зазначено, що особа не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Отже, застосування покарання є одним із завершальних етапів кримінальної відповідальності. Це логічний юридичний наслідок злочину.

Третя розпізнавальна ознака покарання знайшла своє відображення також у ч. 2 ст. 2 КК України і полягає в тому, що

покарання може бути застосовано лише за вироком суду від імені держави, що надає йому публічного характеру.

Четверта системоутворююча ознака змісту покарання закріплена в ч. 1 ст. 50 КК України, у якій зазначено, що покарання полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого. Саме в цьому проявляється така властивість покарання, як кара, що робить його найгострішим заходом державного примусу.

П'ята характерна ознака покарання полягає в тому, що в ньому заходить своє вираження засудження, негативна оцінка з боку держави як вчиненого злочину, так і самого злочинця. Авторитетність такої оцінки закріплюється обвинувальним вироком, що виноситься судом від імені держави і містить конкретну міру покарання. Таким чином, призначення покарання виступає правовим критерієм, показником негативної оцінки злочину і особи, яка його вчинила, з точки зору кримінального закону і моральності.

Шоста ознака покарання проявляється в його особистому характері. Це означає, що призначення покарання і його виконання можливі тільки стосовно самого винного. Воно не може бути накладено на інших осіб, навіть близьких родичів. Зокрема, ізоляції від суспільства підлягає особисто засуджений до позбавлення волі; конфіскації підлягає тільки майно, що належить особисто засудженому, та ін.

Нарешті сьома характерна ознака покарання полягає в тому, що будь-яке покарання тягне за собою судимість, мова про яку ведеться в ст. ст. 88 КК та ст. 155 Кримінально-виконавчого кодексу України. Саме судимість відрізняє кримінальне покарання від інших засобів державного примусу. За своїм змістом судимість це не тільки властивість кари, вона являє собою певний правовий статус засудженого, пов'язаний з різного роду право обмеженнями та іншими несприятливими наслідками, протягом певного, визначеного в законі строку. Судимість як самостійна ознака покарання визначається тим, що вона визнається обставиною, що обтяжує покарання у разі вчинення нового злочину (ст. 67 КК України) та зберігає певні обмеження прав засудженого і після відбуття ним покарання.

Зазначені системоутворюючі ознаки, як вірно зробили висновок науковці, відрізняють покарання від інших примусових

заходів, а також свідчать про безпековий характер і змістовну спрямованість у цьому напрямі в цілому всіх кримінальних покарань, мова про які ведеться у ст. 51 КК України.

У ч. 1 ст. 1 КВК з цього приводу вказано, що метою кримінально-виконавчого законодавства України є захист і інтересів особи, суспільства і держави. Однією з найвищих соціальних цінностей, що визначені в ч. 1 ст. 3 Конституції України, є безпека людини. Правильно зробив висновок В.В. Шабистий, соціальна функція кримінального права і кримінальної відповідальності визнається об'єктивною необхідністю досягнення певного рівня безпеки в суспільстві.

Зазначений підхід у певній мірі стосується й змісту кримінального покарання та такої його функції, як забезпечення безпеки виконання в відбування покарань. Порушення безпеки людини, на обґрунтоване переконання В.П. Тихого, є етапом (стадією) вчинення відповідного злочину проти життя, свободи, власності тощо, тому якщо злочини закінчений, він поглинає попередні етапи (стадії), вони не мають самостійного значення і не впливають на його кваліфікацію. Якщо життю, здоров'ю, свободі, майну людини заподіяна шкода, то тим самим заподіяна шкода і її безпеці.

Колб І.О., кандидат юридичних наук

ПРО ЗМІСТ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ БЕЗПЕКИ ЩОДО ОСІБ, ЗАСУДЖЕНИХ ДО ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

У міжнародно-правових актах, що стосуються застосування заходів безпеки (фізичної сили, спеціальних засобів і зброї) до осіб, позбавлених волі, включаючи й засуджених до довічного позбавлення волі, визначено основний принцип такої діяльності персоналу виправних установ (колоній), а саме: це крайній спосіб реагування на суспільно небезпечні діяння особи, з урахуванням її індивідуальних характеристик (вік, стать, ступінь небезпеки тощо) та особливостей утримання засуджених у відповідних установах.

Проте, як показує практика, у ході безпосередньої діяльності персоналу, пов'язаної із застосуванням заходів

безпеки до засуджених, цей принцип та підхід, що апробований у міжнародно-правовій практиці, дотримуються не завжди та супроводжується суттєвим порушенням прав і законних інтересів зазначеної категорії осіб, а також недотриманням правових підстав таких дій, що визначені в ст. 106 Кримінально-виконавчого кодексу (далі – КВК) України, зокрема щодо засуджених до довічного позбавлення волі.

Зміст цієї проблеми полягає у тому, що надмірне застосування сили до цієї категорії засуджених пояснюється, з одного боку, особливостями виконання та відбування покарання, а, з іншого, це обумовлено необхідністю забезпечення особистої безпеки усіх, задіяних у цьому процесі, учасників (ст. ст. 1, 102, 104, ін. КВК). Для того, щоб спростувати чи підтримати існуючі у цьому контексті теоретико-прикладні підходи, досить важливо з'ясувати суть соціально-правової природи кримінального покарання у виді довічного позбавлення волі.

Вивчення наукової літератури показало, що досить предметно та ефективно над розробкою зазначеної проблематики працюють такі учені, як: А.А. Бандурка, В.А. Бадира, І.Г. Богатирьов, О.І. Богатирьова, В.В. Василевич, Б.М. Головкін, О.М. Джужа, Т.А. Денисова, А.В. Кирилюк, І.М. Копотун, О.М. Литвинов, В.О. Меркулова, А.Х. Степанюк, В.М. Трубников, І.С. Яковець та інші. Поряд з цим у контексті особливостей застосування в Україні заходів безпеки щодо осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, дана тематика дослідження недостатньо та неповно, що й обумовило необхідність її аналізу на рівні окремо взятої наукової статті.

Проведений аналіз наукової літератури дає можливість констатувати, що допоки на доктринальному та практичних рівнях не буде доведена необхідність збереження довічного позбавлення волі та, одночасно, повної відміни смертної кари, доти це буде визначальною обставиною, що детермінує особливості змісту заходів посиленого характеру, які спрямовані на забезпечення особистої безпеки усіх учасників кримінально-виконавчих правовідносин. Це у повній мірі стосується й заходів безпеки, що застосовуються до засуджених зазначеної категорії осіб у визначених в ст. 106 КВК випадках.

Більш того, сучасні правові реалії нормативно-правового характеру, що спрямовані на видозміну змісту довічного позбавлення волі та відображені у сучасних проектах законів, не тільки ускладнюють вирішення проблем безпеки персоналу колоній та інших осіб, задіяних до процесу виконання даного покарання, але й в цілому безпеки суспільства та держави.

Свірін М.О., головний науковий співробітник Державного науково-дослідного інституту МВС України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;
Коцюбинська Ю.М., науковий співробітник Державного науково-дослідного інституту МВС України

ЩОДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЗА ЛЕГАЛІЗАЦІЮ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Особливістю легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК України), є здійснення тіньових фінансових операцій, завуальованих під легітимні, які в більшості своїй вчиняються з використанням підприємств та організацій, що мають статус юридичних осіб.

Відповідно до КК України суб'єктами вчинення злочинів, є фізичні особи, що являється одним із постулатів вітчизняної кримінально-правової доктрини. Однак, питання щодо доцільності визнання суб'єктом злочину юридичних осіб протягом тривалого часу активно обговорюється в юридичній літературі і залишається дискусійним. З новою силою ця дискусія продовжилась після доповнення КК України Розділом XIV-І «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб». Більшість науковців вважають запровадження відповідальності юридичних осіб в межах кримінального законодавства України поспішним і необґрунтованим, а також таким, що суперечить принципам кримінального права України.

Прихильники протилежної точки зору навпаки вважають, що вчинок особи (як фізичної, так і юридичної) є єдиною формою, в якій воля може знайти свій об'єктивний вираз. Зазначається, що проблема розподілу тягара кримінальної відповідальності юридичних та фізичних осіб, згідно з принципом індивідуалізації покарання носить лише технічний характер.

На нашу думку, не з усіма авторами, які критикують ці законодавчі новели, можна погодитися беззаперечно. Так, вбачається некоректним вести мову про кримінальну відповідальність юридичної особи. Законодавець не використовує термін «кримінальна відповідальність» по відношенню до юридичних осіб і в Законі йде мова про заходи кримінально-правового характеру щодо таких осіб.

З огляду на євроінтеграційний курс нашої держави, прагнення дотримуватися Сорока Рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) і стати учасницею Палермської Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р., визначення критеріїв притягнення до відповідальності юридичних осіб і подальше їх застосування є очевидним. Так, у ряді країн світу, зокрема у США та Англії кримінальна відповідальність юридичних осіб існує вже протягом декількох десятиліть. Водночас, у деяких країнах (ФРН, Швеції, Італії тощо) встановлена так звана «квазікримінальна» (адміністративно-кримінальна) відповідальність, характерною ознакою якої є те, що юридичні особи не є суб'єктами злочину, але у ряді випадків, до них можуть застосовуватися кримінальні санкції. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб в Україні в цілому співпадають з зазначеним підходом, проте вони ще не адаптовані до вітчизняного і, в першу чергу кримінального закону.

Розділ, яким доповнено КК України, містить дев'ять статей (96³ – 96¹¹), що встановлюють підстави, види та порядок застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру. Зокрема, відповідно до ст. 96-3 КК підставою для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру є вчинення її уповноваженою особою злочину, передбаченого ст. 209 КК. До юридичних осіб судом можуть бути застосовані заходи кримінально-правового

характеру, що передбачені у ст. 96-6 КК: штраф; конфіскація майна; ліквідація.

Зазначені новели законодавства знайшли своє закріплення не лише в КК. Так, Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14.10.2014 №1702-VII передбачено, що його дія поширюється на громадян України, іноземців та осіб без громадянства, фізичних осіб – підприємців, а також *на юридичних осіб*, що забезпечують проведення фінансових операцій (ч. 1 ст. 2). Відповідно до ч. 2 ст. 24 цього Закону *юридичні особи*, які здійснювали фінансові операції з легалізації, або фінансували тероризм, можуть бути ліквідовані за рішенням суду. Проте, це положення протирічать ст. 96-9 КК, якою не передбачено ліквідацію юридичної особи за вчинення її уповноваженою особою злочину, передбаченого ст. 209 КК, що, на нашу думку, можна пояснити відсутністю на сьогодні практики застосування цих норм. І справа тут звичайно не в тому, що в державі не має причетних до протиправної діяльності юридичних осіб. Такі організації існують і більш того, як свідчить міжнародна практика, нерідко створюються саме для здійснення кримінальних правопорушень, зокрема таких, як легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування терористичної діяльності, найманство тощо.

Аналіз цих нововведень до КК України, дозволяє зазначити наступне:

1. Заходи кримінально-правового характеру до юридичної особи у випадку вчинення її уповноваженою особою злочину, зокрема легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, що передбачені КК України в цілому відповідають світовій практиці щодо відповідальності юридичних осіб. Водночас, у міжнародно-правових актах, на виконання яких в Україні введені зазначені норми, не має прямої вказівки на те, що відповідальність юридичних осіб має бути лише в кримінально-правовому полі. Це в свою чергу не виключає і встановлення відповідної адміністративної, фінансової тощо відповідальності.

2. Зазначені новели у законодавстві не в повній мірі відповідають принципам теорії та практики вітчизняного

кримінального права, але й не дають підстав для висновку про те, що в Україні запроваджена кримінальна відповідальність юридичних осіб, як про це заявляють окремі автори. Такий висновок виглядає аргументованим з наступних причин:

- КК України не визначає юридичні особи суб'єктом злочинів (ст. 18 КК);

- у статтях розділу XIV-1 КК мова йде про вчинення злочину уповноваженими особами юридичної особи від імені та в її інтересах.

3. В той же час, механізм застосування таких заходів до юридичних осіб на сьогодні відсутній, не всі положення, що викладені у Розділі XIV-1 КК є коректними щодо ряду інших норм КК та потребують вдосконалення, зокрема:

- законодавцем не визначено стадію кримінального провадження, на якій до юридичної особи можуть бути застосовані заходи кримінально-правового характеру. Вбачається, що цим моментом має бути вирок суду, що вступив в законну силу стосовно уповноваженої особи, яка вчинила злочин від імені чи в інтересах юридичної особи;

- більш чіткого розмежування потребує положення, щодо інтересів учасників юридичної особи та особи, яка діє від її імені, вчиняючи злочин (ст. 96–3 КК). З метою досягнення цілей індивідуалізації покарання доцільно передбачити додаткові критерії, які дозволять стверджувати, що уповноважена особа діяла в інтересах юридичної особи, а не з метою втілення власних корисливих цілей. Також, мають бути максимально забезпечені законні права і інтереси інших, причетних до юридичної особи, осіб (персонал, тримачі акцій тощо), які не мають відношення до вчинення злочину уповноваженою особою.

- необхідно передбачити критерії, якими має керуватися суд при застосуванні до юридичної особи штрафу і визначенні при цьому її матеріального стану (ст. 96–7 КК).

Авторами здійснено спробу наголосити на найбільш очевидних проблемах у регламентації кримінально-правових заходів щодо юридичних осіб. Проте наукова дискусія з цього приводу ще довго триватиме в Україні, що створює широке поле для подальших наукових досліджень у галузі кримінального права, вивчення та імплементації відповідного законодавства зарубіжних країн.

Мозоль С.А., провідний науковий співробітник докторантури та аспірантури Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів значною мірою залежить від рівня теоретичної і професійної підготовки правоохоронців, їх умінь і навичок правильно застосовувати законодавство та використовувати наявну інформацію. Однією з ключових проблем у сучасній аналітичній діяльності є невідповідність обсягів інформації з методами її обробки, адже глобальна комп'ютеризація органів, установ і підрозділів, що запобігають злочинності дає майже необмежені можливості у накопиченні та зберіганні інформації, а от виділити основне, виявити ті чи інші закономірності не так уже й просто. Тому всебічне вивчення та аналіз злочинності передбачають її постійне і безперервне вимірювання як у загальнодержавних так і у регіональних масштабах. Зібрана інформація має стати фундаментальним підґрунтям для якісного аналізу усіх проявів та тенденцій злочинності, тобто слугувати основою аналітичного забезпечення цьому негативному явищу.

Окреме місце в діяльності Національної поліції справ має посідати аналітична робота і насамперед – аналіз і оцінка оперативної обстановки, яка склалася на території обслуговування органу поліції. Призначення аналітичної роботи полягає, по-перше, у вивченні закономірностей практично всіх процесів і явищ суспільного життя, які тією чи іншою мірою впливають на діяльність органів поліції, і, по-друге, у використанні здобутих відомостей і знань для забезпечення ефективності цієї діяльності.

Аналітична робота є невід'ємною і найважливішою складовою частиною запобіжної діяльності і виступає не якимось епізодичним, короткочасним актом, що виконує

спеціально призначений працівник, а функцією усіх ланок системи, що здійснюється постійно. Успішне розв'язання завдань перспективного та поточного планування, оперативного керівництва, найбільш раціонального використання сил та засобів потребує постійною аналізу факторів, що впливають на стан правопорядку. Це передбачає, в свою чергу, безперервне збирання інформації про злочинну діяльність, її результати та середовище функціонування. Значення аналітичної роботи в організаційно-управлінській діяльності органів поліції усіх рівнів визначається тим, що її результатом повинно бути не тільки визначення основних проблем і недоліків, але й визначення конкретних шляхів їх усунення. Необхідність системного підходу до цієї роботи обумовлена також бурхливою зміною соціально-економічних відносин, сталою тенденцією до криміналізації суспільства і нагальними потребами створення системи адекватного реагування з боку правоохоронних органів на ці прониеси.

Особливістю аналітичного забезпечення Національної поліції України є не тільки перехідні умови, які виникли під час реформування правоохоронних органів, а й певна невизначеність у приналежності такого забезпечення. Так у структурі Національної поліції України створено Департамент організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування та Департамент інформаційної підтримки та координації поліції «102» Національної поліції України. Одним із своїх основних завдань цих департаментів визначено моніторинг оперативної обстановки в державі, хоч і функції які покладено на ці структурні підрозділи Національної поліції відрізняються: перший відповідає за збір, оцінку, аналіз інформації про криміногенну ситуацію в Україні, резонансні кримінальні правопорушення, порушення публічної безпеки і порядку, інші надзвичайні події та заходи реагування на них тощо, а другий – за організацію інформаційно-аналітичної та інформаційно-пошукової діяльності поліції, координацію діяльності органів і підрозділів поліції щодо забезпечення наповнення та підтримання в актуальному стані персонально-

довідкового та дактилоскопічного обліків, координацію діяльності органів і підрозділів поліції щодо забезпечення наповнення та підтримання в актуальному стані персонально-довідкового та дактилоскопічного обліків тощо.

Виходячи із вказаного можна констатувати, що завдання зазначених департаментів у певній мірі дублюються, тому постає питання про доцільність їх функціонування у такому форматі, можливо було б об'єднати ці підрозділи в один або більш чіткіше розмежувати їх функції та повноваження. Звичайно, необхідно враховувати брак часу, фінансового забезпечення та тиск міжнародних інституцій на необхідність проведення швидкого реформування ОВС України, але все ж таки, доречно враховувати вітчизняний досвід який напрацьовано за минулі роки. Сподіваємося, що незалежно від назви підрозділи, які покликані забезпечити аналітичну складову діяльності Національної поліції України будуть належним чином збирати та аналізувати оперативну інформацію і відповідно якісно покращать запобіжну діяльність в цілому.

Окремо варто зупинитися на ключових вимогах до аналітичної роботи в підрозділах поліції, серед яких є: достовірність та повнота інформації, що використовується, її всебічність, системність та плановість, комплексне використання методів аналізу.

Відповідно до цих вимог, основною метою аналітичної роботи є: забезпечення безперервного спостереження за оперативною обстановкою і результатами службової діяльності; систематичне інформування органів влади та управління, керівництва МВС, Національної поліції України про фактичний стан злочинності і завдання територіальних органів поліції щодо її запобігання та зменшенню; підготовка змістовних матеріалів та пропозицій, на підставі яких можливе прийняття ефективних законодавчих актів з боку владних структур держави та органів місцевого самоврядування.

Ефективність будь-якого різновиду аналізу прямо залежить від вміння працювати з інформацією. Суб'єкт аналізу повинен мати можливість користуватися всіма існуючими

джерелами інформації і забезпечувати своєчасне і оптимальне їх використання у ході аналізу. Вся необхідна для управління інформація, як вже відомо, може бути поділена на внутрішню і зовнішню. Внутрішня інформація формується безпосередньо в органі. Це дані про кількість злочинів і адміністративних правопорушень, осіб, які їх вчинили; обставини їх учинення, матеріали перевірок; оперативно-службова інформація; відомості про результати діяльності всіх служб територіального підрозділу поліції та ще багато іншою. Зовнішня інформація виникає поза органом, тому її необхідно систематично збирати самими різними каналами: через мережу Інтернет, засоби масової інформації, телефон, радіозв'язок, пошту, прийом громадян, відвідування громадян за місцем проживання, роботи.

При визначенні обсягу необхідної інформації треба дотримуватися правила: чим менша територія обслуговування, чим коротший аналізований період, тим більше значення мають конкретні емпіричні дані порівняно з даними статистичними. В цілому ж вся інформація, що використовується для вивчення оперативної обстановки, може бути зведена до таких видів: оперативне добове зведення, що складається черговою частиною органу; письмова кореспонденція, що проходить через канцелярію; преса, радіо, телебачення, прийом громадян; статистична інформація як внутрішнього, так і зовнішнього походження; особисте спостереження суб'єкта аналізу тощо.

Підсумовуючи вищевикладене, варто зазначити – організація аналітичної роботи в підрозділах Національної поліції має здійснюватись всіма територіальними підрозділами всіх рівнів, їх галузевими службами, працівниками цих служб в межах їх компетенції з метою якісного виконання поставлених завдань. Адже показником ефективності аналітичного забезпечення є вироблення професійно компетентних, законних та своєчасних управлінських рішень, які спрямовані на усунення існуючих недоліків, розв'язання глобальних проблем з урахуванням наявних сил та засобів, підвищення результатів по боротьбі зі злочинністю.

Наумова І.В., начальник науково-дослідного відділу науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності Державного науково-дослідного інституту МВС України

ЗЛОЧИННІСТЬ У ГРОМАДСЬКИХ МІСЦЯХ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ

У 2015 р. при зростанні загального числа облікованих злочинів відбулося зменшення кількості посягань, вчинених у громадських місцях, а також їх видів. Загальна кількість таких посягань дорівнювала 103948 (–7,1%), злочинів, вчинених на вулицях (дорогах), площах, у парках, скверах – 61718 (–6,8%), в інших громадських місцях (на вокзалах, в аеропортах, магазинах, кафе, барах, ресторанах тощо) – 42230 (–7,4%) (рис. 1). Відповідно до такої динаміки частка діянь цієї категорії серед всіх злочинів зменшилася до 18,4% (2013 р. – 19,5%, 2014 р. – 21,1%).

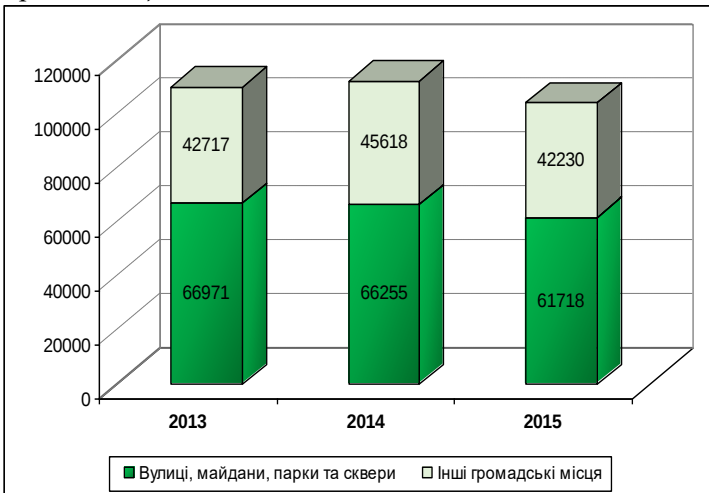

Рис.1. Злочинність у громадських місцях

Структура зазначених злочинів за основними видами громадських місць в останні три роки є доволі стабільною. У 2015 р. частка вуличних посягань становила 59,4%, а злочинів, вчинених в інших громадських місцях – 40,6%.

Зниження активності протидії вуличній злочинності ймовірно є тимчасовим наслідком ліквідації патрульно-постової служби та служби ДАІ і створення підрозділів патрульної поліції, яким потрібен час для налагодження роботи та накопичення необхідного досвіду.

У структурі злочинів, вчинених у громадських місцях, за часовим проміжком доби, в який їх було вчинено, з 2013 р. переважають нічні (00–08 год.) посягання, причому ця тенденція підсилюється (рис. 2). У 2013 р. відсоток злочинів, вчинених у нічні часи, становив 42,8%, у 2014 р. – 45,2% і у 2015 р. – 48,0%. Відповідно зменшилася частка дінянь, вчинених удень (09–16 год.) з 28,2% до 26,4% та ввечері (17–24 год.) з 25,8% до 22,8%.

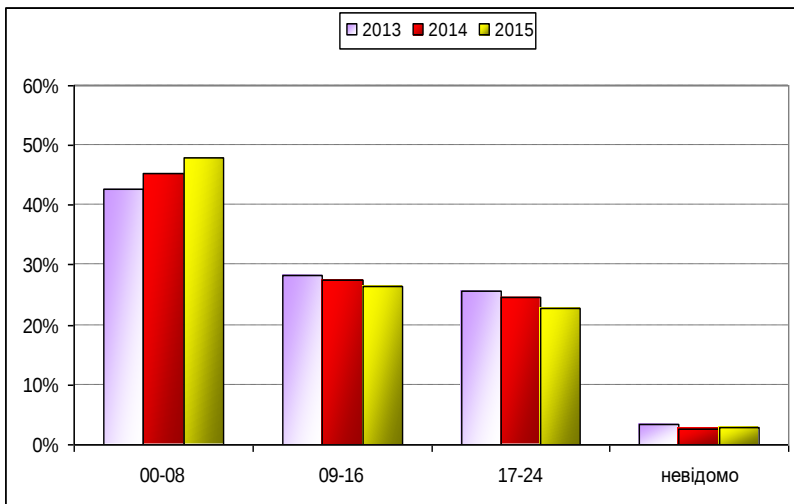

Рис. 2. Розподіл за часовим періодом доби злочинів, вчинених у громадських місцях

З 2013 р. спостерігається тенденція вчинення більшості вуличних злочинів і посягань в інших громадських місцях у нічні часи. Ймовірно, суттєве зростання частки посягань, вчинених в обох видах громадських місць, з 12 години ночі до 8 години ранку пов'язано зі змінами порядку реєстрації та обліку злочинів, введених у 2013 р.

Розподіл за часом вчинення вуличних злочинів та посягань, скоєних в інших громадських місцях, в основному співпадає. Серед вуличних злочинів дещо більше відсоток діянь, вчинених в нічні часи (2015 р. – 49,4% та 45,8%), а серед посягань, що відбулися в інших громадських місцях – відсоток діянь, вчинених вдень (30,7% та 23,6%).

Для структури злочинів, вчинених у громадських місцях, за днями тижня, в які їх було вчинено, у 2015 р. були характерними приблизно однакова їх кількість у перші чотири дні тижня – 14,5–14,6%. Деяке збільшення частки таких посягань у п'ятницю спостерігалось у попередні два роки, але у звітному не відбулося (14,6%). У суботу цей показник зменшувався незначним чином (2015 р. – 14,0%), а у неділю – більш суттєво (13,2%) (рис. 3). Тенденція зниження зазначеного показника у суботу і особливо у неділю є усталеною і спостерігається з 2010 р. – року початку статистичного обліку зазначених даних.

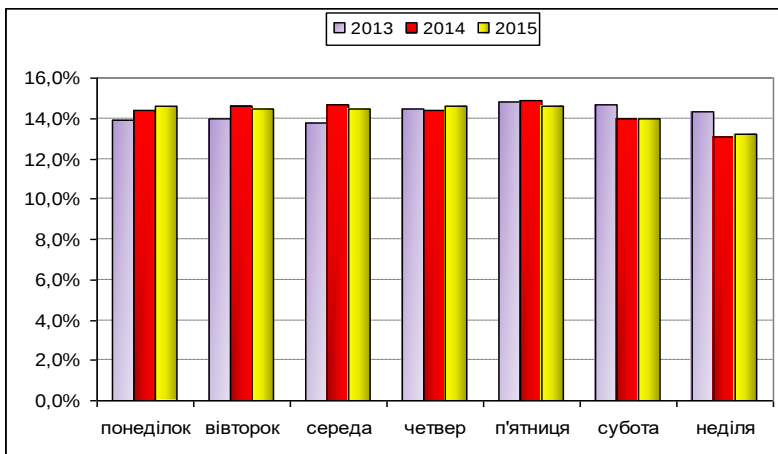

Рис.3. Розподіл за днями тижня злочинів, вчинених у громадських місцях

Ці тенденції в цілому характерні і для двох основних видів злочинів, вчинених у громадських місцях, але між ними є й відмінності. Тенденція зменшення частки посягань, вчинених у суботу, фіксується лише серед вуличних злочинів (13,8%), а зменшення відсоткового показника діянь, вчинених у неділю, є більшим серед посягань, вчинених в інших громадських місцях (12,7%).

На розподіл злочинів, вчинених у громадських місцях, впливає такий об'єктивний фактор, як зміна рівня активності людей протягом тижня. Спостерігається зменшення злочинної активності у громадських місцях у суботу та неділю. На розподіл діянь, вчинених в інших громадських місцях, окрім змін рівня тижневої активності людей впливає також фактор доступності інших громадських місць (встановлені години роботи, зручність відвідування тощо).

У структурі злочинів, вчинених у громадських місцях, за видами у 2015 р. традиційно переважали крадіжки – 51,5% (2013 р. – 31,3%; 2014 р. – 30,8%); грабежі – 17,0% (відповідно 11,2% та 10,7%); випадки незаконного заволодіння транспортним засобом – 4,8% (2,3%; 4,1%), у тому числі, автомобілями – 3,9% (1,6%; 3,3%); порушення правил безпеки руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами – 4,0% (3,2%; 3,1%) та хуліганські прояви – 2,9% (3,3%; 2,6%). Необхідно відмітити суттєве зростання у 2015 р. відсоткових показників крадіжок, грабежів та випадків незаконного заволодіння автомобілями.

Джужа А.О., кандидат юридичних наук

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВІКТИМОЛОГІЧНОГО ЗАПОБІГАННЯ ПРАВOPOPУШЕННЯМ

В останнє десятиліття у світі відбулися значні зміни, що відбулися у всіх сферах життєдіяльності, як окремої людини, так і суспільства в цілому: економічній, політичній, соціальній і т.п. На сучасному етапі поглиблено розглядаються питання, яким раніше не приділялось належної уваги. Це відноситься і до проблеми ставлення до жертв злочинів, захисту жертви, відновлення її прав, завданої їй шкоди і т.д. Поступальний

розвиток кримінології пов'язаний із виникненням нових наукових спрямувань, покликаних підвищити ефективність заходів соціального запобігання. Одним з них є віктимологічний напрямок, у центрі якого стоїть особа потерпілого, як одна із детермінант кримінального акту.

На фоні загострення соціально-політичних проблем і протиріч, які виступають джерелом віктимізації українських громадян, наростає її криміногенна складова, викликана активізацією злочинності, що робить замах на права, свободи та інтереси особи. У своїй сукупності кримінальні процеси такої властивості уражають різні соціальні прошарки і групи населення, стимулюючи одночасно зростання їхнього віктимологічного потенціалу. При цьому процес інтенсивної віктимізації населення протікає не просто симетрично щодо криміногенних проявів: змінюється структура віктимності населення, трансформуються та інтенсифікуються його розподіл по соціальних групах.

Викладене свідчить про необхідність проведення подальших наукових досліджень, спрямованих на розробку більш ефективних запобіжних заходів, застосування яких допоможе реально знизити рівень криміналізації та віктимізації суспільства та вдовольнити нагальні потреби практичної діяльності правоохоронних органів у цій сфері. При цьому основний напрям наукових розробок має бути зміщений, насамперед, у сферу забезпечення особистої безпеки громадян. З огляду на це, поряд із дослідженнями особи злочинця, причин і умов вчинення злочинів, у теорії боротьби зі злочинністю виникають нові напрями. Одним із них є віктимологія, яка, з метою більш поглибленого проникнення в механізм злочинної поведінки та розробки найбільш дієвих запобіжних заходів, вивчає жертву злочину, її поведінку, взаємодію зі злочинцем тощо.

В останні роки в кримінологічній літературі все більше уваги приділяється вивченню жертв злочинів, розробці проблем віктимологічного запобігання. Підвищення інтересу до даної проблематики обумовлена низкою обставин і насамперед висуненням на перший план в ієрархії соціальних цінностей і цілей правоохоронної діяльності захисту особи, її життя, здоров'я, прав і свобод.

Результати нашого дослідження свідчать про те, що на сьогоднішній день правоохоронні органи ще не в повній мірі застосовують заходи віктимологічного запобігання, слабо володіють методикою та рекомендаціями щодо здійснення їх. Відсутність у юридичній науці прикладних розробок проблем віктимологічного запобігання, науково обґрунтованих рекомендацій з організації та його здійснення обмежує можливості правоохоронних органів у запобіганні злочинності.

Теоретичним підґрунтям дослідження мають стати праці таких вчених як: Г. Гассера, О.А. Герцензона, А.І. Долгової, А.П. Закалюка, Н.Ф. Кузнецової, В.В. Лунєєва, В.І. Полубинського, Д.В. Рівмана, Л.В. Франка, Г. Хентіга, А. Фаттаха, та інших. Окремі аспекти поведінки жертви злочинів, її правового захисту, розробка заходів віктимологічного запобігання висвітлювалися сучасними авторами, а саме у монографіях: В.А. Тулякова «Віктимологія (соціальні та кримінологічні проблеми)»; О.М. Джужі, Є.М. Моїсєєва «Проблеми кримінальної віктимології (кримінологічний, психологічний та пенітенціарний аспекти».

Незважаючи на дефіцит статистичної інформації, віктимологічна проблематика загалом, у тому числі проблема захисту жертв злочинів, завжди викликала інтерес і привертала увагу вчених у галузі кримінального права, кримінології та кримінального процесу. Під цим кутом зору розглядалися різні прикладні засади проблематики жертв, будувалася віктимологічна доктрина запобігання злочинам, поступово формувалися підходи до вирішення питань, так чи інакше пов'язаних з потерпілими (латентна злочинність, проблема вини, профілактика злочинів, види покарання, відшкодування збитку тощо). Однак комплексного поглибленого вивчення проблеми кримінологічної віктимології до цього часу не проводилося.

Важливим результатом дослідження з проблем віктимологічного запобігання видається розробка наукового обґрунтування необхідності теорії віктимологічного запобігання злочинам в нашій країні. На основі здобутого автором достатнього обсягу віктимологічної інформації, проведено її послідовний науковий аналіз, який дозволив використати ці знання у процесі соціального управління девіктимізацією

особистості й суспільства. Крім розробки концептуальних засад побудови віктимологічної теорії у кримінології, запропоновано удосконалити методологію віктимологічних досліджень, конкретизуючи головні напрями її застосування.

Віктимологічне запобігання – один з напрямків запобігання злочинам, ще далеко не повною мірою реалізоване. Це специфічна діяльність соціальних інститутів, спрямована на виявлення і усунення (нейтралізацію, блокування) чинників, обставин, ситуацій, які формують віктимну поведінку і в цій якості детермінують вчинення злочинів; встановлення груп ризику і конкретних осіб з підвищеним ступенем віктимності і вплив на них з метою відновлення або активізації їх захисних властивостей; розробка або вдосконалення вже наявних спеціальних засобів захисту громадян від злочинів та подальшої віктимізації.

Як і традиційне запобігання злочинної поведінки, віктимологічне запобігання має складну структуру, здійснюється різними суб'єктами, на різних рівнях, у різних видах і формах, у відношенні різних об'єктів, на ранній та безпосередній стадіях прояви віктимної поведінки і властивостей особистості. Немає необхідності доводити, наскільки знизився б рівень злочинності, якби вдалося виключити із кримінальної практики правопорушення, що виникають з «вини» потерпілих, або хоча б істотно зменшити їх кількість.

Викладене свідчить про необхідність проведення подальших наукових досліджень, спрямованих на розробку більш ефективних запобіжних заходів, застосування яких допоможе реально знизити рівень криміналізації та віктимізації суспільства та вдовольнити нагальні потреби практичної діяльності правоохоронних органів у цій сфері. При цьому основний напрям наукових розробок має бути зміщений, насамперед, у сферу забезпечення особистої безпеки громадян, оскільки вирішення цього питання поки що не є пріоритетним завданням держави в сфері боротьби зі злочинністю. Зокрема, безперечним залишається той факт, що жертвам злочинів працівники поліції, прокуратури та суду приділяють набагато менше уваги, ніж особам, які їх вчинили.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛЬНОГО СУБ'ЄКТА СЕКСУАЛЬНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ

Особливе місце у кримінально-правовій характеристиці сексуальної експлуатації відводиться для суб'єкта злочину. Його ознаки характеризують особу, яка вчиняє це протиправне діяння з точки зору кримінально-правової кваліфікації. Водночас найбільшу небезпеку представляють саме спеціальні суб'єкти цих злочинів. Одним із таких суб'єктів є батьки, родичі та інші особи, на яких покладено обов'язки щодо виховання, піклування чи нагляду за неповнолітніми

У теорії кримінального права неодноразово висловлювали пропозиції щодо встановлення в кваліфікованих складах сексуальної експлуатації такої ознаки як вчинення цього злочину специфічним суб'єктом – особою, яка має обов'язки з виховання чи нагляду за дитиною. Так, Т. А. Шевчук пропонує удосконалити характеристику спеціального суб'єкта злочину, передбаченого ст. 303 КК України, шляхом введення кримінальної відповідальності осіб, на яких законом покладені обов'язки з виховання дітей, у зв'язку з підвищеною суспільною небезпечністю вказаних дій. А. В. Плотніковою наводяться аргументи щодо наявності кримінологічної обґрунтованості запровадження нової кваліфікуючої організації заняття проституцією ознаки: «вчинення діяння щодо неповнолітньої особи батьком, матір'ю, вітчимом, мачухою, опікуном чи піклувальником, особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання неповнолітньої особи, піклування чи нагляду за нею». Доповнення переліку кваліфікуючих ознак цією ознакою, на думку вченої, зможе належним чином відобразити підвищення суспільної небезпечності дій, вчинених «специфічним» суб'єктом. О. П. Рябчинська пропонує включити до переліку кваліфікуючих ознак складу злочину, передбаченого ст. 301 КК, таку ознаку, як вчинення цього злочину спеціальними суб'єктами – батьками або особами, що їх замінюють, вчителями, вихователями та іншими особами. В тому разі, коли вони вчинюють ці злочини значно підвищується суспільна небезпека вчиненого, оскільки перелічені особи зловживають певними правами, якими вони

наділені по відношенню до неповнолітніх у зв'язку з вихованням, утриманням, доглядом за ними тощо.

Зарубіжні дослідники проблем сексуальної експлуатації також підтримують цю пропозицію, однак визначають цього суб'єкта як батька, педагога, іншу особу, на яку законом покладено обов'язки з виховання неповнолітнього, або педагога чи іншого працівника освітньої, виховної, лікувальної чи іншої установи, зобов'язаного здійснювати нагляд за неповнолітнім (О. О. Булгакова, М. П. Полянська, О. Ш. Петросян); близького родича, або особу, зобов'язану за законом мати турботу про потерпілого (А. П. Дяченко). Такі пропозиції обумовлені підвищеною суспільною небезпечністю вказаних дій; відносним їх поширенням в останнє десятиліття; необхідністю підвищення ефективності застосування кримінально-правових норм за сексуальну експлуатацію неповнолітніх.

З огляду на зазначене вважаємо, що в КК України слід встановити кримінальну відповідальність за сексуальну експлуатацію неповнолітніх спеціальним суб'єктом – батьками, родичами та іншими особами, на яких покладено обов'язки щодо виховання, піклування чи нагляду за неповнолітнім.

Вознюк А.А., завідувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 255, 257, 258-3, 260 КК УКРАЇНИ, УЧИНЕНИХ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ З ВИКОРИСТАННЯМ ВЛАДИ АБО СЛУЖБОВОГО СТАНОВИЩА

Судова практика свідчить, що у певних випадках у злочинах, учинених організованими злочинними об'єднаннями, беруть участь службові особи, використовуючи при цьому свою владу або службове становище. Вони надають злочинному об'єднанню додаткові можливості для злочинної діяльності (одержання необхідної інформації, забезпечення знаряддями та засобами вчинення злочину тощо), полегшують вчинення

злочинів, забезпечують конспірацію та безпеку співучасників, сприяють їм в уникненні кримінальної відповідальності. Без участі службових осіб окремі злочини вчинити вкрай важко або практично неможливо.

У зв'язку з цим виникає питання: як кваліфікувати створення злочинного об'єднання службовою особою чи її участь у цьому об'єднанні з використанням влади або свого службового становища?

Найбільш логічним у цій ситуації виглядає правило кваліфікації таких злочинів за сукупністю: з одного боку – як створення злочинного об'єднання чи участь у ньому, а з другого – як злочин у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Наприклад, Р. Л. Чорний пропонує дії службової особи, яка з метою організації банди, участі в ній чи вчинення зазначеною групою нападів використала свою владу чи службове становище всупереч інтересам служби, кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 364 і 257 КК України. У випадку, коли службова особа не була членом банди і не брала участі у нападах на підприємства, установи, організації чи окремих громадян, а лише сприяла вчиненню злочинів, то вона повинна підлягати кримінальній відповідальності за ст. 364, ч. 5 ст. 27 і ст. 257 КК України.

Така кваліфікація обумовлена тим, що у разі вчинення цих злочинів службовою особою з використанням влади або службового становища має місце ідеальна сукупність злочинів – одним діянням вчиняється два різні за характером і суспільною небезпекою злочини.

За таких обставин найбільш повно та об'єктивно враховується ступінь та характер суспільної небезпеки участі службової особи з використанням влади або службового становища у злочинах, передбачених ст. 255, 257, 258–3, 260 КК України. Однак недолік цього правила полягає в тому, що не усі форми використання службовою особою влади або службового становища у створенні злочинних об'єднань та участі в них можна кваліфікувати як злочин у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Наприклад, зловживання владою або службовим становищем під час надання допомоги учасникам злочинного об'єднання, вчинене не з метою одержання неправомірної вигоди, не можна

кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 255, 257, 258–3, 260 КК України, з одного боку, та злочину, передбаченого ст. 364 КК України, – з другого.

Вирішення проблеми вбачається в одному з трьох способів. Перший полягає у включенні до злочинів, передбачених ст. 255, 257, 258–3, 260 КК України, кваліфікуючої ознаки – «вчинення злочину з використанням службовою особою влади чи службового становища». Прихильники цієї позиції пропонували за такий кваліфікований склад злочину встановити більш суворе покарання. На думку Н.В. Дейнеги основними спонукаючими причинами введення такої кваліфікуючої ознаки до складу бандитизму є прагнення законодавця за допомогою кримінального закону перекрити канали корупції серед працівників державного апарату, які створюють відповідне прикриття діяльності банд або виключити витік інформації від правоохоронних органів.

За наявності у злочинах, передбачених ст. 255, 257, 258–3 КК України, такої кваліфікуючої ознаки як вчинення злочину з використанням службовою особою влади чи службового становища дії учасників злочинних об'єднань, які належать до службових осіб, можна було б кваліфікувати без сукупності зі статтями, що передбачають відповідальність за злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Такої позиції дотримуються окремі вчені.

Водночас існують і противники введення кваліфікуючої ознаки «вчинення злочину з використанням службовою особою влади чи службового становища» до складів злочинів, що передбачають кримінальну відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них. Аргументи одного з них заслуговують на увагу. На думку А.М. Івахненко, введення цієї кваліфікуючої ознаки не є обґрунтованим. По-перше, вчинення бандитизму особами з використанням свого службового становища не є настільки поширеним явищем, а по-друге, їх дії можливо було б кваліфікувати за сукупністю ст. ст. 209 і 285 КК (так як це зазвичай посадові особи, наприклад, працівники поліції).

Реалізація другого способу вимагає удосконалення диспозицій статей, що встановлюють кримінальну відповідальність за злочинне використання службовою особою влади чи службового становища (насамперед статей 364, 365 КК

України). При аналізі цієї позиції виникає питання – чи перебуває участь службової особи у злочинному об'єднанні в межах її владних чи службових повноважень? У зв'язку з цим – чи можна говорити про сукупність злочинів, передбачених ст. 255, 257, 258–3, 260 КК України, зі злочинами, передбаченими ст. 364, 365 КК України?

Нині зловживання владою або службовим становищем має місце лише за наявності трьох умов: 1) використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби; 2) це діяння вчиняється з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи; 3) воно повинно завдати істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб. Причому мета одержання неправомірної вигоди значно обмежує це діяння. Відтак, вчинення його без мети одержання неправомірної вигоди, наприклад, в інших особистих інтересах або в інтересах третіх осіб (як це було в попередній редакції статті) не утворює складу злочину, передбаченого ст. 364 КК України.

Певні вади має і ст. 365 КК України, оскільки її суб'єктом є не будь-яка службова особа, а лише працівник правоохоронного органу, що також значно обмежує можливість притягнення до відповідальності інших службових осіб юридичної особи публічного права.

Третій варіант вирішення проблеми передбачає доповнення ч. 1 ст. 67 КК України новою обставиною, яка обтяжує покарання – «вчинення злочину з використанням службовою особою влади чи службового становища». Суд може врахувати цю обставину під час призначення покарання у двох випадках: 1) за відсутності у ст. 255, 257, 258–3, 260 КК України кваліфікуючої чи особливо кваліфікуючої ознаки – «вчинення злочину з використанням службовою особою влади чи службового становища»; 2) за неможливості кваліфікувати злочини, передбачені ст. 255, 257, 258–3, 260 КК України, вчинені службовою особою з використанням її влади чи службового становища за сукупністю зі злочинами у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Катеринчук К.В., кандидат
юридичних наук, доцент

ПОСИЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ, ЯК ЗАХІД УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

На даний час в Україні в зв'язку з політичною та економічною нестабільністю, почастишали випадки застосування насильства. Це явище не минуло найменшої ланки суспільства – сім'ї. Проблема насильства в сім'ї та запобігання йому є надзвичайно актуальною для сучасного українського суспільства, тому що сімейне насильство трансформується у насильство серед неповнолітніх, молоді, жінок, які передають цю зловісну «естафету» майбутнім поколінням.

Вивченням даної проблематики в кримінально-правовій та кримінологічній сферах, займаються науковці: Ю.М. Антонян, А.Ю. Бабій, О.Л. Беспаль, Б.С. Волков, В.О. Глушков, О.М. Джужа, А.І. Долгова, О.М. Ігнатів, А.П. Закалюк, М.Й. Коржанський, В.М. Кудрявцев, Ф.А. Лопушанський, М.Ю. Самченко, О.В. Старков, Г.М. Філоненко, Д.А. Шестаков та ін.

Основним Законом України передбачено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України). Сім'я охороняється державою, і це положення також закріплено в ст. 51 Конституції України та інших нормативно правових актах. Так, Сімейним кодексом України встановлено, що сім'я є первинним та основним осередком суспільства. Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про охорону дитинства» держава гарантує дитині право на охорону здоров'я, безоплатну кваліфіковану медичну допомогу в державних і комунальних закладах охорони здоров'я, сприяє створенню безпечних умов для життя і здорового розвитку дитини, раціонального харчування, формуванню навичок здорового способу життя.

В основному, поширеним явищем насильства в сім'ї є застосування фізичної сили батьками (або одним з батьків) до своєї дитини, або подружжям один до одного. В зв'язку з тим,

що дитина є найбільш незахищеною в даному випадку, безумовно, дослідження даної проблеми має важливе значення. Тому, Кримінальний кодекс України містить ряд статей, які в цілому захищають права людини і громадянина, але є поодинокі випадки коли кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки складів злочинів передбачають спеціального потерпілого – малолітні та неповнолітні особи.

Засоби масової інформації все частіше повідомляють про факти застосування насильства батьками щодо своїх дітей. Питома вага цих злочинів припадають на злочини, що передбачені в розділі II Кримінального кодексу України «Злочини проти життя та здоров'я особи». В основному це всі види тілесних ушкоджень (ст.ст. 121, 122, 125 Кримінального кодексу України), побой та мордування (ст. 126 Кримінального кодексу України) та катування (127 Кримінального кодексу України).

Однак вчені досліджували переважно факт насильства щодо неповнолітніх, не акцентуючи уваги саме на злочинах проти життя та здоров'я малолітніх та неповнолітніх у сімейно-побутовій сфері, що становлять значну частину від загальної кількості насильницьких злочинів, які вчиняються щодо неповнолітніх. Також в юридичній науці відсутнє комплексне дослідження детермінантів та напрямів запобігання насильницьким посяганням на життя і здоров'я малолітніх і неповнолітніх у сімейно-побутовій сфері.

Враховуючи вищезазначене для удосконалення протидії злочинності щодо малолітніх та неповнолітніх, ми вважаємо, що доречно до Кримінального кодексу України внести зміни та доповнення в частині призначення покарання, а саме в п. 6 ч. 1 ст. 66 (Обставини, які обтяжують покарання) Кримінального кодексу України доповнити: «вчинення злочину щодо малолітнього та неповнолітнього ...». В Особливій частині розділу II «Злочини проти життя та здоров'я особи», що стосується злочинів проти здоров'я особи (ст.ст. 121, 122, 125, 126, 127 Кримінального кодексу України) визначити кваліфікуючою ознакою – неповнолітню особу, а особливо кваліфікуючою ознакою – малолітню особу.

Колодяжний М.Г., завідувач відділу кримінологічних досліджень Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

СТРАТЕГІЯ «COMMUNITY POLICING»: ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Як відомо, однією із умов ефективності запобігання злочинності є залучення до цієї діяльності різних суб'єктів, в тому числі недержавних. В різних країнах світу початок активного використання допомоги соціальних груп у забезпеченні правопорядку припадає на різні періоди: в Японії – одразу після II Світової війни у 50-х роках XX ст., в США – з середини 80-х рр. XX ст., Великій Британії – з початку 90-х років XX ст.

Вперше на високому міжнародному рівні питання розширення участі громадськості була розглянута на 7 Конгресі ООН із запобігання злочинності і поводження із правопорушниками у 1985 р в м. Мілан. Для запобігання злочинності пропонувалось застосовувати низку прямих й непрямих стратегій. Однією із прямих стратегій запобігання злочинності названо участь громади у вказаній діяльності. В західній правозастосовній практиці зазначена стратегія називається «community policing», тобто політика орієнтації на місцеві громади.

До її переваг можна віднести: 1) посилення результативності запобіжної діяльності правоохоронних органів шляхом участі громадян у затриманні злочинців і правопорушників, охорони правопорядку, надання інформації про вчинені злочини; 2) економічні вигоди, що полягають у заощадженні бюджетних коштів через використання безкоштовної допомоги громадян у профілактиці злочинності; 3) оптимізація часу, сил і засобів поліцейських, що дозволяє зосереджувати їх увагу з другорядних на більш важливих виробничих питаннях правоохоронної діяльності; 4) поглиблення взаємодії різних соціальних інститутів та суб'єктів запобігання злочинності тощо.

Стратегія «community policing» є актуальною й для України, оскільки в нашій державі втрачено великий профілактичний потенціал, що існував в Україні у радянський період. Такі форми цієї діяльності, як ДНД (добровільні народні дружини), ОПОП (опорні пункти охорони правопорядку), товариські суди залишились у минулому. До того ж останнім часом довіра українців до органів внутрішніх справ знаходилась на рівні 1–7%. Певні підвалини щодо соціально-обслуговуючої функції правоохоронних органів закладені у Законі України «Про Національну поліцію» 2015 р., реалізація якої не уявляється можливою без тісної взаємодії із недержавними суб'єктами.

Вивчення й узагальнення сучасного прогресивного міжнародного досвіду у сфері участі громадськості щодо запобігання злочинності дає підстави для виділення низки пропозицій, які стосуються вдосконалення правоохоронної діяльності шляхом впровадження стратегії «community policing». Воно має полягати у такому:

1. Після організації роботи патрульної поліції в Україні рівень довіри до неї знаходиться в різних містах в межах 50–80%. Це відповідає середньоевропейському рівню. Більше того, за даними соціологічних установ, кожний 4-й українець бере пряму чи опосередковану участь у проведенні АТО. Наразі є дуже поширеною діяльність волонтерського руху. Тому очевидно, що вказані обставини мають бути використані правоохоронними органами для створення довірливих партнерських відносин з громадянами, усунення соціально-психологічної прірви між народом та поліцією.

2. Необхідно створити нормативно-правові підвалини у вказаній сфері. Пропонується прийняти новий Закон України з умовною назвою «Про участь громадян у запобіганні і протидії злочинності». Чинний Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» 2000 р. є застарілим. В ньому передбачено хіба що залучення членів громадських формувань правоохоронної спрямованості до спільного із поліцейськими чи прикордонниками патрулювання (ст. 11). Це означає, що зазначений нормативно-правовий акт не охоплює багатьох прогресивних форм громадського впливу на злочинність. Наприклад, в США поширена діяльність

громадських патрулів «Янголів-охоронців». До їх складу входять лише добровольці, без участі поліцейських. Їх зовнішній вигляд майже нічим не відрізняється від поліцейських, за виключенням відсутності табельної зброї. Ефективність цих патрулів висока, на що вказує скорочення загальнокримінальної злочинності в районі їх функціонування до 30%. Створення подібних патрулів в Україні із відповідним внесенням змін до чинного законодавства дозволило б поліпшити криміногенну обстановку у багатьох обласних центрах держави. Такі патрулі могли б стати «очами й вухами» українських поліцейських й посприяти оперативному втручання правоохоронців у конфліктні ситуації чи затриманню злочинців за «гарячими слідами».

3. Потребує створення в Україні інституту доброчесного інформаторства за прикладом США. В цій країні за надання інформації про вчинення певною особою корупційного злочину можна одержати від ФБР винагороду до 25 тис. дол. США. Подібна практика існує в Республіці Казахстан, де за надання подібних відомостей можна одержати від Агентства запобігання економічній і корупційній злочинності грошове заохочення, еквівалентне 1 тис. дол. США. В Україні ж інститут доброчесного інформаторства на законодавчому рівні закріплений лише у Законі України «Про запобігання корупції» 2014 р., де передбачена діяльність викривачів корупціонерів. За таким прикладом необхідно внести відповідні доповнення до чинного законодавства, що регулює діяльність громадськості у сфері запобігання злочинності.

4. З метою стимулювання громадян у наданні відомостей про осіб, які підозрюються у вчиненні певного злочину, чи які знаходяться у розшуку, необхідно доповнити Закон України «Про Національну поліцію» 2015 р. положенням про грошове заохочення інформаторів, які надали відомості про вчинений злочин чи злочинця, який розшукується правоохоронними органами.

5. Якісне функціонування інституту доброчесного інформаторства не уявляється можливим без створення фонду оплати послуг викривачів на державному і муніципальному

рівнях. Слід активно залучати бізнесменів, які зацікавлені у скороченні, наприклад, корупції в діяльності органів державної влади, що нерідко заважають прозоро здійснювати підприємницьку діяльність.

6. Різні напрями запобігання злочинності, де б громадяни могли взяти активну участь, слід популяризувати шляхом соціальної реклами.

7. До складу громадських патрулів на добровільних засадах необхідно залучати студентів й молодь. Потенційним резервом виступають демобілізовані бійці, які брали участь в зоні АТО. Вони можуть допомагати патрульним поліцейським охороняти громадський порядок, але за умови несення служби без зброї. Позитивним прикладом є підрозділи «Сотня Лева» та «Азов», бійці яких разом із поліцейськими охороняють правопорядок у Харкові.

8. Державні й обласні комплексні програми запобігання злочинності мають перетворитись із декларативних документів, які владою здебільшого реалізуються із нецільовим використанням бюджетних коштів, на реальні механізми профілактики різним видам злочинності за європейським зразком.

9. Українські поліцейські за прикладом Японії, Великої Британії, США повинні здійснювати постійні зустрічі із мешканцями територіальних громад, цікавитись в них про криміногенну обстановку в районі проживання, надавати їм правові консультації. Більше того, слід поширювати досвід врахування думки місцевої громади при кадрових призначеннях начальників районних відділів поліції.

10. Керівники підприємств, установ і організацій різних форм власності під час прийому працівників на роботу мають, за можливості, звертати увагу на безкоштовну волонтерську та іншу діяльність останніх у сфері запобігання злочинності (досвід Королівства Нідерландів, США).

Існують, безперечно, й інші напрями впровадження у вітчизняній правозастосовній практиці стратегії «community policing».

Родіонова Т.В., старший викладач
кафедри кримінального права,
кримінального процесу і криміналістики
Одеського національного університету
ім. І.І. Мечникова

НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ МІСЦЯ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ

Свого часу К.Л. Акоев справедливо зазначив, що проблемі місця вчинення злочину у кримінально-правовій літературі приділяється недостатня увага. Окремі її аспекти значно більшого висвітлення знайшли у межах таких наук, як кримінологія, криміналістика і кримінальний процес.

З наведеним в цілому можна погодитись. Дослідження об'єктивних ознак певних видів злочинів дозволили з часом виокремити основні наукові аспекти проявів місця вчинення злочину. На сьогодні ми вбачаємо чотири напрями, в яких вивчається місце вчинення злочину.

По-перше, це кримінально-правовий аспект місця вчинення злочину. У раніше опублікованих працях ми вже зауважили, що проблеми місця вчинення злочину мають декілька площин в надрах самого кримінального права. Перша площина стосується просторово-юрисдикційного аспекту визначення місця вчинення злочину. Наприклад, вивчення місця скоєння злочинів міжнародного характеру, що було предметом кандидатської дисертації К.В. Юртаєвої.

Друга площина видається нам більш значущою. Йдеться про місце вчинення злочину як ознаку об'єктивної сторони складу злочину. Зазначимо, що в Україні на сьогодні немає жодного монографічного дослідження з цього питання; не захищено жодної дисертації. Не дивно, що у підручниках із Загальної частини кримінального права матеріал стосовно кримінально-правового значення місця вчинення злочину ледве сягає однієї сторінки.

По-друге, місце вчинення злочину в історії людства завжди пов'язувалось із кримінально-процесуальними, тобто такими, що мають доказове значення, обставинами. Так, у чинному кримінальному процесуальному законодавстві України місцю вчинення злочину приділяється особлива увага. Місце

вчинення злочину, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК України, належить до обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. Як об'єктивна обставина, місце вчинення злочину притаманне кожному злочинному посягання, оскільки будь-яке діяння завжди вчинюється суб'єктом у певному місці і знаходить відображення у процесуальних документах (зокрема, у протоколі огляду місця події). В сукупності з ознакою «час вчинення злочину» слугує формуванню поняття «алібі» (від лат. *alibi* – в іншому місці). Натомість матеріальне поняття «місце вчинення злочину» фігурує лише як обов'язкова ознака складу злочину.

За влучним визначенням Г. Гросса, криміналістика – це «вчення про реальності кримінального права». Тому, по-третє, варто звернути увагу на криміналістичне значення місця вчинення злочину. В цьому аспекті доречно також звернутися до вислову К.Л. Акоева про те, що значення місця вчинення злочину важко переоцінити, оскільки для криміналіста воно є найважливішим та в подальшому невідновним джерелом отримання об'єктивної первинної інформації про подію злочину та особу, що його вчинила, для кримінолога – вихідним матеріалом для розробки профілактичних заходів щодо запобігання певній категорії злочинів.

Отже, четвертим аспектом юридичного вивчення місця вчинення злочину постає кримінологічний, який останнім часом стає предметом дисертаційних праць. Так, А.М. Бабенко дослідив особливості регіональної злочинності в Україні, її закономірності, детермінацію та систему запобігання. Автором розроблено цілісну концепцію організації та здійснення запобігання регіональній злочинності, яка базується на ідеї зменшення її реальних обсягів шляхом підвищення якості життя населення, створення охоронюваного регіонального простору за допомогою сучасних науково-технічних засобів, закріплення законслухняної поведінки у населення на рівні традицій, звичаїв, сімейно-побутових установок і застосування заходів превентивного впливу на детермінанти злочинності.

Кримінологічне значення місця вчинення корисливо-насильницьких злочинів досліджено у кандидатській дисертації Ю.І. Дука. Автор зазначає, що дослідження характеристик

місцевості, простору, де відбувається злочин, саме на предмет складнощів пристосування до них злочинця, свого належного розвитку поки ще не отримало. Здійснення такого дослідження здатне привести до виявлення таких просторових особливостей, умов, котрі для злочинця практично нездоланні. Є певні підстави вважати, що під час власного пошуку злочинець відкидає багато місць саме як простору реалізації можливості вчинення свого злочину, позаяк умови, що склалися там, є несприятливими для реалізації його намірів. Висловлене припущення наводить на думку про перспективність виявлення і порівняння просторових умов як таких, що сприяють реалізації моделі злочинної поведінки, так і таких, що їй перешкоджають.

Таким чином, можна дійти висновку про те, що для кримінологів місце вчинення злочину постає одним із чинників розробки профілактичних заходів щодо запобігання певній категорії злочинів. Водночас слід звернути увагу на певні вади з цього питання, що трапляються в кримінологічній літературі. Зокрема, А.А. Бова і О.Г. Кулик, як співавтори ґрунтовного дослідження, наголошують на такому: «За місцем вчинення явно переважають наркозлочини, скоєні на вулицях (45,7%, у власній квартирі (27,2%), дворі (9,6%). Решта вчинені у квартирі знайомих (3,1%), нежилому приміщенні (2,4%). Наведений розподіл наркозлочинів за місцем вчинення зумовлений тим, що більшість з них як зареєстрованих злочинів, так і в числі заанкетованих справ становлять факти незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів для власних потреб».

Як за такого підходу (під час анкетування можна було вказувати кілька місць вчинення злочину), на підставі показника «місце вчинення злочину», зроблено висновок про домінування у структурі «наркотичних» злочинів вчинення відповідних діянь саме без мети збуту зазначених засобів і речовин? Як при цьому авторам вдалось «розірвати» взаємопов'язаний ланцюг дій винуватих осіб «збут – придбання»?

Бондаренко Є.В., прокурор Київської області

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ У ФОРМІ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КЕРІВНИЦТВА ДОСУДОВИМ РОЗСЛІДУВАННЯМ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

У контексті сутнісного й організаційного реформування системи кримінальної юстиції України як одного і виявів ціннісних внутрішньодержавних трансформацій без перебільшення визначальним є питання обговорення підходів національного законодавства, яке регламентує порядок здійснення прокурорського нагляду у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням у співвідношенні з правовими орієнтирами, які постають перед Україною у світлі євроінтеграційних процесів, та законодавчими механізмами, притаманними зарубіжним державам континентальної системи права, якими уповноважені суб'єкти останніх оперують у ході вирішення завдань кримінального провадження. За таких умов зміну наголосів у процесуальній діяльності прокурора в кримінальному провадженні доцільно розцінювати лише як перший крок у переорієнтації системи кримінального судочинства в напрямі утвердження міжнародних норм і стандартів кримінальної юстиції, рекомендацій компетентних органів світового співтовариства і європейської спільноти, забезпечення дотримання вимог Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод 1950 року та міжнародних стандартів прокурорської діяльності.

Цілком виправданим із практичної точки зору є те, що Рекомендаціями Парламентської асамблеї Ради Європи 1604 (2003) «Про роль прокуратури в демократичній правовій державі, заснованій на верховенстві закону» зосереджені на констатації розмаїття моделей прокуратури в різних країнах, які в умовах окремої держави приносять найбільш плідні результати з охорони прав і свобод людини та громадянина.

Беручи до уваги неминучість впливу особливостей структури сучасності, але й окремих країн, для яких характерна специфіка національної правової традиції й вектори її розвитку, беззаперечним є факт впливу останньої на бачення форм прокурорського нагляду, кожна з яких складає комплекс

повноважень, якими прокурор під час його здійснення наділяється державою. Таким чином вважаємо за доцільне здійснити аналіз кримінального процесуального законодавства таких держав, як Франція, Федеративна Республіка Німеччина, Естонія та Республіка Молдова з метою з'ясування особливостей прокурорського нагляду, встановлення спільних і відмінних рис, характерних для діяльності прокурора в Україні й у зазначених державах, та моделювання можливості імплементації окремих норм зарубіжного законодавства на кримінальні процесуальні відносини уповноважених суб'єктів в умовах вітчизняних реалій.

Суб'єктом нагляду, чий повноваження є досить масштабними на досудовому слідстві, за законодавством Франції позиціоновано прокурора. З урахуванням специфіки діяльності органів кримінальної юстиції на цій стадії провадження, а Франції відомі такі інституції, як судова поліція, що здійснює поліцейське дідання, та слідчі судді, які розслідують справи із залученням судової поліції, прокурор перебуває в керівному становищі щодо вищеназваних осіб, які переважно діють у межах його розпоряджень.

Підхід КПК Федеративної Республіки Німеччина передбачає пріоритетність розпоряджень прокурора над так званими «екстремними» рішеннями судді, а також регламентує його можливість надання розпоряджень і вказівок слідчому безпосередньо, без погодження з керівником слідчого І органу.

Механізмом, який наслідує вітчизняна практика, І регулярне узагальнення прокурором найпоширеніших помилок, вчинених поліцією, і доведення відповідних зауважень із коментарями та рекомендаціями до поліцейського керівництва з метою усунення їх причин та умов.

За законодавством Естонії прокуратура керує здійсненням досудового провадження, забезпечуючи його законність і результативність, представляє державне обвинувачення, а слідчий виконує процесуальні дії самостійно, якщо для їх здійснення не вимагається дозволу суду або розпорядження прокуратури. Так, виклад процесуальних положень за законодавством цієї держави є подібним до встановленого в Україні, різниця полягає в тому, що законодавець в естонському КПК оперує терміном «результативність», тоді як для

українського КПК характерним а «збірний образ» останнього, що складається з положення щодо забезпечення дотримання розумних строків, забезпечення явки учасників процесуальних дій тощо. У межах і литовської моделі прокурор законодавчо іменується організатором та головуючим досудового слідства: на нього покладається організація останнього та здійснення керівництва за діяльністю «виконавців слідства», проведення окремих слідчих дій, здійснення контролю за діями слідчих під час досудового слідства та його термінами.

Особливий підхід демонструє законодавство Республіки Молдова. Зокрема, ст. 5 Закону Республіки Молдова «Про прокуратуру», присвячена повноваженням прокуратури, містить пряму вказівку на те, що прокурор керує кримінальним переслідуванням і здійснює його. Законом регламентовано, що прокурор, реалізуючи свої повноваження, може вимагати від органів кримінального переслідування вжиття заходів щодо захисту життя та забезпечення безпеки свідків, потерпілих та членів їх сімей, більше того – ініціювати накладення на офіцерів кримінального переслідування, працівників констатуючих органів та органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, стягнень за допущені порушення закону, невиконання або неналежне виконання службових обов’язків.

Здійснення процесуального керівництва законодавством Республіки Молдова суттєво відрізняються від порядку функціонування цього інституту в Україні в частині обсягу повноважень прокурора, що дає змогу останньому брати більш активну участь у досудовому розслідуванні кримінальних проваджень із метою вирішення питання про винуватість або невинуватість особи та законність дій органів досудового розслідування.

Таким чином аналіз особливостей прокурорського нагляду у формі процесуального керівництва зарубіжних країн дав змогу дійти висновку, що міжнародні стандарти та рекомендації міжнародних інституцій, спрямовані на забезпечення належного й ефективного функціонування прокуратури як органу, чия робота покликана гарантувати законність діяльності піднаглядних суб’єктів, тим самим мінімізуючи ризики, що постають із процесу розслідування кримінального провадження як фактичного вияву наявності конфліктних за своєю природою суспільних відносин.

Ісаков П.М., доцент кафедри кримінально-виконавчого права Інституту кримінально-виконавчої служби, кандидат історичних наук

ГЕРМАН МЕЛВІЛ І ЙОГО ПЕНІТЕНЦІАРНІ ПОГЛЯДИ

Література, присвячена описанню мандрівок, досліджень невідомих чи маловивчених нам куточків Землі, цікава не тільки географам, історикам, етнографам, біологам, зоологам, філософам, лінгвістам, релігієзнавцям та спеціалістам інших багатьох наук, але і юристам, історикам держави і права (особливо в тих випадках, коли до автора є обґрунтована наукова довіра). Нестандартний погляд зі сторони, підкріплений невигаганими маловідомими фактами з історії людських суспільств, які розвивалися власним шляхом, що кардинально відрізнявся в силу цілого ряду об'єктивних і суб'єктивних причин від магістрального шляху розвитку людської цивілізації, допомагає нам краще зрозуміти не тільки проблемні питання суспільного буття, але і по-новому осмислити норми, які стали аксіомами в сучасному суспільстві. Все вище викладене в повній мірі відноситься і до непересічної особистості Германа Мелвіла (1819–1891), мандрівника, моряка, класика американської літератури (автора таких, зокрема, відомих повістей і романів, як «Тайпі», «Ому» (1847), «Марді» (1849), «Редберн» (1849), «Білий бушлат» (1850), «Мобі Дік» (1851), «П'єр, або Двозначності» (1852), «Ізраїль Потер» (1855), «Біллі Бадд, фор-марсовий матрос» (1891). За мотивами «Мобі Діка», зокрема, 2015 р. в США було знято фільм «В серці моря», який успішно йшов в кінопрокаті і в Україні.

Дитячі роки Г. Мелвіла пройшли в багатодітній родині нью-йоркського комерсанта Алана Мелвіла і були затьмарені сімейними сварками, банкрутством і смертю батька. В 13 років Герман починає працювати розсильним і молодшим клерком в одному з нью-йоркських банків. Потім працює на фермі у дядька, в лавці брата, вчителем в сільській школі. Спасіння від безробіття і залежності від родичів Г. Мелвіл бачить в тому, щоб завербуватися юнгою на торгівельний корабель. Нова вербовка на китобійне судно «Акушнет», що відпливало від берегів Америки в Атлантику, сталася на початку січня 1841 р. Потім

слідувала зупинка в Ріо-де-Жанейро, плавання в районі Галапагоських островів, стоянка у Маркізьких островів, під час якої через нестерпні умови життя на кораблі Мелвіл та його товариш Тобіас Грін втікають на острів Нукухіва і потрапляють в полон до туземців племені тайпі, які мали славу канібалів. З часом Мелвіл здійснює втечу з полону, опиняється на австралійському китобої, бере участь в бунті, після якого потрапляє до тюрми на Таїті, звідки біжить на американський китобій, згодом стає рядовим матросом на американському військовому фрегаті «Сполучені Штати». Демобілізувавшись влітку 1844 р., Мелвіл незабаром зайнявся літературною діяльністю. З 1866 по 1885 роки письменник жив на мізерний заробіток інспектора поштової митниці в Нью-Йорку.

Перебуваючи значний період всередині одного з туземних племен Маркізьких островів, яке знаходилось на стадії розпаду родоплемінного і становлення станово-кастового ладу, Г. Мелвіл залишив нам, зокрема, декілька цікавих пенітенціарних думок, які, свого часу, не були не помічені широкою громадськістю. По-перше, недопустимість застосування подвійних стандартів, наводячи численні приклади «цивілізованого варварства» білих, «кричущого порушення людських прав». Закон повинен бути однаковим для всіх рас і народностей, інакше нівелюються самі поняття «справедливість», «законність», «покарання». По-друге, сучасне суспільство не таке вже і прогресивне (в тому числі, і в пенітенціарній сфері) в порівнянні з так званими «відсталими варварськими суспільствами»: «В людському суспільстві на примітивному ступеню блага життя, правда нечисленні і нехитрі, розподіляються на всіх і притому достаються людям в самому чистому вигляді; а Цивілізація за всіляке покращення повертає сторичею зла – неспокоєм, заздрістю, суперництвом, сімейними негараздами і тисячами інших неприємностей, які всі суть неминучі породження культурного життя, які складаються в багатоповерховий будинок людського горя, якого зовсім не знають дикі народи.

Правда, мені скажуть, що зате вони, ці безпринципні душі, що заблукали, – огидливі людожери. Згоден:і це їх дуже погана риса. Але вона проявляється лише тоді, коли ними оволодіває жага помсти ворогам. І я запитую, невже звичайне поїдання

людського м'яса настільки перевершує варварством звичай, який ще знедавна існував в освіченій Англії, згідно якому у людини, визнаній державним злочинцем, тобто є, можливо, винуватої в чесності, патріотизмі та інших «мерзенних гріхах», сокирою відрубали голову, нутрощі діставали і кидали у вогонь, а тіло, розсічене на чотири частини, насадивши на гострі палі, разом з головою виставляли гнити і розкладатися в місцях найбільшого скупчення народу?

Диявольське мистецтво, з яким ми винаходимо все нові знаряддя вбивства, безпощадність, з якою ми ведемо свої нескінченні війни, біди і розорення, які вони повсюди несуть за собою, – всього цього цілком досить, щоб біла цивілізована людина предстала самою кровожерливою на землі істотою.

...Є, наприклад, в одному з наших Сполучених Штатів новий закон, породжений, як нам говорять, виключно міркуваннями милосердя: вбивати зловмисників поступово, по краплі забираючи кров з їхніх жил, яку у нас не вистачає сміливості пролити одним ударом і тим покласти кінець їхнім стражданням, вважається куди більш доцільним, ніж вішати по старинці на шибениці – і засудженому приємніше, і більше відповідає освіченому духу часу...» [1, с. 115–116]. По-третє, позбавлення волі є не таке вже і гуманне покарання: «...людська мова безсила передати жахливі страждання, яким ми піддаємо нещасних, замуруючи їх в камерах наших тюрем і прирікаючи на вічне одиноцтво в самому центрі цивілізації!

Примножувати ці приклади цивілізованого варварства нема потреби; воно завдає значно більше зла, ніж ті злочини, за які ми так праведно тавруємо наших менш освічених братів» [1, с.116].

Германа Мелвіла хвилювала доля людини в сучасному світі, «таємниця зла», що породжувала розрив людини з людьми. Він вважав, що олюднити «вовчий світ» сучасного суспільства може лише співчуття людей один до одного. Мелвіл постійно зважає сили добра і зла в рамках встановлених законів. Так, романтично-утопічне уявлення Мелвіла про ідеальну демократію і вільне, природне існування людини нездійсненні в реальному житті внаслідок непереможних людських пороків. Однак завжди потрібно пам'ятати про те, щоб в кожній людині побачити Людину, Особистість, його позитивні сторони. Особливо це стосується тих, хто порушив закон і кого

засуджено. Повірити в самого себе, в можливість законослухняного образу життя – це одна з основ процесу виправлення і ресоціалізації особистості злочинця. Це непросто, але необхідно. Жорстокість породжує лише ще більшу жорстокість, і так – до безкінечності. Кожен, причетний до правоохоронної діяльності та виправлення особистості злочинця, завжди повинен пам'ятати про це. Намагався донести до нас ці важливі істини в літературній формі і Герман Мелвіл на прикладах з власного такого не простого, але цікавого і насиченого життя.

Список використаних джерел

1. Мелвилл Г. Тайпи: Повести / Пер. с англ. И. Бернштейн, И. Гурова. – Симферополь: Таврия, 1990. – 336 с.

Безуглий О.А., провідний науковий співробітник докторантури та аспірантури Національної академії внутрішніх справ

НЕЗАКОННЕ ЗАВОЛОДІННЯ ТРАНСПОРТНИМ ЗАСОБОМ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

З настанням весни, окрім стану дорожнього покриття до «головного болю» автолюбителям додали і незаконне заволодіння транспортним засобом. Пояснення такому «весняному загостренню» досить просте: в країні криза і багато хто опинився у скрутному становищі, тож декого це штовхає на протиправні дії частіше, ніж до цього. Незаконне заволодіння транспортним засобом – один із найпоширеніших видів злочинів. І причини цього: відносна легкість проникнення в авто навіть при наявності сигналізації (доки вона працює, злочинець спокійно робить свою справу), швидкість скоєння злочину та великий діапазон збуту викраденого. До того ж розкриття крадіжок з автомобілів, на жаль, далеко не стовідсоткове.

Доречно зазначити, що експерти б'ють на сполох, чорний ринок викрадених авто становить 5–7 млрд грн. і досягає 25–30% від ринку нових авто. Таку заяву зробив генеральний директор «ВіДі Груп» Артем Ткаченко, повідомляє «УНІАН».

«Згідно з офіційної статистики, яку ми отримали від органів МВС, минулого року в Україні було вкрадено 11,9 тис. автомобілів. Якщо взяти прогнозований ринок нових автомобілів в 2015 році на рівні 40–50 тис. авто, то ринок вкрадених автомобілів складе 25–30% від цього обсягу. Очевидно, що цифри катастрофічні». Розслідування злочинів такого роду теж залишає бажати кращого. Кількість викритих викрадень за рік впало з 53% до 28%.

Стрімко погіршилася і статистика розкриття злочинів, пов'язаних з угонами авто. «Якщо в 2013 році було розкрито 53% даних злочинів, то 2014 році – тільки 28%. Це означає, що МВС знаходить лише кожен четвертий викрадений автомобіль, три автомобілі – зникають», – сказав Ткаченко. На думку генерального директора Всеукраїнської асоціації автоімпортерів Олега Назаренко, одна з причин такого явища – недостатнє покарання за викрадення. За словами Назаренка, штраф за викрадення автомобіля складає всього 17 тис. грн. «Тобто, викрадають авто вартістю 5 млн грн, а якщо зловлять – заплатиш всього 17 тис. грн», – зазначив він.

Гравці автомобільного ринку спільно з ВААІД та Лігою страхових організацій підготували звернення до уряду України з пропозицією об'єднати зусилля і добитися зниження автомобільних крадіжок. Такої ж думки й Кабінет міністрів України, який пропонує Верховній Раді посилити відповідальність за незаконне заволодіння транспортним засобом. Відповідний проект закону №3331 зареєстрований у парламенті 15 жовтня 2015 р. Проектом закону пропонується внести зміни до ст.289 Кримінального кодексу України.

Відповідно до документу, незаконне заволодіння транспортним засобом пропонується карати штрафом від 1000 до 3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (такий мінімум зараз становить 17 гривень) або обмеженням волі на строк від 3 до 5 років, або позбавленням волі на строк від 3 до 6 років. Варто відзначити, що на даний момент за таке правопорушення передбачається штраф у розмірі від 1000 до 1200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, обмеження волі на строк від 3 до 5 років, або позбавлення волі на той самий строк.

Нагадаємо, в Україні за 10 місяців 2014 зареєстровані 10 тис. 015 незаконних заволодінь транспортними засобами, що на 4 тис. 787 більше (або майже в два рази більше), ніж за аналогічний період 2013 р. Слід наголосити, що від рук злодіїв можуть постраждати як власники дорогих іномарок, так і бюджетних автомобілів, про що свідчить список найчастіше викрадаються: 1. ВАЗ (60 шт.); 2. Toyota – 54 (60 шт.); 3. Lexus – 24 (60 шт.); 4. Daewoo – 20 (60 шт.); 5. BMW – 19 (60 шт.).

Підсумовуючи викладене, відзначимо, що висловлені в цій тезі пропозиції можуть бути враховані правоохоронними органами при кваліфікації незаконних заволодінь транспортними засобами. Проте цим проблемні питання застосування ст. 289 КК не вичерпуються і потребують подальших наукових досліджень.

Микитчик А.В., доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ЩОДО ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день тема корупції в Україні в умовах сучасних ринкових відносин і побудови правової держави, безсумнівно, є актуальною. І це не дивно, адже масштаби цього явища досить великі, щоб, нарешті, з повною серйозністю поставитися до виниклої проблеми. Наша країна є однією з найбільш корумпованих країн світу, і її «успіхи» в цьому істотно випереджають досягнення національної економіки, а також входимо до десятки найбільш корумпованих країн світу.

Корупція в сучасній Україні стала системним фактором, що створює негативний вплив на ефективне функціонування державного апарату, суспільства та окремих громадян. Вона визначається значною мірою неефективністю державного управління, особливостями суспільного менталітету, специфікою політичної культури, нерозвиненістю громадських інститутів, покликаних контролювати органи виконавчої влади. Це пояснюється тим, що постійно змінюються соціально-економічні та політичні умови життя суспільства, що оновлює

«корупційне поле» соціальних взаємодій, вводячи в нього все нових і нових дійових осіб. Об'єкти і суб'єкти корупційних відносин постійно розширюються. З корупцією стикаються практично всі громадяни, але виявляються і, відповідно, караються лише поодинокі факти, що в підсумку підриває принцип невідворотності покарання.

Оскільки корупція є наслідком загальних проблем держави і суспільства, боротьба з нею не зводиться лише до реалізації вузької антикорупційної програми, а повинна пронизувати всі програми оновлення держави в цілому.

На основі вивчення закордонного досвіду нами були виокремлені найдієвіше напрямки боротьби з корупцією, а саме:

Чітко розмежувати функції прийняття рішень, реалізації рішень, контролю, надання послуг. Зараз багато адміністративних відомств суміщають виконання цих функцій. Це не тільки знижує ефективність управління, а й сприяє корупції. Введення персональної відповідальності посадових осіб у сфері розпорядження коштами і майном. Зараз у нас, на відміну від більшості інших країн, основна частина подібних рішень приймається колегіально: Адміністраціями або всілякими комісіями. Колективна безвідповідальність чудовий щит для корупції.

Необхідно також введення відкритих конкурсів на державні замовлення і закупівлі. Там, де це неможливо, повинні застосовуватися жорсткі специфікації і стандарти на продукцію та послуги. Зменшення монополії і створення конкуренції у сфері надання державних послуг призведе до зниження можливостей для корупційної діяльності. Ринок корупційних послуг функціонує за законами «економіки дефіциту», тому необхідно всіляко полегшувати доступ громадян до державних послуг.

Бюджетне недофінансування органів виконавчої влади змушує їх створювати позабюджетні фонди, що поповнюються за рахунок відрахувань, пов'язаних, як правило, з виконанням відомством своїх функцій (платежі, штрафи і т.п.). Позабюджетні фонди контролюються набагато гірше, що сприяє розростанню корупції.

Реформа державної служби є центральною ланкою в комплексі антикорупційних заходів, що мають профілактичний характер. Істотне збільшення грошового утримання державних

службовців (що особливо важливо для нижчої та середньої ланок) сприятиме зниженню корупції. Одночасно зі збільшенням грошового утримання і введенням потужної системи соціальних гарантій необхідно позбавлятися від застарілої системи відомчих пільг, пов'язаних з побутом чиновників.

Необхідна також налагодження механізмів проходження служби з урахуванням розмежування юридичного статусу професійних чиновників і «політичних призначенців». Встановлення для керівників в органах виконавчої влади обмежувачих квот на включення в коло своїх підлеглих «політичних призначенців» дає корисний ефект. Присутність в оточенні начальника кар'єрних чиновників, менше залежних від волі цього начальника, зменшує можливість його корупційної поведінки.

Посилення ролі законів у діях чиновників неминує сприяти обмеженню корупції. Для цього можуть знадобитися, зокрема, такі заходи: розмежування компетенції і захист компетенції чиновників; зменшення сфери дії особистого розсуду; встановлення суворого порядку взаємодії чиновників і громадян, при якому громадянам завжди і повністю відомі їх права та обов'язки чиновників; введення у ряді важливих випадків карних заходів відповідальності для чиновників за факт порушення закону (не тільки при наявності доказаного протиправного умислу); посилення контролю за державними службовцями та відповідальності за ухилення від запропонованої законами поведінки.

Підвищення престижу державної служби необхідно для позбавлення від шкідливого міфу «крадуть всі», що створює додатковий сприятливий фон для поширення корупції. Корисно введення професійних конкурсів на низовому рівні і корпоративних нагород за чесність і професіоналізм на середньому і вищому рівнях бюрократії. Тут можуть бути корисні як державні зусилля, так і активність недержавних організацій.

Перемогти корупцію можна тільки із залученням інститутів громадянського суспільства, оскільки саме воно найбільш зацікавлене в такій перемозі. Це тим більше необхідно в умовах серйозного відчуження суспільства від влади. Залучаючи громадські організації до повноцінного співробітництва при вирішенні проблеми подібного масштабу,

держава отримує шанс підвищити довіру громадян, а значить, шанс на досягнення поставлених цілей.

Без залучення громадськості не можна приборкати низову корупцію, оскільки на нижніх рівнях управління корупція малочутлива до владних імпульсів, що йдуть зверху, але може бути потіснена тільки при напорі знизу, зусиллями громадян та інститутів громадянського суспільства. Тому, реалізуючи програму боротьби з корупцією, влада повинна ефективно залучати до цього широкі громадські кола, в першу чергу підприємницькі, і незалежні засоби масової інформації. Особлива увага повинна бути приділена вихованню правової та громадянської свідомості та отриманню навичок поведінки в демократичному правовому суспільстві, у тому числі навичок антикорупційного поведінки. Перераховані вище заходи загального характеру зачіпають багато сфер державного життя і активності громадянського суспільства.

Підводячи підсумок, варто зауважити, що це основні напрямки антикорупційної політики, які варто розвивати в першу чергу. Важливим є те, що лише одночасна робота за визначеними напрямками призведе до бажаного результату.

Вязмікін С.А., здобувач Національної академії внутрішніх справ

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ПРОФІЛАКТИКА ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ ЯК ФОРМА В ТЕОРІЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Оперативно-розшукову профілактику злочинів у сфері економіки, слід відзначити, що саме цей напрям забезпечує один із головних принципів оперативно-розшукової діяльності, а саме наступальності (оперативності) та спрямованості на попередження. Отже, вирішення завдання оперативно-розшукової профілактики злочинів у сфері економіки слід визначити пріоритетним щодо інших завдань ОРД, оскільки у разі його реалізації зникає необхідність у застосуванні двох інших – припинення та розкриття.

У класичному варіанті оперативно-розшукова профілактика передбачає комплекс оперативно-тактичних дій, спрямованих на

недопущення злочину, припинення кримінальної діяльності на стадії підготовки або навіть на стадії злочинного задуму.

Такий підхід до оперативно-розшукової профілактики злочинів означає осмислення її, з одного боку, як такої, що розвивається і стає самостійною підсистемою цілісного процесу попередження злочинів, а з другого – характеризується спеціальною спрямованістю, спеціальними суб'єктами, що використовують здебільшого негласні заходи, засоби та методи профілактичного впливу.

Проте донині не вдається по-новому сформулювати науково обґрунтовані положення, максимально наближені до практики діяльності оперативних підрозділів із профілактики злочинів. Водночас відомо, що «життя і злочинність постійно міняються, і догми, сформульовані в один період, при менш повному знанні про закономірності злочинності бувають небезпечними в нових умовах».

Проведене дослідження дозволило встановити, що оперативно-розшукова профілактика в науковій думці означає осмислення її, з одного боку, як такої, що розвивається і стає самостійною підсистемою цілісного процесу профілактики злочинів, а з іншого – характеризується спеціальною спрямованістю, спеціальними суб'єктами, які використовують здебільшого негласні заходи, засоби та методи профілактичного впливу.

Визначено, що ґрунтуючись на більшості монографічних робіт, присвячених поняттям теорії та практики профілактики злочинів, можна дійти висновку, що в сучасній юридичній літературі та в практичній діяльності поряд з терміном «профілактика» вживають поняття «попередження», «запобігання», «припинення», «відвернення» злочинів. Оскільки вказані терміни використовуються не тільки в кримінологічному, криміналістичному, оперативно-розшуковому аспекті, а й в інших науках і мають різне значення, хоча зміст їх однаковий, оскільки вони відображають думки про необхідність застосування таких заходів, які б попередили, а потім і цілком виключили бажання в окремих осіб вчиняти протиправні діяння.

Крім того, проведене дослідження дозволило встановити, що оперативно-розшукова профілактика за своїм змістом є більш вузьким поняттям, ніж терміни «попередження», «запобігання», «припинення», «відвернення» оскільки

здійснюється спеціальними суб'єктами (оперативними працівниками), передбачає поєднання комплексу гласних та негласних оперативно-розшукових заходів, які спрямовані на виявлення й аналіз причин (оскільки виникнення і функціонування причин пов'язано з негативними явищами, що відбуваються в державі, і вони зачіпають не стільки окремих осіб, скільки суспільство загалом, й усунути їх не в змозі не лише оперативні підрозділи, а й держава загалом) й усунення умов, що сприяють вчиненню злочинів на різних етапах їх розвитку, а також запобігають їх виникненню й поширенню.

Визначено також, що між оперативно-розшуковою профілактикою та іншими видами профілактики існує низка певних відмінностей, зокрема у правовій основі, суб'єктах та тактиці їх застосування.

Підсумовуючи, можемо зробити висновок, що оперативно-розшукова профілактика злочинів у сфері економіки – це сукупність правових норм, які здійснюються оперативними працівниками в поєднанні комплексу гласних та негласних оперативно-розшукових заходів, що охоплюють цілісну систему контролю за оперативною ситуацією з метою виявлення й аналізу, усунення або нейтралізації причин та запобігання виникненню умов, які сприяють їх вчиненню, а також виявлення осіб, від яких можна очікувати вчинення злочинів, здійснення на них превентивного впливу метою недопущення ними реалізації намірів з підготовки й вчинення, а також припинення таких, що розпочалися й тривають.

Василевич Я.В., здобувач Національної академії внутрішніх справ

ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ЗЛОЧИНІВ У БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ

На основі більшості монографічних робіт, присвячених поняттям теорії та практики профілактики злочинів, можна дійти висновку, що в сучасній юридичній літературі та в практичній діяльності поряд з терміном «профілактика» вживають поняття «попередження», «запобігання», «припинення», «відвернення»

злочинів, оскільки вказані терміни використовуються не тільки в кримінологічному, криміналістичному, оперативно-розшуковому аспекті, а й в інших науках і мають різне значення, хоча зміст їх однаковий, оскільки вони відображають думки про необхідність застосування таких заходів, які б попередили, а потім і цілком виключили бажання в окремих осіб вчиняти протиправні діяння.

Проведене дослідження дозволило встановити, що оперативно-розшукова профілактика за своїм змістом є більш вузьким поняттям, ніж терміни «попередження», «запобігання», «припинення», «відвернення» оскільки здійснюється спеціальними суб'єктами (оперативними працівниками), передбачає поєднання комплексу гласних та негласних оперативно-розшукових заходів, які спрямовані на виявлення й аналіз причин (оскільки виникнення і функціонування причин пов'язано з негативними явищами, що відбуваються в державі, і вони зачіпають не стільки окремих осіб, скільки суспільство загалом, й усунути їх не в змозі не лише оперативні підрозділи, а й держава загалом), й усунення умов, що сприяють вчиненню злочинів на різних етапах їх розвитку, а також запобігають їх виникненню й поширенню.

Визначено, що між оперативно-розшуковою профілактикою та іншими видами профілактики існує низка певних відмінностей, зокрема у правовій основі, суб'єктах, тактиці їх застосування.

Під оперативно-розшуковою профілактикою злочинів у бюджетній сфері запропоновано розуміти врегульовану законами, відомчими наказами діяльність оперативних підрозділів щодо проведення систематичного контролю за оперативною ситуацією у бюджетній сфері з метою виявлення й аналізу, усунення або нейтралізації причин та запобігання виникненню умов, що сприяють їх вчиненню, виявлення осіб, від яких можна очікувати вчинення злочинів у цій сфері, та здійснення на них превентивного впливу для недопущення вчинення ними задуманих злочинів чи тих, що готуються, і припинення таких, що розпочалися, з комплексним використанням оперативно-розшукових сил, засобів, заходів та методів.

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Злочини у сфері економіки як відкрито так і приховано протистоять суспільству і державі, а протидія їм завжди передбачає собою складну проблему. Протиборство між державою і представниками злочинного світу проходило завжди у різні історичні періоди, а те що стосується злочинів у сфері економіки їх наукових досліджень, то цей період припадає на 30-роки 20-століття, що сприяло створенню відповідних підрозділів і формування цілого ряду принципів їх діяльності.

Департамент захисту економіки Національної поліції України (далі – ДЗЕ НПУ) є міжрегіональним територіальним органом у складі кримінальної поліції Національної поліції України та згідно із законодавством України здійснює оперативно-розшукову діяльність.

13 жовтня 2015 року вісімсот тридцятьою постановою Кабінету Міністрів України утворено юридичну особу публічного права Департамент захисту економіки Національної поліції України (далі – ДЗЕ НПУ) як міжрегіональний територіальний орган Національної поліції, з вертикальним підпорядкуванням, на який покладено функції протидії злочинності у сфері економіки.

Структурна побудова новоствореного Департаменту передбачає повністю вертикальне підпорядкування та суттєве збільшення практичної складової і основною функцією визначено безпосереднє проведення оперативно-розшукових заходів з документування та викриття злочинів економічної спрямованості.

На сьогодні усі територіальні підрозділи виведенні із підпорядкування начальників головних управлінь Національної поліції та їх територіальних підрозділів.

Таке рішення було прийнято тому, що територіальні підрозділи в областях, на які покладалися функції протидії злочинності в сфері економіки й боротьби з корупцією,

опосередковано залежали від органів місцевої влади у вирішенні соціально-побутових питань, матеріально-технічному забезпеченні, наданні різного роду послуг на пільгових умовах, використанні родинних зв'язків, що породжувало певні корупційні ризики і не дозволяло в повній мірі забезпечити ефективну протидію корупції.

Для ефективної протидії даним правопорушенням на підрозділи захисту економіки покладено наступні завдання:

Участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики у сфері боротьби із злочинністю, захисту економіки та об'єктів права власності;

Виявлення, запобігання та припинення злочинів у сфері економіки, у тому числі вчинених суспільно – небезпечними організованими групами та злочинними організаціями, які впливають на соціально-економічну і криміногенну ситуацію в державі та в окремих її регіонах;

Боротьба з корупцією й хабарництвом у сферах, які мають стратегічне значення для економіки держави, та серед посадових осіб органів державної влади і самоврядування; протидія корупційним правопорушенням і правопорушенням, пов'язаним з корупцією

Установлення причин і умов, які сприяють учиненню правопорушень у сфері економіки, та вжиття заходів щодо їх усунення.

До компетенції Департаменту віднесено виявлення 86 складів злочинів економічної направленості в 65 галузях та сферах економіки, водночас до компетенції Національного антикорупційного бюро України, штатною чисельністю 700 осіб, віднесено протидію лише кримінальним корупційним правопорушенням, вчиненим державними службовцями 1–3 категорій. Протидію всім іншим правопорушенням, що можуть вчинятися державними службовцями 4–7 категорій, кількість яких разом з посадовими особами органів місцевого самоврядування складає близько 400 тисяч, віднесено до компетенції Національної поліції.

Як свідчить аналіз практики із загальної кількості викритих економічних злочинів у державі щорічно підрозділами органів внутрішніх справ, а також поліції викривається близько 85%. Решта (15%) – податковою міліцією, СБУ та прокуратурою.

Як свідчить аналіз статистичних даних, то протягом 2015 року працівниками підрозділів захисту економіки

Національної поліції України виявлено 20 тисяч вісімсот кримінальних правопорушень у сфері економіки, з яких 7 тисяч дев'ястсот у сфері службової діяльності, у тому числі понад тисячу (1100) фактів хабарництва.

За скоєння корупційних кримінальних правопорушень викрито 226 керівників органів влади та управління, у тому числі 18 керівників структурних підрозділів обласних адміністрацій та 50 районних державних адміністрацій, 17 міських голів і 114 голів сільських рад.

Серед правоохоронних органів у вчиненні хабарництва викрито 49 службовців Державної фіскальної служби, 27 – Держмитслужби, 19 – працівників Державної виконавчої служби, 9 – Державної служби надзвичайних ситуацій та 11 – військових комісарів. Задokumentовано 9 суддів, у тому числі 4 – за отримання хабарів.

Виходячи з цього першочерговими та пріоритетними завданнями для нас є:

По-перше, викриття фактів кримінальної корупції серед посадовців органів влади і управління, починаючи з керівників міністерств і відомств, голів облдержадміністрацій, наділених регуляторними, контрольними та дозвільними повноваженнями, у першу чергу отриманнями ними неправомірної вигоди.

Друге. Болючим питанням на сьогодні залишаються корупційні схеми у митних органах, де, на нашу думку, за участю конкретних посадовців процвітають схеми незаконного ввезення товарів на територію нашої держави без сплати до бюджету необхідних обов'язкових платежів, а це сотні мільйонів а то і мільярди гривень.

Третє. Особливу увагу необхідно звернути на використання надр, де за участі посадовців та комерційних структур в багатьох випадках здійснюється безконтрольний видобуток природних ресурсів з подальшим їх розкраданням, що, як я вважаю, повинно бути під жорстким контролем держави, а в кращому випадку – її монополією.

Четверте. Забезпечення системної роботи з попередження, виявлення та документування протиправної діяльності службовців, причетних до організації корупційних схем розкрадання бюджетних коштів та отримання «відкатів» за перемогу в конкурсних торгах.

Кулакова Н.В., професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОХОРОНА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ В КРИМІНОЛОГІЧНОМУ ВИМІРІ

Наріжним каменем гуманітарної політики нашої держави залишається збереження культурної спадщини, як є невід'ємної частини світового культурного надбання. Базові принципи охорони об'єктів культурної спадщини зафіксовані в Основному законі держави, ратифікованих парламентом України міжнародних конвенціях, законодавчих актах щодо забезпечення збереження культурних надбань, серед яких, Закони України «Про охорону культурної спадщини», «Про охорону археологічної спадщини», «Про музеї та музейну справу», «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» та інших нормативних актів.

У діючому законодавстві невід'ємною ознакою культурної спадщини є її особлива значимість, яка може проявлятися у різних аспектах. Це може бути відображенням всього найкращого, що досягло людство в процесі свого становлення та розвитку. Саме культурна спадщина – найбільш видатні досягнення людства, або це можуть бути предмети, які відображають найважливіші моменти розвитку людства, що визнаються суспільством на протязі багатьох поколінь, які в процесі подальшого творчого переосмислення стають орієнтирами людської діяльності.

Також однією з характеристик об'єкта культурної спадщини є вік та походження, оскільки в більшості випадків усвідомлення їх значущості відбувається лише через певний проміжок часу. Найбільш об'єктивну оцінку історичних, художніх та наукових властивостей об'єктів культурної спадщини дає суспільна практика, тому, як правило, найбільшу цінність має те, що було створено попередніми поколіннями.

Об'єкти культурної спадщини, будучи особливо значущими для суспільства, як результати матеріальної та інтелектуальної праці, разом з тим необхідно розглядати як

майно. Вони володіють вираженими у грошовій характеристиці вартісними властивостями і можуть виступати об'єктом купівлі-продажу, знаходитися у власності, користуванні, розпорядженні фізичний або юридичних осіб, держави. Таким чином об'єкти культурної спадщини мають статус майна. Тому наступною ознакою об'єктів культурної спадщини є правовий статус у відносинах власності.

Злочини, що посягають на об'єкти культурної спадщини характеризуються високим рівнем латентності. Більша частина крадіжок таких предметів вчиняється з приватного володіння (до 80,0%), біля 1,0% з місць відправлення релігійного культуру і ікони як предмет посягань складають до 70,0% від всіх викрадених предметів. Більша частина крадіжок об'єктів культурної спадщини вчиняється при безпосередній участі осіб, що мають до них доступ: робітники бібліотек, реставраційних майстерень, співробітники музеїв. В якості запобіжних заходів необхідне створення єдиної бази даних про осіб, засуджених за вчинення злочинів предметом яких є об'єкти культурної спадщини.

Сьогодні в умовах глобалізації проблема охорони об'єктів культурної спадщини набуває все більшого значення, а саме недопущення її незаконного вивозу з країни. Актуальність обумовлена тим, що об'єкти культурної спадщини та культурні цінності все частіше втягуються у торговий обіг. На жаль процеси, що обумовлені лібералізацією цього обігу, сприяли зміні відношення до завдань та способів охорони культурної спадщини.

У більшості випадків посягання на об'єкти культурної спадщини відбувається з метою їх вивозу за межі країни в Західну Європу, США, Японію, Китай, де вже тривалий час діє багатомільярдний ринок культурних цінностей («арт-ринок»). Наприклад, серед предметів контрабанди культурні цінності займають провідне місце, чим більша цінність того або іншого викладеного предмету, тим більша вірогідність його вивозу закордон. Нажаль, у вітчизняному законодавстві не враховано, що контрабанда культурних цінностей має організований характер. Безпосередніми виконавцями є особи, звільнені від митного контролю. Також відсутня норма щодо відповідальності за дії, пов'язані з неповерненням предметів культурного надбання на територію України, а саме це не відображає реальної небезпеки та реального розповсюдження

таких дій. Питання боротьби зі злочинними посяганнями розглядаються розрізнено – окремо знищення, пошкодження або контрабанда. Але це не дозволяє боротися з організованою злочинністю в даній сфері, виявляти всі злочинні взаємозв'язки: замовник злочину – особи, що вчинили розкрадання або викрадення – перевезення об'єктів культурної спадщини за межі країни – покупець. Саме це спрямовує зусилля правоохоронних органів на боротьбу зі злочинцями-одинаками. Але на міжнародному рівні, ще у 1970 р. Конвенцією ЮНЕСКО «Про заходи, спрямовані на заборону і попередження незаконного ввозу, вивозу та передачі права власності на культурні цінності» було запропоновано комплекс заходів щодо запобігання вчинення злочинних посягань на об'єкти культурної спадщини організованою злочинністю. Діючи міжнародно-правові акти по захисту культурних цінностей, безсумнівно володіють значним потенціалом, особливо при розробці системи запобіжних заходів, спрямованих на захист об'єктів культурної спадщини.

Чинне кримінальне законодавство не має систематизованого підходу до злочинів, що посягають на культурне надбання. Норми, що передбачають відповідальність за посягання на об'єкти культурної спадщини та культурні цінності передбачені різними Розділами Особливої частини КК України. Крім цього, існує проблема точного визначення в законі суттєвих властивостей та юридичних ознак, що характеризують об'єкти культурної спадщини, як предмети злочинів. Актуальність даної проблематики обґрунтовується тим, що характеризуючи об'єкти культурної спадщини та культурних цінностей ознаки виступають в якості об'єктивної складової підстави кримінальної відповідальності у комплексі з іншими ознаками складів злочинів, що вчиняються по відношенню культурної спадщини. Це обумовлено такими факторами: 1) законодавець у чинному кримінальному законі для визначення практично тих самих предметів злочинів користується різною термінологією не розкриваючи в кримінально-правових нормах зміст того або іншого поняття; 2) при застосування опису предметів злочинних посягань, що вчиняються по відношенню до культурних цінностей, законодавець використовує наступне формулювання: у ч. 1 ст. 201 КК України «культурні цінності, під якими

розуміється об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства України»; ст. 298 КК України «об'єкти археологічної спадщини, об'єкти культурної спадщини»; ст. 298–1 КК України «документи чи унікальні документи». Тому сьогодні склалася ситуація використання різноманітних понять при забезпеченні режиму кримінально-правової охорони об'єктів культурної спадщини. Подолання такої проблеми має виключне значення, як з позиції юридичної науки, так і з точки зору правозастосовної практики.

Також необхідно звернути увагу на одну з обов'язкових ознак, що характеризує об'єкти культурної спадщини, їх високу матеріальну вартість. Об'єкти культурної спадщини, будучи особливо значущими для суспільства, як результати матеріальної та інтелектуальної праці, разом з тим розглядаються як майно. Вони володіють вираженими у грошовій характеристиці вартісними властивостями і можуть виступати об'єктом купівлі-продажу, знаходитися у власності, користуванні, розпорядженні фізичний або юридичних осіб, держави. Таким чином об'єкти культурної спадщини мають статус майна. Але, незважаючи на таку їх властивість, ця ознака не може вважатися їх змістовною характеристикою, вона є похідною, оскільки це обумовлено їх підвищеною суспільною значимістю, унікальністю з точки зору історії, мистецтва, архітектури.

Кримінальне законодавство на жаль сьогодні не виконує свого призначення, що призвело до нездатності законодавчої, виконавчої та судової влади встановити і підтримувати правовий порядок у сфері охорони культурного надбання. Сьогодні сформувалася кримінальна структура, для якої керівництво та управління злочинним середовищем стало над прибутковою та безпечною сферою діяльності. Вчинення злочинів організованою злочинністю у сфері культурної спадщини є достатньо нове суспільно небезпечне діяння, яке не контролюється діючим законодавством і не вкладається в традиційні кримінально-правові схеми. Наявність таких структур – доказ слабого національного контролю за діяльністю організованої злочинності, його відставання від інтенсивного

зростання злочинності у сфері культурної спадщини є результат інерції усвідомлення суспільно-небезпечних діянь, чим скористалися швидко реагуючі на всі зміни організовані злочинні групи.

Таким чином, дослідження культурної спадщини України у кримінологічному вимірі дає можливість системного вивчення стану, тенденцій досліджуваних злочинів, їх детермінант та ефективності запобіжних засобів.

Поліщук Г.С., професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЩОДО ПРАВОЗАСТОСОВНОЇ ПРАКТИКИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Для ефективної протидії корупції насамперед необхідно мати чіткі уявлення щодо його сутності, сучасного стану та детермінуючих чинників. Отримання достовірної інформації щодо кількісних та якісних показників корупції є одним із завдань передбачених Державною програмою щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки. Відтак, досягнення ефективності у протидії корупції неможливе без аналізу її стану та відповідних кримінологічних і статистичних досліджень.

У правозастосовній практиці до корупційних злочинів, як правило, відносять доволі широке коло злочинів, деякі з яких за формальними ознаками (у розумінні Закону України «Про запобігання корупції») не є корупційними. Так, «Звіт про стан протидії корупції» відносить до кримінальних корупційних правопорушень діяння, передбачені ч.ч. 2–4 ст. 189, ч.ч. 2–5 ст. 191, ч. 3 ст. 206, ст. 232, ч.ч. 2, 3 ст. 262, ст. 353, ч.ч. 2,3 ст. 358, ст. 364, ст. 364–1, ст. 365, ст. 365–1, ст. 365–2, ч. 2 ст. 366, ст. 368, ст. 368–2, ст. 368–3, ст. 368–4, ст. 369–2, ст. 370, ч. 2 ст. 375, ч.ч. 2,3 ст. 410, ст. 423, ч.ч. 1, 3 ст. 424 КК України.

Відомості ж щодо адміністративних корупційних правопорушень включають у себе дані щодо ст.ст. 172–2–172–9 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Відповідно до статистичних даних кількість адміністративних і кримінальних корупційних правопорушень протягом 2012–2015 років залишалась доволі стабільною. Середні щорічні значення правопорушень даної категорії становили: 2294 – для адміністративних правопорушень та 2508 – для кримінальних правопорушень. Серед виявлених корупційних злочинів 76,3% відносились до тяжких та особливо тяжких, 6,8% – вчинені у складі організованих груп та злочинних організацій.

За сферами, де були виявлені корупційні правопорушення, варто відзначити певне неспівпадіння показників розподілу. Так, істотно різняться частки адміністративних і кримінальних правопорушень у фінансово-кредитній і банківській системі, а також сфері приватизації. Доля адміністративних правопорушень становить у цих сферах 0,4%, 0,1% та 0,4% відповідно, а корупційних злочинів – 2,5%, 6,8%, 2,0%. Пояснити такі розбіжності, на наш погляд, можна, по-перше, неспівпадінням змісту диспозицій адміністративних та кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за корупційні правопорушення, по-друге, виходячи з незначної кількості одиниць вибірки, яку по суті й представляє собою офіційна статистика адміністративних і кримінальних корупційних правопорушень при дослідженні корупції методами статистичного спостереження. Зокрема, за період 2012–2015 років було виявлено лише 11 адміністративних корупційних правопорушень у фінансово-кредитній і 4 у банківській системах.

Цю тезу підтверджує порівняння більш значних складових об'єкту дослідження. Так, різниця у значеннях питомої ваги правопорушень, що становлять значну частку у структурі корупції, є порівняно незначною. Наприклад, у сферах освіти, охорони здоров'я, бюджетній, земельних відносин, охорони довкілля відповідні частки адміністративних і кримінальних

правопорушень становлять: 16,4% і 14,8%; 14,9% і 13,2%; 24,2% і 29,0%; 21,9% і 15,9%; 7,1% і 5,1%.

Щодо ж суб'єктного складу корупційних правопорушень варто зауважити, що протягом аналізованого періоду щороку в середньому притягалось до адміністративної відповідальності 1829 осіб, до кримінальної – 1909. Відповідні частки державних службовців у структурі всіх корупційних правопорушників становили 9,1% і 15,4%.

Звертає увагу мізерні показники притягнутих до відповідальності державних службовців 1-2 категорій. Так, за останні 4 роки до адміністративної відповідальності було притягнуто лише 5 таких осіб, а до кримінальної – 12.

Переважну ж більшість з числа притягнутих до відповідальності державних службовців складають службовці 5–7 категорій: 84,1% – до адміністративної та 85,9% – до кримінальної відповідальності.

Не притягнуто до відповідальності протягом зазначеного періоду жодного народного депутату України та депутата Верховної Ради АР Крим. Одиначними є факти притягнення до відповідальності депутатів обласних рад: 1 – до адміністративної та 4 – до кримінальної відповідальності.

У статистичних відомостях практично не представлена така категорія як судді, адже до адміністративної відповідальності було притягнуто лише 4 професійних суддів і 7 інших службових осіб судової гілки влади. За вчинення корупційних злочинів відповідно 71 та 3 особи. Звертає увагу зниження зазначених показників у 2015 році: до кримінальної відповідальності було притягнуто лише 10 суддів та жодного – до адміністративної.

Основну частку (84,9%) осіб, що були притягнуті до адміністративної відповідальності, складають державні службовці (9,1%), депутати сільських, селищних, міських, районних рад (30,4%), посадові особи місцевого самоврядування (16,6%), працівники правоохоронних органів (15,7%) та посадові особи юридичних осіб публічного права (13,1%). Інші категорії мають відносно невелику питому вагу: особи, які виконують організаційно-розпорядчі чи адміністративно-

господарські обов'язки в юридичних особах приватного права (3,6%), посадові особи юридичних осіб, фізичних осіб – у разі одержання від них неправомірної вигоди (2,2%), посадові та службові особи районних та облдержадміністрацій (4,0%), особи, що надають публічні послуги (2,1%).

Істотно більшими у порівнянні з адміністративними правопорушеннями є частки таких категорій осіб, як державні службовці (15,4%), особи, які виконують організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські обов'язки в юридичних особах приватного права (15,2%), посадових осіб юридичних осіб, фізичних осіб – у разі одержання від них неправомірної вигоди (10,9%), працівники правоохоронних органів (16,2%).

Найбільшу частку серед працівників правоохоронних органів, які були притягнуті до відповідальності за вчинення корупційних злочинів, становлять співробітники органів внутрішніх справ (42,8%), Збройних Сил України (14,1%), державної податкової служби (10,8%). Питома вага працівників прокуратури – незначна (1,4%).

Водночас, наведені статистичні дані не повною мірою відображають реальної ураженості корупцією зазначених державних органів. Так, відповідно до результатів соціологічного опитування, проведеного в різних регіонах України у кінці 2015 року компанією «Тейлор Нельсон Софрез Україна» (TNS в Україні), найбільш корумпованими структурами (оцінка – «дуже корумповані, без грошей вирішити питання неможливо») визначено суди (60%), прокуратуру (53%), міліцію (51%) та митну службу (46%).

Отже, дослідження статистичної інформації, що характеризує суб'єктний склад корупційних правопорушень, засвідчило ситуацію щодо спрямованості головних зусиль правоохоронних органів на притягнення до відповідальності не самих небезпечних корупційних правопорушників. Разом з тим, корупціонери найвищого рівня залишаються, як правило, безкарними.

Сисоєва В.П., старший науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ПОНЯТТЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В КРИМІНОЛОГІЇ

Культура являє собою складний соціальний феномен, що проникає в різні галузі людських відносин. Можна виділити найрізноманітніші її аспекти за сферами людської життєдіяльності: політична, наукова, виробнича, професійна, військова культура. Поряд з перерахованими видами культури виділяється і правова культура, яку в широкому сенсі можна розглядати як юридичну дійсність у всьому різноманітті її матеріальних і духовних проявів. Правова культура суспільства – це частина соціальної культури, що сформувалася в суспільстві на певному етапі його розвитку. Вона характеризує якісний стан правового життя суспільства. Змістовними елементами правової культури суспільства є: правові цінності, чинне законодавство, правосвідомість, правомірна поведінка.

У сучасній юридичній науці феномен правової культури інтерпретується досить неоднозначно. Так, наприклад, в межах теоретико-правової моделі, запропонованої В.П. Сальниковим, правова культура виступає як особливе соціальне явище, яке може бути сприйнято як якісний правовий стан і особистості, і суспільства, що може структуруватися за різними підставами. Правова культура особистості і суспільства розглядаються вченим як одна з категорій загальнолюдських цінностей, як найважливіший результат загальнодемократичних завоювань прогресивного людства. Вона стає невід’ємним компонентом цивілізованості і правової держави.

Правова культура може існувати у вигляді культури окремої людини – індивідуальна правова культура, у вигляді правової культури групи (колективу) або всього суспільства. У правовій культурі, як і в правосвідомості, можна виділити три рівні: буденний, професійний і доктринальний.

Таким чином, крім суспільної правової культури, обмеженою границями одного суспільства, можуть існувати

різні субкультури, особливості яких можуть визначатися: національним фактором (національні колонії, квартали у великих містах, національні провінції), чому може, наприклад, сприяти принцип федеративного устрою; єдиною релігією (різні релігійні суспільства і конфесії); єдністю інтересів непрофесійного характеру: спортивних, культурних, естетичних (такі субкультури, як правило, нестабільні і не мають визначального значення); єдністю професійних інтересів (юристи, економічна чи політична еліти тощо).

Формування правової культури суспільства пов'язане з такими якісними характеристиками як: якість нормативного матеріалу, що використовується в процесі правового регулювання; правова інформованість населення; свідомість виконання правових приписів більшістю членів спільноти; ефективність функціонування механізмів правотворчості і реалізації права.

Високий рівень правової культури суспільства дозволяє досягти компромісу публічних і приватних інтересів у галузі правового регулювання, забезпечити баланс правових інтересів держави і суспільства, гарантувати права і свободи особистості, захистити ці права і свободи від протиправних посягань.

Правова культура – це одна з категорій загальнолюдських цінностей, найважливіший результат загальнодемократичних завоювань прогресивного людства. Це невід'ємний компонент цивілізованості та правової держави. Як зазначає В.Д. Зорькін, це такий стан справ у суспільстві, коли спостерігається «наявність спільної мови, загального підходу до правил побудови відносин», коли ніякому принципу не можна підпорядкувати право, коли право і є вищий принцип. Сама історія зробила право найголовнішим. На основі величезних жертв, методом кривавих проб і страшних помилок була побудована цивілізація права. Правова культура ґрунтується на верховенстві права, його торжестві. Вона передбачає здатність давати оцінку соціальній реальності виходячи з її відповідності духу права, духу цивілізації, побудованої на цьому праві.

Таким чином, правова культура – це система правових норм, цінностей, інститутів, станів і форм, які в сукупності виконують функцію соціально-правової орієнтації людей і всього суспільства в процесах правотворчості і реалізації права,

що забезпечують, в кінцевому рахунку, цивілізацію права. Іншими словами, правова культура – це правова реальність життєдіяльності людини, суспільства, держави, яка прагне до забезпечення цивілізації права. В ідеальному варіанті – це цивілізація права.

Правова культура виділяється поряд з іншими різновидами культури. У найзагальнішому наближенні її можна розглядати як правову реальність у всіх її проявах. Це частина соціальної культури, що сформувалася в суспільстві на даному етапі його розвитку. Вона відображає стан правового життя суспільства і включає такі її змістовні елементи, як: правові цінності, чинне законодавство, суспільну правосвідомість, правомірну поведінку, існуючу правову систему.

Миронюк Т.В., доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ З ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНІВ

Відповідно до діючих нормативних приписів, постанов Уряду, Указів Президента України, наказів та розпоряджень правоохоронних органів суб'єкти взаємодії зобов'язані здійснювати ті чи інші об'єднувальні дії, які в своїй сукупності і в кінцевому результаті сприяють вирішенню комплексних правоохоронних завдань.

Серед працівників ОВС відсутнє чітке тлумачення «взаємодія». Це обґрунтовано тим, що чинне законодавство не містить його визначення. В юридичній літературі під взаємодією розуміють ділову співпрацю суб'єктів правовідносин, здійснення якої необхідно для досягнення спільної мети. Як зазначають деякі науковці дана діяльність обов'язково повинна бути спільною, погодженою щодо мети, місця і часу та здійснюється під час реалізації встановленої

суб'єктами інформації шляхом проведення спільних дій, обговорення отриманих результатів, планування подальших заходів, спрямованих на досягнення певної мети.

Враховуючи вимоги «Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень», затверджену наказом МВС України від 14 серпня 2012 року №700, яка встановлює, що основним завданням взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ України є попередження, виявлення і розслідування кримінальних правопорушень, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, що їх учинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів громадян і юридичних осіб. Інструкція, також визначає основні організаційно-тактичні форми взаємодії органів досудового розслідування з оперативними підрозділами це: – організація взаємодії при надходженні до органу внутрішніх справ заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та реагуванні на них; – організація взаємодії при направленні оперативним підрозділом матеріалів за результатами оперативно-розшукової діяльності до слідчого підрозділу; – створення та організація роботи СОГ під час досудового розслідування кримінальних правопорушень; – виконання співробітниками оперативного підрозділу письмових доручень про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування; – забезпечення взаємодії при досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень; – взаємодія при зупиненні досудового розслідування; – взаємодія при досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері господарської та службової діяльності; – взаємодія при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів; – взаємодія при

розслідуванні кримінальних правопорушень, учинених проти життя, здоров'я, – статевої свободи та статевої недоторканості особи; – взаємодія при досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень, учинених членами організованих груп та злочинних організацій; взаємодія на стадії судового розгляду кримінальних проваджень.

Вимоги відомих нормативних актів передбачають також розширення та підняття на вищий рівень всіх форм взаємодії оперативних підрозділів з іншими службами правоохоронних органів в профілактичній діяльності. Зокрема, оперативні підрозділи мають постійно аналізувати оперативну обстановку, соціально-економічні, політичні, демографічні та інші фактори, що впливають на її ускладнення, тенденції та рівень злочинності, розвиток корупції, організованої злочинності, найбільш поширені сфери діяльності організованих злочинних угруповань.

Виходячи із аналізу відомих нормативних актів, є підстави виділити основні завдання взаємодії оперативних підрозділів зі слідчими та іншими суб'єктами правоохоронної діяльності при попередженні, запобіганні та припиненні злочинів:

1. Здійснення самостійно оперативними підрозділами оперативно-профілактичних заходів з послідуочим інформуванням про їх результати інших повноважених суб'єктів взаємодії;

2. Проведення оперативними підрозділами оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій за письмовим дорученнями слідчого, вказівкою прокурора, ухвалою слідчого судді суду;

3. Виконання оперативними працівниками вимог суб'єктів взаємодії щодо сприяння при виконанні ними слідчих дій за кримінальними провадженнями та на стадії судового розгляду кримінального провадження, особливо при запобіганні подальшій злочинній діяльності;

4. Виконання оперативними працівниками доручень на проведення слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій, доручень суду в інших регіонах, щодо захисту потерпілих, очевидців та свідків;

5. Виконання оперативними підрозділами запитів відповідних міжнародних правоохоронних організацій та правоохоронних органів, запитів повноважних державних органів, установ та організацій стосовно проведення оперативно-розшукових, профілактичних та інших заходів;

6. Здійснення оперативними працівниками розшуку обвинуваченого, підсудного, засудженого згідно з постановою слідчого, прокурора, слідчого судді, ухвалою суду та припинення їх злочинної діяльності;

7. Оперативно-розшукове забезпечення участі спеціалістів правоохоронних органів у проведенні слідчих та (розшукових) дій відшкодування матеріальних і моральних збитків, завданих злочинними діями;

8. Застосування оперативно-профілактичних заходів забезпечення безпеки осіб, які беруть участі у кримінальному судочинстві і проходять по кримінальному провадженні, що знаходиться у розслідуванні слідчого, прокурора, та на стадії судового розгляду.

Однак, співробітники оперативних підрозділів не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися за клопотанням до слідчого судді чи прокурора щодо надання їм можливості їх виконати (ст 41 КПК України). Тому, в даному випадку не можна погодитись щодо взаємодія слідчих та оперативних підрозділів є рівноправна спільно-узгоджена діяльність, а скоріше йде мова про керівництво або координацію слідчим діяльності оперативного підрозділу, під час якої останній є виконавцем.

На основі викладеного, є підстави умовно виділити такі узагальнені форми організації взаємодії оперативних підрозділів з іншими суб'єктами, як: організаційно-управлінські; організаційно-тактичні. Але, безперечно, вони повинні бути спрямовані на забезпечення погодженої діяльності взаємодіючих суб'єктів у профілактиці злочинності, що й буде умовою ефективної діяльності.

Тичина Д.М., провідний науковий співробітник Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

Боротьба зі злочинністю – складна системна діяльність, що являє собою єдність трьох наступних підсистем: загальної організації боротьби; попередження злочинності та правоохоронна діяльність. Це одна зі сфер соціального управління, що забезпечує вплив: а) на причини та умови, що сприяють вчиненню злочинів; б) на саму злочинність з метою попередження та припинення її самодетермінації, недопущення рецидиву злочинів.

Розкриття злочинів, розшук та викриття осіб, що їх вчинили, є першочерговими завданнями кримінології, оперативно-розшукової діяльності, пенітенціарної кримінології, криміналістики.

Для позначення такої превентивної діяльності в кримінології застосовують терміни «запобігання злочинам (злочинності)», «профілактика злочинів (злочинності)», «попередження злочинів (злочинності)», «відвернення злочинів», «припинення злочинів», «боротьба зі злочинністю».

За кожним з термінів стоїть різний зміст. Чіткість термінології визначає чіткість у постановці і вирішенні проблеми боротьби зі злочинністю, тому слід приділити увагу цьому питанню.

Найбільш раннім за часом вживання є термін «кримінальна політика». Він став зустрічатися в роботах авторів того часу, коли, по-перше, мова стала йти не тільки про окремі злочини і реагування на них, але і вперше було поставлено завдання успішного протистояння чисельності, масі злочинів. Поняття «злочинність» в порівнянні з поняттям «безліч злочинів», тоді було відсутнє. По-друге, реагування на злочини стало в цей період ототожнюватись не тільки з заходами, які називали «каральними», але і з такими, які здатні попереджати злочини.

Уперше поняття «кримінальна політика» вжив у 1804 р. відомий німецький криміналіст Ансельм Фейербах.

Незважаючи на досить широке його використання в науковому обігу, на нашу думку, є не зовсім коректним усвідомленням його в буквальному розумінні, оскільки воно означає не що інше, як «злочинна політика». Під час з'ясування змісту кримінологічної політики недостатньо зазначити те, що це – політика кримінологічного запобігання злочинам. Необхідно спеціально підкреслити, у чому саме полягає специфіка цього запобігання. З огляду на цю причину, вважаємо не зовсім доцільним використання термінів «профілактична політика» замість «кримінологічна політика», оскільки профілактика є лише складовою запобігання злочинам, хоча й досить важливою.

При цьому трактування поняття «кримінальна політика» була досить різноманітною, і багато авторів починали оперувати іншими термінами: «кримінально-правова політика», «державна політика боротьби із злочинністю», «державно-правова політика». А. А. Герцензон писав: «Кримінальна політика – це частина загальної політики соціалістичної держави поряд із економічною, соціальною політикою і т. д. Вона спрямовує діяльність органів державної влади і громадськості в боротьбі зі злочинами й іншими суспільно-небезпечними вчинками, ґрунтуючись на точному виконанні законів».

Аналіз робіт показує, що завжди існували два принципово різних підходи до розуміння кримінальної політики. Одні автори виходили з того, що в рамках кримінальної політики вирішуються питання впливу на злочини (злочинність) кримінально-правовими засобами, і, відповідно, даний підхід розроблявся в рамках соціології кримінального права (Фейербах, Аркуш та інші автори). У другій половині ХХ ст. в Радянському Союзі цей підхід також існував.

Але в 80–90-х рр. ХХ ст. переважав другий підхід. Його суть зводиться до того, що кримінальна політика стосується всіх заходів впливу на злочинність. Навіть висловлювалося твердження, що поняття боротьби зі злочинністю не повинно виводитися за межі кримінальної політики. Як наголошувалося

в наукових дискусіях, даний підхід фактично ототожнює поняття «кримінальна політика» і «боротьба зі злочинністю».

Дещо по-іншому бачить цю проблему А. І. Коробєєв, який, крім того, виділяє соціальну політику в галузі боротьби зі злочинністю, розуміючи кримінальну політику як генеральну лінію, що визначає головні напрями, цілі й засоби впливу на злочинність шляхом формування кримінального, кримінально-процесуального, кримінально-виконавчого законодавства, регулювання практики його застосування, вироблення й реалізації заходів, спрямованих на запобігання злочинам, та кримінально-правову політику, що визначає ключові завдання, принципи, напрями й цілі кримінально-правового впливу на злочинність, а також засоби їх досягнення, та відображається в нормах кримінального права, актах тлумачення норм на практиці їх застосування.

На думку О. М. Джужі та В. В. Василевича, кримінологічну політику варто визначити як засновану на ідеях гуманізму та принципі верховенства права стратегічну складову внутрішньої й зовнішньої антикримінальної політики держави, владна дефініція якої полягає у формуванні ключових доктринальних засад боротьби зі злочинністю та їх практичної реалізації у сфері функціонування системи кримінальної юстиції та громадських організацій із метою захисту людини й громадянина, суспільства та держави від злочинних посягань..

Але в правових та інших офіційних документах, а також у наукових працях кінця ХХ в. широко почав використовуватися термін «боротьба зі злочинністю». Організація Об'єднаних Націй проводить конгреси по боротьбі зі злочинами та поведження з правопорушниками. Українське слово «боротьба» в усіх словниках української мови трактується як активне зіткнення протилежних інтересів, груп, думок і т. п., що мають мету придбати панування одних над іншими. Це завжди така діяльність, яка переслідує певну мету. Боротьба – активне суперництво протилежних, ворожих сил, війна, сутичка, протиборство, (переважно двох) двобій, одноборство, єдиноборство. Боротьба зі злочинністю – протидія злочинності із застосуванням репресивних та нерепресивних засобів.

В злочинності знаходять свій вияв інтереси, цінності, установки, що перебувають у непримиренній суперечності з тими, які охороняються законом. Мета в цьому випадку – перш за все не допустити масового порушення кримінального закону шляхом впливу на процеси детермінації і причинності злочинності, а в разі його порушення – застосувати до винних примусові заходи для того, щоб домогтися їх відмови від злочинної поведінки, не дати реалізуватися відповідним злочинним задумам. Навіть попередження злочинності зовсім не означає компромісу з нею, тому що мова йде про усунення причин та умов злочинності.

Боротьба зі злочинністю – це особливий вид взаємодії двох протилежних сторін.

Термін «війна із злочинністю», здавалося б, відображає зазначене непримиренну суперечність суспільства, заснованого на законі, і злочинності. Але якщо цю війну ототожнювати з війною не на життя, а на смерть, то вона не вкладається в рамки останньої. У боротьбі зі злочинністю наголос робиться на попередження, утримання осіб від вчинення злочинів, а якщо виявляється їх злочинна діяльність, то перш за все має вирішуватися питання про її мотиви, причини, про те, чи не доцільніше спочатку застосувати кримінальне покарання пом'якшуючого характеру та надання за необхідності соціальної допомоги.

За визначенням А.І. Долгової, боротьба зі злочинністю – це активне зіткнення суспільства і злочинності з метою забезпечення панування закону і охоронюваних їм інтересів, цінностей, норм поведінки, це цілеспрямована наступальна діяльність суспільства на саму злочинність, її причини та умови.

На нашу думку, боротьба зі злочинністю – це активна діяльність суспільства, що спрямована на злочинність, з метою забезпечення панування закону і охоронюваних їм інтересів, цінностей, усунення причин та умов, що їй сприяють, захист жертв злочинів та створення необхідних засобів захисту від злочинних посягань.

Расюк Е.В., професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАКОНОДАВЧІ ТА ІНШІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЖИТЛОВО- КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Сьогодення диктує людству нові виклики, що взаємопов'язані з економією природних ресурсів – сукупності об'єктів та систем живої та неживої природи, компонентів природного середовища, що оточують людину та використовуються у процесі суспільного виробництва для задоволення матеріальних і культурних потреб людини та суспільства. Основний напрям освоєння природних ресурсів – їх комплексне використання. Однією з найменш реформованих сфер національної економіки є житлово-комунальне господарство (далі ЖКГ) – складова частина міського господарства, котре являє собою складну сукупність підприємств, служб, інженерних споруд і мереж, що розташовані на території міста і призначені задовольняти повсякденні комунальні, побутові, матеріальні й соціально-культурні потреби жителів. До складу міського господарства входять також міські (муніципальні) та районні (місцеві) органи управління, фінансово-кредитні установи, органи з підтримки та охорони громадського порядку, установи науки та інше. Як галузь народного господарства, ЖКГ є однією з найбільш важливих соціальних галузей, котру складає широка мережа підприємств, установ та організацій, діяльність яких спрямована на виконання виробничих і невиробничих функцій, пов'язаних з належним рівнем життєдіяльності людей, шляхом забезпечення населення адміністративно-територіальних одиниць необхідними ресурсами та надання широкого спектру послуг щодо належного утримання житла, рівня благоустрою населених пунктів та розвитком відповідної інфраструктури.

Серйозні прорахунки та зволікання у підходах до реформування галузі, складність попередньо накопичених проблем та відсутність комплексного системного підходу до їх вирішення призвели до істотного зниження якості житлово-

комунальних послуг та обґрунтованого незадоволення населення рівнем обслуговування. Тому, очевидно стає необхідність прийняття радикальних рішень, які зберегли б соціально прийнятний рівень навантаження на бюджети домогосподарств з боку житлово-комунальних тарифів, і водночас забезпечили належну якість надання послуг та запобігання корисливим злочинам у сфері ЖКГ.

Не є таємницею для суспільства, що корисливі злочини у ЖКГ України на сучасному етапі стали нормою, а сприяють цьому ціла низка факторів, зокрема: низька якість житлово-комунальних послуг; високий ступінь регіональної диференціації стану забезпеченості та якості надання житлово-комунальних послуг; зношеність основних фондів галузі, застарілість технологій і як наслідок значні витрати (води, теплової енергії тощо) та низьку енергоефективність (майже 70% житлового фонду збудовано до 1970 р., зношеність основних фондів перевищує 60%, енергоємність послуг у 2,5–3 рази перевищує показники європейських держав); невідповідність наявних інфраструктурних потужностей зростаючим вимогам та потребам; високий рівень монополізації сфери надання житлово-комунальних послуг та слабкий розвиток конкуренції у цьому секторі; недосконалість нормативно-правового регулювання діяльності галузі, насамперед у сфері диверсифікації постачальників послуг; непрозорість формування цін/тарифів за послуги та поточної діяльності підприємств ЖКГ; неефективна система управління, злиття замовника і підрядника і водночас розрив між споживачем і замовником послуг; незавершеність приватизації житлового фонду у частині асоціювання власників житла у багатоквартирних будинках в об'єднання співвласників (ОСББ); неефективний менеджмент українського ЖКГ, а як наслідок непрозоре тарифоутворення й низька платоспроможність більшості домогосподарств.

Класифікуючи правові акти, що функціонують в ЖКГ України, за сферою дії виділяємо загальні, універсальні нормативно-правові акти, дія яких розповсюджується на усі відносини в сфері житлово-комунального господарства на території України та спеціальні акти, що діють у певних підгалузях чи інститутах (утримання та використання житла;

водопостачання та водовідведення; теплопостачання; електроенергетика; благоустрій населених пунктів; міський транспорт; побутове обслуговування населення). Основними нормативно правовими актами, що регулюють діяльність у житлово-комунальній сфері є:

– Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Житловий кодекс Української РСР, Кодекс України про надра, Водний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс України;

– Закони України:

1. «Про місцеві державні адміністрації» визначає організацію, повноваження та порядок діяльності місцевих державних адміністрацій;

2. «Про місцеве самоврядування України» визначає систему та гарантії місцевого самоврядування в Україні, засади організації та діяльності, правового статусу і відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування;

3. «Про енергозбереження» визначає правові, економічні, соціальні та екологічні основи енергозбереження для всіх підприємств, об'єднань та організацій, розташованих на території України, а також для громадян;

4. «Про житлово-комунальні послуги» визначає основні засади організаційних, господарських відносин, що виникають у сфері надання та споживання житлово-комунальних послуг між їхніми виробниками, виконавцями і споживачами, а також їхні права та обов'язки. Державна політика у сфері житлово-комунальних послуг базується на таких принципах: забезпечення раціонального використання наявних ресурсів та сталого розвитку населених пунктів; створення та підтримання конкурентного середовища при виробленні та наданні житлово-комунальних послуг, забезпечення контролю у сфері діяльності природних монополій; забезпечення функціонування підприємств, установ та організацій, що виробляють, виконують та/або надають житлово-комунальні послуги, на умовах самофінансування та досягнення рівня економічно обґрунтованих витрат на їх виробництво; регулювання цін/тарифів на житлово-комунальні послуги, перелік яких визначено цим Законом, з урахуванням досягнутого рівня

соціально-економічного розвитку, природних особливостей відповідного регіону та технічних можливостей; забезпечення рівних можливостей доступу до отримання мінімальних норм житлово-комунальних послуг для споживачів незалежно від соціального, майнового стану, віку, місцеперебування та форми власності юридичних осіб тощо; дотримання встановлених стандартів, нормативів, норм, порядків і правил щодо кількості та якості житлово-комунальних послуг; забезпечення соціального захисту малозабезпечених громадян;

5. «Про електроенергетику» визначає правові, економічні та організаційні засади діяльності в електроенергетиці і регулює відносини, пов'язані з виробництвом, передачею, розподілом, постачанням і використанням енергії, забезпеченням енергетичної безпеки України, конкуренцією та захистом прав споживачів і працівників галузі.

6. «Про ліцензування видів господарської діяльності» регулює суспільні відносини у сфері ліцензування видів господарської діяльності, визначає виключний перелік видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, встановлює уніфікований порядок їх ліцензування, нагляд і контроль у сфері ліцензування, відповідальність за порушення законодавства у сфері ліцензування видів господарської діяльності;

7. «Про питну воду та питне водопостачання» визначає правові, економічні та організаційні засади функціонування системи питного водопостачання, спрямовані на гарантоване забезпечення населення якісною та безпечною для здоров'я людини питною водою.

8. «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» визначає правові та організаційні засади реалізації державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності.

9. «Про теплопостачання» визначає основні правові, економічні та організаційні засади діяльності на об'єктах сфери теплопостачання та регулює відносини, пов'язані з виробництвом, транспортуванням, постачанням та використанням теплової енергії з метою забезпечення енергетичної безпеки України, підвищення енергоефективності функціонування систем теплопостачання, створення і удосконалення ринку теплової енергії та захисту прав споживачів та працівників сфери теплопостачання.

10.«Про ціни і ціноутворення» визначає основні засади цінової політики і регулює відносини, що виникають у процесі формування, встановлення та застосування цін, а також здійснення державного контролю (нагляду) та спостереження у сфері ціноутворення.

11.«Про ринок природного газу» визначає правові засади функціонування ринку природного газу України, заснованого на принципах вільної конкуренції, належного захисту прав споживачів та безпеки постачання природного газу, а також здатного до інтеграції з ринками природного газу держав – сторін Енергетичного Співтовариства, у тому числі шляхом створення регіональних ринків природного газу.

12.«Про державне регулювання у сфері комунальних послуг України» визначає правові засади державного регулювання у сфері комунальних послуг.

13.«Про відходи» визначає правові, організаційні та економічні засади діяльності, пов'язаної із запобіганням або зменшенням обсягів утворення відходів, їх збиранням, перевезенням, зберіганням, сортуванням, обробленням, утилізацією та видаленням, знешкодженням та захороненням, а також з відверненням негативного впливу відходів на навколишнє природне середовище та здоров'я людини на території України.

– Постанова Верховної Ради від 18.09.1999 №512–XIV «Про оплату житлово-комунальних послуг населенням України»;

– Постанови Кабінету Міністрів України, близько 50 різних постанов, що регулюють ту чи іншу частину суспільних відносин у сфері ЖКГ України;

– Акти центральних органів виконавчої влади, зокрема відомчі накази Державного комітету України з питань житлово-комунального господарства, Міністерства житлово-комунального господарства України, Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України, Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Міністерства охорони здоров'я України тощо;

– Галузеві норми та правила.

Всі ці нормативно-правові акти не є системними та не відповідають принципу субординації (взаємного доповнення), а також оперують різною термінологією щодо житлово-комунальної

сфери (об'єкти, товари та послуги). Серед найбільш проблемних питань, які мають бути розв'язані внаслідок удосконалення правового регулювання у ЖКГ України, слід відзначити такі: термінологічна неврегульованість щодо товарів та послуг, якими оперують ринки, що відносяться до житлово-комунальної сфери; недосконала класифікація житлово-комунальних послуг; відсутність чіткості у визначенні повноважень та взаємодії органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та національних комісій, що здійснюють державне регулювання у відповідних сферах; плутанина при визначенні суб'єктів ринків у житлово-комунальній сфері; неврегульованість відносин суб'єктів ринків теплопостачання, водопостачання та водовідведення, поводження з побутовими відходами із споживачами, у випадках створення ОСББ, ЖБК, ЖК; відсутність законодавчого врегулювання відносин, що існують у сфері гарячого водопостачання; відсутність єдиного підходу до організації обліку товарів та послуг у житлово-комунальній сфері; декларативність прозорості тарифної політики в частині відшкодування економічно-обґрунтованих витрат суб'єктів господарювання на виробництво товарів/надання послуг на ринках, що підлягають державному регулюванню; відсутність у суб'єктів ринку (у тому числі, у споживачів) реальних стимулів для запровадження механізмів енерго- та ресурсозбереження, енергоефективності; невизначеність з принципами та критеріями надання державної підтримки у житлово-комунальній сфері, відсутність законодавчо врегульованих механізмів її надання.

Одним з основних напрямків *дерегуляції галузі ЖКГ* є удосконалення чинної нормативно-правової бази, яка є досить розгалуженою та детермінує злочинність у цій сфері. Реформування у ЖКГ України має починатись із розбудови чіткої, логічної та зрозумілої держави, суспільству та бізнесу нормативно-правової бази, яка б визначала прозорі правила гри на відповідних ринках та механізми реалізації зобов'язань держави, бізнесу та споживачів, а також запобігала корисливій злочинності у цій сфері. Тому має бути єдиний базовий закон (житлово-комунальний кодекс), який прозоро регулюватиме роботу галузі, та запобігатиме злочинності у цій сфері.

МЕТОДИКА ПРОКУРОРСЬКОГО-НАГЛЯДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Мета кримінально-виконавчих правовідносин, відповідає меті та завданням кримінально-виконавчого законодавства, що передбачені ст. 1 КВК України. Саме тому ці правовідносини є логічним продовженням кримінально-правових та кримінально-процесуальних правовідносин. Все це, без сумніву, мають враховувати прокурори, що здійснюють нагляд у сфері виконання покарань, оскільки їх знання чи ігнорування суттєво впливають на ефективність цього виду прокурорського нагляду та реалізацію можливостей прокуратури в удосконаленні змісту кримінально-виконавчої діяльності як учасника цих правових відносин.

Практичне значення тактичного та методичного забезпечення прокурорського нагляду у сфері виконання та відбування покарань дає можливість прокурору правильно оцінити зміст інформації, яку він отримує під час здійснення зазначеного виду нагляду (ст. 26 Закону України «Про прокуратуру»), своєчасно виявляти та усувати порушення закону – саме у цьому, в основному, на сьогодні й виявляється роль прокуратури як учасника кримінально-виконавчих правовідносин.

Вивчення матеріалів перевірок, проведених органами прокуратури України, показало, що на сьогодні проводяться як загальні (комплексні), так і цільові перевірки діяльності органів та установ виконання покарань. При цьому найбільш ефективними є комплексні перевірки, у ході яких здійснюється аналіз усіх питань, що входять до предмета прокурорського нагляду, про який, зокрема, ідеться в ст. 26 Закону України «Про прокуратуру», оскільки як правильно дійшли висновку науковці, така перевірка охоплює всі без винятку напрями діяльності органів та установ виконання кримінальних покарань, усі без винятку сфери чинного законодавства, що регулюють цю діяльність, встановлюють права та обов'язки як адміністрації установ, так і, в першу чергу, засуджених, порядок реалізації цих прав та обов'язків.

Коло питань, які потребують з'ясування в ході перевірки посадовими особами, є досить широким, проте, проведений аналіз документів прокурорського нагляду у сфері виконання покарань України свідчить про те, що в його методиці є ряд питань, які потребують суттєвого доопрацювання, у тому числі з огляду на вирішення завдань цієї наукової розробки.

На підставі вивчення змісту та узагальнення існуючих на сьогодні методик прокурорського-наглядової діяльності у сфері ДКВС України, можна запропонувати такий варіант удосконалення змісту методики, яка б урахувала б потенційні можливості прокуратури як учасника кримінально-виконавчих правовідносин:

1. Основу цієї методики має становити предмет прокурорського нагляду, що закріплений у ст. 26 Закону України “Про прокуратуру”.

2. Складовою цього виду прокурорського нагляду має стати стан реалізації органами та установами виконання покарань завдань і рівень досягнення мети кримінально-виконавчого законодавства України, що закріплені в ст. 1 КВК та інших законах і нормативно-правових актах у сфері виконання покарань (Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»; «Про оперативно-розшукову діяльність»; ПВР УВП тощо).

3. Невід’ємним елементом прокурорського нагляду в ДКВС України має бути також перевірка ефективності реалізації в кримінально-виконавчій діяльності принципів кримінально-виконавчого законодавства, виконання та відбування покарань (ст. 5 КВК).

4. Структурною частиною методики прокурорських перевірок має також стати реальний стан забезпечення безпечних умов виконання та відбування кримінальних покарань (ст. 10, 104 КВК України).

5. У змісті прокурорського нагляду, що здійснюється в органах та установах виконання покарань, має значення також перевірка рівня й ефективності взаємодії ДКВС України з іншими державними органами, організаціями та підприємствами, з громадськими об’єднаннями, які залучені до процесу виконання та відбування кримінальних покарань

загалом у зазначеній системі та всередині конкретно взятого органу чи установи виконання покарань.

6. Однією із частин зазначеної методики мають бути практичні рекомендації та пропозиції посадових осіб прокуратури, що здійснювали прокурорський нагляд, щодо усунення виявлених ними порушень закону й удосконалення кримінально-виконавчої діяльності.

Підбиваючи підсумки із цього питання, зазначимо, що, незважаючи на прийняття нової редакції Закону України «Про прокуратуру», практична спрямованість прокуратури як учасника кримінально-виконавчих правовідносин потребує суттєвого вдосконалення з урахуванням існуючих проблем у сфері виконання покарань та правових прогалин у механізмі її забезпечення, а також якісної видозміни організаційно-правових засад діяльності прокуратури України як у цілому, так і щодо здійснення прокурорського нагляду в порядку ст. 22 КВК та ст. 26 Закону України «Про прокуратуру», предмет якого є не досить чітким та таким, що повною мірою кореспондується з реалізацією контрольних функцій іншими державними органами та організаціями.

Корольчук В.В., старший науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ЗЛОЧИННОСТІ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Питання щодо диференційованого територіального аналізу стану злочинності в окремих регіонах України, як відносно локалізованому просторі, що формується на основі територіальних відмінностей, обумовлених економічними, політичними, соціальними та іншими процесами, повинно здійснюватися при врахуванні певних умов соціально-економічного життя населення регіону, соціокультурного розвитку, способу життя та психологію, що створюють криміногенний ефект у системі суспільних відносин даної

територіальної спільноти. Тому аналіз злочинності на регіональному рівні передбачає вивчення її взаємозв'язків з усім спектром політичних, економічних, демографічних та інших процесів, що має здійснюватись відповідними науково-дослідницькими інституціями.

Що стосується стану злочинності в окремих регіонах України, то, за статистичними даними за тривалий проміжок часу можна вирахувати коефіцієнт злочинності, так при комплексному аналізі злочинності необхідно враховувати показники не лише одного року, а достатнього для кримінологічного аналізу проміжку часу. Крім того, для об'єктивної оцінки ситуації в окремих регіонах країни потрібно використовувати й інші статистичні показники інтенсивності, зокрема коефіцієнти злочинної активності населення, коефіцієнти судимості, коефіцієнти віктимізації, спеціальні коефіцієнти злочинності.

Слід також зауважити, що територіальні відмінності у стані злочинності як соціально-правового явища відчуває на собі вплив двох груп факторів: причин і умов злочинів, демографічна структура населення та інші соціальні процеси і явища, що детермінують злочинності та її окремі види; змін законодавства, що розширюють або звужують сферу злочинних посягань і змінюють кваліфікацію злочинів, а також специфіки правоохоронної діяльності у певних регіонах, латентизації злочинності та ін.

Отже, окремі статистичні показники, що відображають інтенсивність злочинності у певних регіонах, ще не є достатньою підставою для висновку про те, що певна адміністративно-територіальна одиниця є «найбільш криміногенним регіоном України», адже зазначений показник враховує лише зареєстровані злочини та не відображає латентні посягання, тобто реальний стан захищеності населення від злочинних посягань, ні діяльності правоохоронних органів щодо протидії таким посяганням.

Що стосується областей, які характеризуються відповідно високими та низькими рівнями злочинності, варто відзначити, що територіальні відмінності злочинності можуть зумовлюватись

економічними, історичними, етнічними особливостями регіонів, рівнем урбанізації, концентрацією міського населення, міграційними процесами й іншими особливостями (наприклад, наявність транспортних вузлів, безпосереднє розташування поблизу державного кордону, стан міжнаціональних відносин та наявність конфліктів на етнічному ґрунті, ефективність діяльності правоохоронних органів, особливості соціальної і національної психології, а також національні, релігійні та сімейно-побутові традиції і звичаї та інші фактори).

Відповідно до сучасних кримінологічних досліджень, процес формування територіальних відмінностей рівня злочинності в останні роки в основному визначається загальними для них факторами, підтверджуючи тезу про існування певної стабільної диференціації регіонів за ступенем криміногенності. Аналіз розподілу криміногенних індикаторів виявив, що рівень злочинності є характерним для соціально-економічних явищ і свідчить про наявність великого числа практично незалежних випадкових факторів, кожен з яких не має вирішальної переваги перед іншими. Водночас, по багатьом окремим показниками складно встановити приналежність до якого-небудь закону розподілу, так як процес формування їх територіальних відмінностей у даний час не є стабільним і завершеним.

Слід також відмітити, що регіональні відмінності злочинності – це результат відмінностей не лише корінних соціально-економічних процесів, характерних для перелічених Вами регіонів, а й особливостей врахування цих процесів в управлінській діяльності. Причому негативні наслідки певних соціальних процесів («тіньова економіка», алкоголізація частини населення тощо) не лише визнають злочинність та її територіальні відмінності, а й, у свою чергу, були її наслідком, залежали від її попереднього стану та змін.

З метою підвищення ефективності диференційованого аналізу стану злочинності в регіонах з урахуванням соціально-демографічних та економічних умов та вимог нового Кримінального процесуального Кодексу України Фахівцями

Національної академії внутрішніх справ окреслено низку заходів обов'язкового характеру:

1. Після прийняття закону про кримінальні проступки статистичні відомості необхідно диференціювати на відомості про злочини та відомості про кримінальні проступки.

2. 3 метою забезпечення ефективного проведення профілактичних та оперативно-розшукових заходів, а також інформування громадськості про стан злочинності доцільно розшири статистичні відомості інформацією про кількість осіб, які вчинили те чи інше кримінальне правопорушення, їх стать, вік, освітній рівень, громадянство, зайнятість тощо.

3. Аналіз статну злочинності в регіонах повинен охоплювати відомості про: а) залишок незакінчених кримінальних проваджень на початок звітного періоду; б) розпочато кримінальних проваджень у звітному періоді; в) закінчено кримінальних проваджень (з повторно закінченими), з них закінчено проваджень у строки понад 2 місяці; г) направлено до суду: проваджень з обвинувальним актом; у т. ч. з угодами про примирення чи визнання винуватості; клопотань про застосування примусових заходів медичного характеру; клопотань про звільнення підозрюваного від кримінальної відповідальності; д) закрито кримінальних проваджень, з них прокурором; е) зупинено кримінальних проваджень, з них: у зв'язку з невстановленням місцезнаходження підозрюваного; ж) направлено кримінальних проваджень за підслідністю; з) приєднано кримінальних проваджень до інших проваджень; и) число підозрюваних осіб, стосовно яких кримінальне провадження закрито прокурором на підставі п. п. 1–3 ст. 284 КПК України, з них трималися під вартою, число виправданих осіб судами; к) число осіб, стосовно яких провадження закриті судом у зв'язку з відмовою прокурора від підтримання державного обвинувачення; л) залишок незакінчених кримінальних проваджень на кінець місяця, з них: трималися під вартою, з повідомленням особи про підозру у вчиненні кримінального правопорушення; м) число заарештованих у незакінчених кримінальних провадженнях зі строком тримання під вартою понад шістдесят днів; н) направлено до суду кримінальних проваджень з обвинувальним актом (без повторних): про правопорушення,

вчинені у складі ОГ та ЗО, про корупційні правопорушення, про правопорушення, вчинені у сфері земельних правовідносин, про правопорушення, вчинені у бюджетній системі.

4. Необхідно розширити перелік кримінальних правопорушень, що будуть підлягати обліку. Так, наприклад серед злочинів проти статевої свободи та недоторканості наявне лише зґвалтування, необхідно включити і решту злочинів цього розділу.

5. Необхідно більш детально аналізувати відомості стосовно організованої злочинності, зокрема статистичні дані повинні відображати кількість організованих груп та злочинних організацій, їх кількісний склад, соціально-демографічні відомості про учасників, кількість кримінальних правопорушень, вчинених учасниками цих об'єднань, період та сферу функціонування.

Підсумовуючи викладене, потрібно зазначити, що вивчення злочинності на регіональному рівні у взаємозв'язку з соціальним середовищем, економічними, політичними, культурними та іншими факторами є одним із найскладніших проблем сучасної кримінологічної науки та неодноразово досліджувалася у працях вітчизняних та зарубіжних вчених.

Тимошук Ю.С., здобувач Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА, СПРАВЕДЛИВІСТЬ ТА ГУМАНІЗМ ЯК ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Політика у сфері протидії злочинності (кримінальна політика) як частина правової політики держави є елементом внутрішньої політики України. Слід погодитись із П.Л. Фрісом, одним із фундаторів наукових основ теорії кримінально-правової політики України, у тому, що соціально-політичний добробут суспільства, чіткість політичних завдань, що ставить перед собою держава, їх послідовне виконання, стабільність розвитку суспільства, відсутність великомасштабних соціальних конфліктів (революційних потрясінь, громадянських війн, міжнаціональних конфліктів) створюють необхідні сприятливі передумови для реалізації цілей і принципів кримінальної політики.

Загальновідомий «генетичний» зв'язок кримінального права з кримінологією, яка як самостійна галузь юридичної науки «вийшла» з кримінального права. При цьому кримінологія спирається на розроблені наукою кримінального права питання злочину, покарання, боротьби зі злочинністю в цілому, і сама збагачує кримінальне право широким комплексом даних про злочинність, її причини, ефективність різних соціально-попереджувальних заходів у боротьбі з нею тощо. Пономаренко Ю.А. наголошує, що кримінальне право в сенсі права покарання (*лат. juspuniendi*), тобто повноваження держави встановлювати санкції, застосувати й виконувати покарання щодо осіб, які вчиняють злочини, здійснюється нею шляхом вироблення та реалізації цілої низки заходів у межах реалізації функції протидії злочинності.

Вивчення історії вітчизняної правової думки, зокрема у працях М.Чубинського, дає підстави для висновку про пріоритетність запобігання злочинам як напряду кримінальної політики України на всіх етапах її розвитку. Це був прогресивний для перших років ХІХ століття підхід, до якого повертається українська кримінальна політика у ХХІ столітті. Історичний досвід і сучасний стан злочинності в Україні переконливо свідчать: посилення каральних заходів не дають бажаних результатів. Принципи справедливості, гуманізму і економії кримінальної репресії – пріоритетні для сучасної кримінальної політики України.

Тому в сучасній Україні характерною особливістю кримінальної політики є гуманізація кримінального закону, проявами чого слід вважати заміну покарання у виді позбавлення волі іншими, менш суворими, видами покарань за вчинення окремих видів злочинів, декриміналізацію окремих злочинів, закріплення особливих правил призначення покарання за незакінчений злочин тощо. Такі прояви мають місце не лише у правотворчій, а й у правозастосовній діяльності, оскільки загальновідомою є тенденція щодо широкого застосування кримінально-правових норм, які регламентують призначення покарання із випробуванням, заміни покарання більш м'яким. Названі

тенденції підтверджують, що процес гуманізації кримінальної політики, який було розпочато у 2001 році з прийняттям Кримінального кодексу України, сьогодні продовжується.

Разом із тим, необхідно зауважити, що принцип гуманізму є лише одним із елементів системи принципів кримінального права, а тому його розвиток має узгоджуватись із необхідністю забезпечення реалізації й інших основоположних кримінально-правових засад, зокрема із не менш важливим принципом справедливості, який має особливе значення для галузі кримінального права. Все частіше поєднання принципів верховенства права, гуманізму і справедливості визначають стратегію кримінальної політики більшості сучасних демократичних держав. Принцип справедливості пов'язаний із принципом верховенства права: чим більше закон про кримінальну відповідальність відповідає концепції справедливості (втілений у принципі верховенства права), тим більше підстав оцінювати цей закон як правовий. Так, у своїй багатотомній монографії «Верховенство права» С. Головатий наводить формулу, застосовану в главі 40 англійської Великої Хартії (Magna Carta) тексту 1215 року: «Ми не продаватимемо жодній людині, ми не відмовимо жодній людині чи не відстрочимо для жодної людини – ні правосуддя, ні відновлення права (справедливості)».

Термін «справедливість» не використовується у нормативно-правових актах, що регламентують процес притягнення особи до кримінальної відповідальності, які натомість оперують поняттями «достатність», «необхідність». Саме тому постає нагальна проблема впровадження принципу справедливості у кримінальну політику України. Слід погодитись із вченими у тому, що принцип справедливості має концептуальний характер і є тим фундаментом, на якому має засновуватись чинний кримінальний закон України, а тому на рівні з іншими принципами він має бути визначений на законодавчому рівні. Так, у рішенні КС України від 22 вересня 2005 р. №5-рп/2005 зазначається: «... із конституційних принципів

рівності і *справедливості* впливає вимога визначеності, ясності і недвозначності правової норми...».

Принцип гуманізму в окремих випадках може суперечити принципу справедливості. Визначення справедливості покарання за злочин залежить від соціальної культури, в сфері якої людина визначає справедливість покарання. На підставі чого Ю.В. Баулін робить висновок, що справедливість покарання залежить не тільки від соціальної культури людей, що персоніфікована в особу держави, а й від адекватності призначеного покарання. Мова іде про мету «поновлення соціальної справедливості...». Отже, важливим є визначення співвідношення принципів гуманізму та справедливості, оскільки порушення балансу між ними не сприяє забезпеченню прав громадян, інтересів держави та протидії злочинності.

Слід підтримати науковців, які принципи гуманізму та справедливості розглядають у взаємозв'язку, підкреслюючи їх єдність і вимогу несуперечності один одному: «Громадянин і держава повинні знаходитися в збалансованих відносинах на основі поваги взаємних прав і відповідальності, *гуманізму і справедливості*, без утиску прав людини, а й без свавілля чиновника чи приватної особи».

Відаючи належне важливості принципу справедливості як самостійному в системі принципів кримінального права, констатуємо, що він є рівнозначним іншим принципам кримінального права. Справедливість втілена у принципі верховенства права та є складним об'єктивно існуючим феноменом, що ґрунтується на поєднанні соціального, морально-етичного та правового аспектів. Реалізація принципу гуманізму не повинна суперечити принципу справедливості.

**ЩОДО ПРАКТИКИ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ
ЗА УМИСНЕ НЕВИКОНАННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ
(Ч. 1 СТ. 382 КК УКРАЇНИ)**

Дослідження судової практики призначення покарання за те чи інше злочинне діяння виступає засобом з'ясування ефективності кримінально-правової охорони відповідного порядку суспільних відносин, надає можливість визначити недоліки криміналізації та побудови санкції кримінально-правової норми. Як зазначає П. Л. Фріс, кримінально-правове забезпечення виступає однією із складових забезпечення протидії злочинності. Кримінально-правове забезпечення являє собою застосування кримінально-правових заходів, спрямованих на відтворення соціальної справедливості шляхом притягнення до кримінальної відповідальності осіб, що вчинили злочини, протидію злочинним посяганням та їх попередження при наявності загроз їх вчинення методами матеріального кримінального права.

У ч. 1 ст. 382 КК України встановлено відповідальність за умисне невиконання вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили, або перешкоджання їх виконанню. У санкції ч. 1 ст. 382 КК України передбачено альтернативні основні покарання у виді штрафу від п'ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк до трьох років. Суб'єкт злочину, передбаченого ч. 1 ст. 382 КК України є загальним. При цьому, відповідальність загального суб'єкта за умисне невиконання судового рішення встановлена у 2010 році.

Варто зазначити, що у санкції ч. 1 ст. 382 КК України передбачено найбільш м'яке та найбільш тяжке основне покарання відповідно до законодавчо визначеної системи покарань, що свідчить про непослідовність законодавця при побудові санкції цієї кримінально-правової норми. У юридичній літературі зазначається про те, що у ч. 1 ст. 382 КК України було б доцільним передбачити і такі види покарання як: громадські роботи, виправні роботи, обмеженні волі, арешт. Така диференціація видів покарання була б необхідним з токи

зору того, яке саме рішення суду умисно не виконала особа. Також в даній нормі доцільним було б обґрунтувати встановлення умов, за яких особа може бути звільнена від кримінальної відповідальності.

З метою з'ясування відповідності покарань, визначених у санкції ч. 1 ст. 382 КК України, суспільній небезпеці діяння, що полягає в умисному невиконанні вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили, або перешкоджання їх виконанню, вважаємо за необхідне проаналізувати практику призначення покарання за ч. 1 ст. 382 КК України за 2011–2015 роки.

За даними судової статистики у 2011 році за ч. 1 ст. 382 КК України було розглянуто кримінальні справи щодо 171 особи, з них: 94 засуджено, щодо 77 осіб справу закрито (у зв'язку з дійовим каяттям – 1 особу, у зв'язку із зміною обстановки – 33, у зв'язку із передачею особи на поруки – 9, у зв'язку із актом амністії – 32, з інших підстав – 2 (45% від складу осіб, щодо яких розглянуто відповідні кримінальні справи). До покарання у виді позбавлення волі засуджено 5 осіб (1 рік – 3 особи, від 1 до 2 років – 2 особи). Штраф призначено 37 особам. При цьому звільнено від покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК України 50 осіб, з інших підстав – 2 особи. До 17 осіб застосовано ст. 69 КК України. Таким чином, реальне покарання у виді позбавлення волі у 2011 році було призначено лише 5 особам з числа засуджених (близько 6%), покарання у виді штрафу – 37 особам (майже 40%), а у кожному другому випадку особу було звільнено від відбування покарання з випробуванням. Слід зазначити, що звільнено від кримінальної відповідальності з nereабілітуючих підстав 45% від складу осіб, щодо яких розглянуто відповідні кримінальні справи.

У 2012 році за ч. 1 ст. 382 КК України було розглянуто кримінальні справи щодо 132 осіб, з них: 85 засуджено, щодо 47 осіб справу закрито (у зв'язку з дійовим каяттям – 1 особу, у зв'язку із зміною обстановки – 25, у зв'язку із передачею особи на поруки – 8, у зв'язку із актом амністії – 10, з інших підстав – 3 (36% від складу осіб, щодо яких розглянуто відповідні кримінальні справи). До покарання у виді позбавлення волі засуджено 8 осіб. Штраф призначено 29 особам. При цьому двом особам призначено покарання у виді арешту. Звільнено від

покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК України 44 особи, з інших підстав – 2 особи. До 13 осіб застосовано ст. 69 КК України. Таким чином, у 2012 році кожен третій звільнений від кримінальної відповідальності, кожний другий із засуджених звільнений від покарання з випробуванням. Покарання у виді позбавлення волі призначено у 9% випадків, покарання у виді штрафу – 35%.

У 2013 році за ч. 1 ст. 382 КК України було розглянуто кримінальні справи щодо 145 осіб, з них: 109 засуджено, 3 особи виправдано, щодо 33 осіб справу закрито (у зв'язку із зміною обстановки – 27, у зв'язку із передачею особи на поруки – 1, у зв'язку із актом амністії – 1, з інших підстав – 4 (23% від складу осіб, щодо яких розглянуто відповідні кримінальні справи). До покарання у виді позбавлення волі засуджено 16 осіб. Штраф призначено 41 особам. Звільнено від покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК України 51 особу. До 11 осіб застосовано ст. 69 КК України. У 2013 році майже кожен четвертий звільнений від кримінальної відповідальності, майже кожний другий із засуджених звільнений від покарання з випробуванням. Покарання у виді позбавлення волі призначено у 15% випадків, покарання у виді штрафу – 38%.

У 2014 році за ч. 1 ст. 382 КК України було розглянуто кримінальні справи щодо 178 осіб, з них: 137 засуджено, 1 особа визнана неосудною, щодо 40 осіб справу закрито (у зв'язку із дійовим каяттям – 1, у зв'язку із зміною обстановки – 27, у зв'язку із передачею особи на поруки – 6, з інших підстав – 6 (22% від складу осіб, щодо яких розглянуто відповідні кримінальні справи). До покарання у виді позбавлення волі засуджено 17 осіб (майже 13%). Штраф призначено 37 особам (28%). Також призначено покарання у виді арешту – 2 особи, обмеження волі, громадські роботи, виправні роботи – по 1 особі. Звільнено від покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК України 64 особи. До 12 осіб застосовано ст. 69 КК України.

У 2015 році за ч. 1 ст. 382 КК України було розглянуто кримінальні справи щодо 91 особи, з них: 66 засуджено, 1 особа визнана неосудною, 3 особи виправдано, щодо 21 особи справу закрито (у зв'язку із зміною обстановки – 12, у зв'язку із передачею особи на поруки – 2, з інших підстав –

7 (24% від складу осіб, щодо яких розглянуто відповідні кримінальні справи). До покарання у виді позбавлення волі засуджено 14 осіб (майже 21%). Штраф призначено 18 особам (28%). Також призначено покарання у виді громадських робіт одній особі. Звільнено від покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК України 28 осіб. До 2 осіб застосовано ст. 69 КК України.

Враховуючи наведене зазначимо, що за 2011–2015 року за ч. 1 ст. 382 КК України практично кожен третій обвинувачений звільняється від кримінальної відповідальності, що доводить доцільність встановлення у ст. 382 КК України спеціальної підстави для звільнення від кримінальної відповідальності. Частка призначення покарання у виді позбавлення волі в середньому не перевищує 15%, при цьому частка звільнення від покарання з випробуванням складає близько 45%, що свідчить про доцільність встановлення у санкції ч. 1 ст. 382 КК України більш м'яких, порівняно із позбавленням волі, видів покарань.

Лагоцька В.Ф., аспірант Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України

ЗАПОБІГАННЯ ЖІНОЧІЙ РЕЦИДИВНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Запобігання жіночій рецидивній злочинності є важливим елементом кримінально-правової політики нашої держави. На нашу думку, надзвичайно позитивний досвід щодо пенітенціарного запобігання злочинам серед жінок-рецидивісток є у тюремній системі Республіки Польща (Польща). Так, відповідна категорія засуджених тримається, зокрема у тюремних установах міст Груджонс, Грудзен, Люблинець.

Засуджені жінки (у тому числі рецидивістки) проходять навчання у середніх навчальних закладах, що розташовуються на території цих тюремних установ та здобувають спеціальності, зокрема, кухаря, швачки, перукаря, майстра манікюру, прибиральниці домівок зі знанням англійської мови, догляду за хворими та престарілими. Окрім того, у різноманітних

програмах для засуджених жінок, які запроваджені у тюремних закладах, на волонтерських засадах беруть участь засуджені жінки. Частина з них бере участь у прибиранні кладовищ, монастирів та вулиць. За даними адміністрації установи м. Люблинець лише 0,7% засуджених, які брали участь у цих програмах, скоюють повторні злочини.

У перерахованих вище тюремних установах проводиться досить значна культурно-виховна робота. З метою ресоціалізації засуджених та психотерапії в установах створено багато гуртків різної спрямованості (наприклад, танцювальний, вишивання, малювання, групового співу, спортивні гуртки з волейболу, бадмінтону, аеробіки, фітнесу, тенісу тощо). В установі м. Люблинець створений з числа засуджених жінок театр виїжджає за кордон на фестиваль театрів. Засуджені приймають участь у художній самодіяльності, відвідують хор та оркестр. Значною є й діяльність релігійних організацій, спрямована на ресоціалізацію засуджених.

У тюремних установах для тримання засуджених жінок досить на високому рівні перебуває надання медичної, у тому числі психіатричної допомоги. У законодавчих актах Республіки Польща передбачено обов'язкове застосування терапії до кожної залежної особи. У зв'язку з цим у тюремних установах функціонують терапевтичні відділення. Так, у тюрмі м. Груджонс функціонує два терапевтичних відділення: одне для утримання жінок, залежних від алкоголю, а друге для засуджених жінок з психічними розладами. У першому відділенні застосовується психотерапевтична програма «12 кроків» (Атлантис). За інформацією керівництва установи після проходження терапії та звільнення з установи 30% жінок не вживають алкоголю. У тюрмі м. Люблинець з метою реабілітації засуджених жінок, які вчинили вбивство чоловіків, існують спеціальні психокорекційні програми, працює програма для жертв потерпілих від насильства, з профілактики насильства в сім'ї, програма спрямована проти агресії, «Моя дитина», по підготовці до шлюбу, з профілактики ВІЛ-інфекції та венеричних хвороб. У цій установі запроваджені такі програми, як «Бонна» (спрямована на догляд за психічно хворими дітьми),

«Самоританка» (спрямована на догляд за престарілими особами), «Віта» (спрямована на догляд за особами, які хворіють на шизофренію). У тюрмі м. Люблинець функціонує єдине в тюремній системі Польщі відділення для жінок, залежних від наркотиків. Курс лікування становить 6 місяців. Психосоціологічна програма заснована на Міннесотській моделі лікування хімічних залежностей («Атлантис»).

Окрім того, у пенітенціарній системі Польщі належно дбають і про інтереси матері та дитини. У тюрмі м. Груджонс функціонує єдиний пологовий будинок серед установ виконання покарань, де утримуються жінки, а також гінекологічне відділення. Після пологів мати з дитиною (в середньому через 10 діб) переводяться до будинку матері і дитини.

Ураховуючи позитивний досвід відбування покарань засудженими жінками у Польщі, вважаємо за доцільне запозичити у пенітенціарний досвід України такі основні заходи, які, на нашу думку, можуть знизити рівень рецидиву серед жінок:

1) створення гінекологічного відділення на території однієї з установ відбування покарань для жінок, в якому б фахівцями відповідного профілю надавалася б допологова та післяпологова допомога жінкам-породіллям, що утримуються у пенітенціарних закладах. Не вважаємо за доцільне створювати пологовий будинок на їх території. Адже, до прикладу, у Мінімальних стандартних правилах поводження з в'язнями передбачено, що жіночі установи повинні мати особливі приміщення для догляду за вагітними жінками і породіллями. Там, де це можливо, слід потурбуватися про те, щоб пологи відбувалися не в'язничному, а в цивільному госпіталі. Якщо ж дитина народилася у в'язниці, про цю обставину не слід згадувати в метричному свідоцтві;

2) навчання жінок-рецидивісток різноманітним спеціальностям, які сьогодні можуть бути більш витребуваними на ринку праці в Україні. Наприклад, майстер манікюру, перукар. Також доцільно впровадити у пенітенціарну систему проведення професійних курсів та тренінгів, спрямованих на навчання засуджених жінок роботі з комп'ютером, вивчення іноземних мов

тощо. Це допоможе жінці, звільненій з установ відбuvання покарань, швидше адаптуватися до звичайних умов життя;

3) робота різноманітних гуртків за інтересами, спрямованих на вироблення у жінок-рецидивісток позитивних соціальних навичок;

4) запровадити у діяльність жіночих пенітенціарних закладів надання якісної та різнобічної медичної, у тому числі психіатричної допомоги, впровадити реалізацію різноманітних психокорекційних програм (зокрема, «Програми 12 кроків»), які, як показує досвід пенітенціарної системи Польщі, здатні зменшити рівень рецидиву серед жінок, звільнених з установ відбuvання покарань.

Базир І.В., магістр Київського
університету права НАН України

ЩОДО ПОНЯТТЯ СТАТЕВОГО НАСИЛЬНИЦЬКОГО ЗЛОЧИНУ В КРИМІНОЛОГІЇ

Криміногенна ситуація в сучасній Україні є складною, відбувається значне зростання кількості вчинених тяжких насильницьких злочинів. Протидія насильству є однією із складних і першочергових для вирішення проблем, що стоять сьогодні перед людством, оскільки його наявність проявляється в різних сферах життєдіяльності, у тому числі у сфері статевих стосунків. Упродовж останніх років кількість статевих насильницьких злочинів в Україні зросла, що викликає обурення в суспільстві. Так, набула розголосу справа про групове зґвалтування та вбивство Оксани Макар, що сталося 9 березня 2012 року в місті Миколаїв. А зволікання правоохоронних органів із розслідуванням справи так званих «врадіївських гвалтівників» (30 червня 2013 р.), коли співучасниками групового зґвалтування Ірини Крашкової стали два офіцери міліції, призвело до масових протестів населення та штурму будівлі районного відділу міліції. Водночас не слід забувати про значну латентність статевих злочинів. Саме жінки традиційно складають основну частину потерпілих від статевих злочинів, найбільш небезпечними з них є зґвалтування, від яких за офіційними даними щороку потерпає майже тисяча осіб.

Серед різноманітних видів насильства статеве є одним із найнебезпечніших. Адже суспільна небезпека статевих злочинів визначається не лише заподіянням шкоди статевій свободі чи статевій недоторканості особи, але й наносить серйозну шкоду здоров'ю, честі і гідності особи, а якщо мова іде про дітей – то й їх нормальному фізичному, психічному та соціальному розвитку. У разі вчинення статевих злочинів особа посягає на такі особисті блага людини як сексуальні (статеві) права і свободи, а також на встановлений і охоронюваний законом порядок у сфері статевого життя. Кожен статевий злочин спричиняє тяжкі наслідки для жертви, оскільки завдає моральних та фізичних страждань. Наслідками згвалтування можуть бути не тільки тілесні ушкодження або смерть потерпілого, а й порушення репродуктивної функції організму, вагітність, яка ганьбить потерпілу, зараження венеричними чи іншими хворобами, соціальні труднощі у шлюбі, родині, у стосунках із сусідами, колегами, що може призвести до розірвання шлюбу, розвитку різних сексуальних розладів і навіть до самогубства. Наслідки такого насильства у виді психічної травми залишаються у жертви на дуже тривалий час, іноді на все життя.

Статева свобода є складовим елементом конституційно-правового статусу особи з урахуванням загальнолюдської цінності. Її охорона ґрунтується на засадах рівності, автономності й самостійності учасників суспільних відносин. У статевих відносинах кожна людина керується своєю автономною волею, власним законним інтересом. Ознаки, зміст і вияв автономності цієї волі у статевих відносинах нічим не відрізняються від автономності волі суб'єктів будь-яких інших правовідносин. Тож цілком закономірним є те, що будь-які діяння, що посягають на статеву свободу і статеву недоторканість, учинені всупереч волі особи, визнаються злочинами, а особи, щодо яких учинені такі діяння, – потерпілими від злочину.

Статевими злочинами звичайно називають злочини, спрямовані проти життя, здоров'я, свободи та гідності особистості. Зазначені злочини досить різноманітні, як за своїм змістом, так і за своєю спрямованістю. Кожний з цих злочинів має певну специфіку.

Насильство як кримінологічна категорія потребує системного методу (підходу) у його вивченні. Адже, воно є складним, багатовимірним феноменом, який обумовлений низкою біологічних та соціальних факторів. У поняття «наси́льницький злочин» вкладається, на перший погляд, різноманітний зміст, але він визначається своєрідною однотипністю. О.М. Джужа, визначаючи насильницьку злочинність, відзначає її як сукупність умисних посягань, спрямованих на втручання у фізичну і психічну цілісність жертви злочину з метою заподіяння їй смерті або тілесного ушкодження.

Статеве насильство все частіше розглядається як модель насильницької поведінки взагалі, а не як окремі, випадкові емоції. Ця модель характеризується дуже розмаїтістю, що бере початок із вроджених спотворених прагнень або задатків, гіпертрофованих статевих потреб, які активізуються зовнішніми впливами, зокрема негативними соціальними умовами, які «супроводжуються нервовими і психічними захворюваннями, вживанням наркотиків, пияцтвом тощо».

А.Ю. Журавльов поділяє статеві злочини за способом вчинення злочину на 2 групи: насильницькі статеві злочини; ненасильницькі статеві злочини. Вчений під насильницькими статевими злочинами розуміє злочини, вчинені шляхом здійснення статевого акту або задоволення статевої пристрасті проти волі потерпілого, із застосуванням фізичного або психічного насильства або з використанням безпомічного стану потерпілого. Останні у кримінальному праві передбачені у такі складі: зґвалтування (ст. 152 КК), насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом (ст. 153 КК), примушування до вступу в статевий зв'язок (ст. 154 КК).

Насильницькі статеві злочини вчиняються шляхом здійснення статевого акту або задоволення статевої пристрасті всупереч волі потерпілого, із застосуванням фізичного або психічного насильства чи з використанням безпомічного стану потерпілого. Насильницькі статеві злочини слід розуміти як суспільно небезпечні умисні дії, що посягають на статеvu свободу і статеvu недоторканість особи та супроводжуються застосуванням фізичного або психічного насильства до потерпілого.

ОСОБЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ ПОЛІЦІЇ З НАСЕЛЕННЯМ З МЕТОЮ ЗАПОБІГАННЯ ТЕРОРИСТИЧНИМ АКТАМ

Ефективність заходів поліції щодо попередження терористичних актів та протидії незаконним збройним формуванням у прикордонних з місцем проведення антитерористичної операції районах на Сході України, багато у чому залежить від взаємної співпраці з населенням. Разом з тим така співпраця має свої особливості, зокрема, працівники поліції повинні не лише надавати громадськості інформацію про стан боротьби з тероризмом у регіоні (районі, місті), але і створювати ефективні механізми для двостороннього обміну інформацією з населенням з метою попередження терористичних актів. Отримання належної інформації від населення дає можливість поліції виконувати наступні завдання:

- в разі надходження від населення повідомлень про факти терористичної направленості запроваджувати своєчасні заходи реагування на них;
- вивчати ставлення громадськості до ролі поліції у попередженні терористичних актів;
- вивчати питання про те, як сприймається загроза тероризму населенням у певному регіоні (районі, місті);
- виявляти тривожні проблеми серед населення, які з'являються у зв'язку з можливістю вчинення (чи безпосередньо після вчинення) терористичного акту чи діяльністю незаконних збройних формувань, а також з'ясовувати види та адресати допомоги, яка потрібна для населення від поліції або інших органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у зв'язку з терористичною загрозою;
- вивчати вплив антитерористичних заходів, що проводяться поліцією чи іншими правоохоронними органами, на населення, оцінювати сприйняття цих заходів членами спільноти, їх ефективність та виявляти можливі непередбачені наслідки антитерористичної політики, проведених заходів або конкретних операцій (у ході оцінки і подальшого прийняття

рішень про проведення відповідних операцій слід враховувати думку населення);

- покращувати сприйняття та розуміння населенням антитерористичних заходів, які проводяться поліцією, а також здійснювати аналіз реагування населенням на результати проведення таких заходів;

- оцінювати готовність населення тісніше взаємодіяти з поліцією з метою попередження терористичних актів та вчинення інших видів злочинів;

- вироблення методів комунікації поліції з населенням з питань боротьби із вчиненням терористичних актів та впровадження більш ефективних підходів щодо покращення розвитку такої взаємодії.

Готовність представників громадськості ділитися інформацією з поліцією, а також користь такої інформації залежать від ступеня довіри і взаєморозуміння між поліцейськими з тим населенням, з яким вони співпрацюють. Для того щоб побудувати такі відносини, потрібен тривалий час, але при цьому необхідно пам'ятати, що їх легко можна зруйнувати протягом одного заходу чи операції. Обмін інформацією буде легше забезпечити, якщо обидві сторони розуміють, для чого поліції потрібні ці відомості і які методи сприяють ефективному обміну інформацією. Зокрема, до населення необхідно доводити положення про те, що взаємодія надасть працівникам поліції можливості:

- підвищити свою обізнаність про обстановку на місцях, а також розуміння сприйняття населенням ризиків і питань, що викликають у зв'язку із можливим вчиненням терористичного акту;

- продемонструвати поліцією свою присутність, яка сама по собі вже може додати впевненості населенню, попередити або припинити не тільки терористичні акти, а й інші види злочинів;

- виявити критичні ситуації, що виникають серед населення на ранніх стадіях у зв'язку із терористичною загрозою чи діями незаконних збройних формувань, і підключити до їх вирішення відповідних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;

- поширювати правдиву інформацію серед населення, у тому числі з метою спростування помилкових уявлень і чуток, які подаються країною агресором;
- підвищити обізнаність населення про найбільш актуальні проблеми антитерористичної операції і мобілізувати громадську підтримку для їх вирішення;
- створити засновані на взаємній довірі і повазі відносини, які стануть базою для подальшої взаємодії поліції з населенням;
- розробити подальші заходи для забезпечення участі населення у правоохоронній діяльності, встановлення ефективної системи взаємодії з населенням у вирішенні проблем, в тому числі пов'язаних із вчиненням терористичних актів.
- Підводячи підсумки зазначимо, що належна взаємодія з населенням може суттєво покращити діяльність поліції у запобігання терористичним актам, особливо в прикордонних з проведенням антитерористичної операціях районах.

Список використаних джерел

1. Предупреждение терроризма и борьба с насильственным экстремизмом и радикализацией, ведущими к терроризму. Подход, основанный на взаимодействии полиции с населением. – Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе. – Вена, 2014. – 239 с.

Вавриш А.В., здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ

УЧАСТЬ НЕДЕРЖАВНИХ СУБ'ЄКТІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ У ЗАПОБІГАННІ ЗЛОЧИНАМ, ЩО ВЧИНЮЮТЬСЯ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА

Нормативні акти з питань забезпечення державної безпеки не містять положень, які б безпосередньо визначали перелік суб'єктів недержавного забезпечення національної безпеки, а також взагалі відсутній перелік недержавних суб'єктів безпеки. Беззаперечним є твердження, що основним суб'єктом забезпечення національної безпеки є держава, яка здійснює

процес управління національною безпекою використовуючи законодавчу, виконавчу та судову гілки влади [1].

У більшості європейських країн вважається, що сектор безпеки у широкому розумінні містить:

1) державні сили безпеки – збройні сили, поліція, прикордонні структури, воєнізовані формування, служби внутрішньої безпеки, розвідувальні та митні органи;

2) органи управління і контролю за структурами сектору безпеки – адміністрація президента чи прем'єр-міністра, консультативні ради з питань безпеки, законодавчі органи та профільні парламентські комітети тощо;

3) органи правосуддя та органи досудового слідства - судова влада, міністерство юстиції, органи прокуратури, служба виконання покарань тощо;

4) приватні організації сектору безпеки - охоронні підприємства, недержавні служби безпеки, приватні оборонно-промислові компанії та ін;

5) цивільні організації, які досліджують чи надають консультації з питань безпеки - різного роду громадські організації, аналітичні групи, науково-дослідні інститути, центри, засоби масової інформації тощо [2].

Цілком обґрунтованою слід вважати необхідність формування недержавної підсистеми забезпечення національної безпеки, котра могла бути партнером державної системи у вирішенні існуючих завдань та виступати потужним резервом у забезпечення національної безпеки.

На жаль, на сьогоднішній день така система безпеки в Україні не існує, вона представлена лише у вигляді окремих елементів. Сектор недержавної безпеки сьогодні являє собою чисельну кількість суб'єктів господарювання, які надають різноманітні послуги: від охоронних до консалтингових та інформаційно-аналітичних; від послуг у сфері інформаційної безпеки до забезпечення широкого кола потреб у технічних засобах захисту та ін..

Слід зазначити, що суб'єкти недержавного сектору безпеки переважно діють обособлено, свою діяльність між собою не координують і рівень контактів з державними правоохоронними органами досить низький. Між тим, їх

використання у запобіганні злочинам, що вчинюються у різних галузях економіки, може бути досить результативним.

Будівельна галузь являє собою одну з найважливіших галузей народного господарства, від якої залежить ефективність функціонування всієї системи господарювання країни. Її важливість для економіки пояснюється тим, що в будівництві інтегрована ціла низка галузей виробництва та сфер послуг (виробництво будівельних матеріалів і відповідного обладнання, машинобудівна галузь, металургія та металообробка, нафтохімія, виробництво скла, деревообробка і фарфоро-фаянсова промисловість, транспорт, енергетика тощо). Крім того, будівельна сфера створює значну кількість робочих місць у тому числі на підприємствах малого та середнього бізнесу. Частка будівельного комплексу в народному господарстві досить значна. В Україні питома вага в ВВП тільки будівництва становить 8% [3]. Водночас, будівельний комплекс, як і вся економіка України зазнає дії різноманітних загроз і впливів. Відтак потребує системи надійного захисту і забезпечення безпеки. Як ми зазначали, значна роль у забезпеченні безпеки економічної діяльності відведена недержавним суб'єктам. Практика свідчить, що участь недержавних безпекових структур у протидії правопорушенням може бути досить ефективною. Так, за даними МВС України під час спільного патрулювання працівників поліції та ТОВ «ВЕНБЕСТ» по Україні лише за три місяці затримано за підозрою у скоєнні злочинів 77 осіб, із яких: 1 особа – за розбійний напад; 7 осіб – за пограбування; 28 осіб – за зберігання наркотичних засобів; 25 осіб – за крадіжки; 7 осіб – за хуліганські дії; 8 осіб – за заподіяння тяжких тілесних ушкоджень; 1 особа, яка перебувала в розшуку за викрадення автотранспортного засобу; за ст. 173 КУпАП (дрібне хуліганство) затримано 71 особу; за ст. 185 КУпАП (злісна непокора законному розпорядженню або вимозі працівника поліції, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця) затримано 27 осіб; за ст. 178 КУпАП (розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або поява у громадських місцях у п'яному вигляді) складено 546 протоколів; за ст. 175 КУпАП (порушення встановлених законодавством вимог пожежної

безпеки) складено 71 протокол; за ст. 180 КУпАП (доведення неповнолітнього до стану сп'яніння) складено 5 протоколів [4].

На наше переконання недержавні підприємства безпеки здатні досить ефективно доповнювати діяльність державної правоохоронної систем. При цьому взаємодія може відбуватися у наступних формах:

- спільне планування та проведення профілактичних заходів (роз'яснювальна робота з населенням, організація дитячих та юнацьких шкіл, секцій, надання послуг з правового консультування тощо);

- прийняття на себе зобов'язання щодо забезпечення правопорядку на території, що охороняється на договірній основі з юридичною особою або органами виконавчої влади об'єктах будівництва та будівельної інфраструктури;

- участь у проведенні заходів щодо забезпечення громадського порядку (спільне з поліцією патрулювання вулиць, житлових районів, організація на основі договорів за місцем дислокації підприємства або на об'єктах охорони пунктів надання допомоги населенню за екстремим викликом поліції тощо);

- інформування правоохоронних органів про вчинені правопорушення (або такі що готуються), сприяння у затриманні осіб, підозрюваних у скоєнні злочинів, розшукуваних злочинців, а також розшуку безвісти зниклих осіб, втраченого майна і грошових коштів;

- сприяння державним органам у виконанні ними своїх завдань при проведенні оперативних та слідчих заходів (збереження слідів злочину, виявлення очевидців, участь в якості понятих), при надзвичайних обставинах (в якості допоміжних сил для евакуації, охорони об'єкта тощо);

- сприяння у проведенні експертної оцінки проєктів нормативних актів, що регламентують питання охорони правопорядку і боротьбу зі злочинністю [5].

Крім того, аналіз практики інших країн світу свідчить, що основний акцент у діяльності правоохоронної системи полягає у проведенні саме профілактичної (а не репресивної) роботи, тому можливість використання недержавних суб'єктів сектору безпеки слід розглядати як значний резерв у забезпеченні запобігання злочинам.

Список використаних джерел

1. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України».

2. В.В. Крутов, В.Г. Пилипчук. Становлення і розвиток недержавних суб'єктів сектору безпеки України (система безпеки підприємництва): Аналітична доповідь // Науково-дослідний центр правової інформатики Національної академії правових наук України. – Київ, 2011. – С. 27.

3. Інтернет – ресурс. Режим доступу <http://referat-ukr.com/nnovaczjna-dyalnst/-budvnicztvo-budvelnij-kompleks-ukrani.html>

4. Координаційна рада МВС: практичні кроки. Інтерв'ю із першим заступником начальника Департаменту громадської безпеки МВС України полковником міліції Сергієм Поготовим // Мир професійної безпеки. – 2011. – № 3. – С.14

5. Шелухін О.М. Вдосконалення взаємодії недержавних охоронних структур та служб безпеки з правоохоронними органами України // Часопис Академії адвокатури України – № 17 (2012). – С. 4

Олійник Д.О., аспірант кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

МИТНІ І КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ: СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ

Державна фіскальна служба України здійснює реформування митних органів та активно впроваджує систему управління ризиками у державній митній справі (ризик-менеджмент). На сьогодні ризик-менеджмент в основному застосовується митними органами при здійсненні митних процедур з метою визначення форм та обсягів митного контролю. Існуюча технологія аналізу, оцінювання й управління митними ризиками при переміщенні товарів, транспортних засобів через митний кордон України, першочергово

спрямована на автоматизоване визначення із загального потоку окремих груп товарів, транспортних засобів, документів та осіб, операції з якими чи поведінка яких, виглядають підозрілими і свідчать про високу вірогідність порушення митних правил. Автоматизована система управління ризиками забезпечує організацію ефективного митного контролю, покращує можливості митних органів щодо виявлення, прогнозування та запобігання вчиненню митних правопорушень і злочинів у митній сфері. На підставі аналізу й оцінювання митних ризиків посадові особи митниць і митних постів приймають управлінські рішення та вживають контрольні й превентивні заходи в межах своїх службових повноважень. А тому, від правильної оцінки характеру та ступеня небезпеки митних ризиків значною мірою залежить ефективність діяльності митних органів в цілому. Між тим, ризики, що виникають в управлінні митними органами та у службовій діяльності посадових осіб митниць і митних постів (корупційні ризики) залишаються недостатньо дослідженими у державній митній справі та кримінології. Водночас, саме управлінська і службова діяльність посадових осіб митних органів на різних етапах митного процесу виступає джерелом підвищеного ризику вчинення ними корупційних правопорушень і злочинів.

З огляду на тісний взаємозв'язок митних і корупційних ризиків необхідно розібратися з їх правовою природою та співвідношенням цих понять.

На наш погляд, митні ризики виконують роль передумов для формування корупційних практик посадових осіб митниць і митних постів. Відповідно до ст. 361 Митного кодексу України під митним ризиком розуміється ймовірність недотримання вимог законодавства України з питань державної митної справи. У зазначених різновидах ризиків неоднакові *джерела виникнення, об'єкти і суб'єкти групи ризику, сфери прояву та характер імовірних наслідків.*

Джерелами виникнення митних ризиків виступають: сумнівні зовнішньоекономічні операції, пов'язані із документальним оформленням і переміщенням через митний кордон товарів та транспортних засобів комерційного призначення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності; діяльність, пов'язана із переміщенням громадянами через

митний кордон товарів некомерційного призначення, а також ліцензована підприємницька діяльність у галузі митної справи.

Відповідно до ст. 362 Митного кодексу України *об'єктами*, що належать до групи митного ризику виступають характеристики товарів, транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України; характер зовнішньоекономічної операції і характеристика суб'єктів, які беруть участь у зовнішньоекономічній операції. Сюди також можна віднести супроводжувальні документи на імпортно-експортні операції та транзитні переміщення товарів і транспортних засобів.

До суб'єктів групи ризику щодо порушення законодавства у сфері державної митної справи належать громадяни, які переміщують через митний кордон товари для особистих потреб, не пов'язаних із здійсненням підприємницької діяльності; суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності; особи, які здійснюють підприємницьку діяльність у галузі митної справи (митні брокери, митні перевізники, власники складів тимчасового зберігання, власники митних ліцензійних складів, вантажних митних комплексів, автопортів, автотерміналів, магазину безмитної торгівлі та інших об'єктів).

Сферами прояву митних ризиків виступають різні види митного режиму (імпорт, реімпорт, експорт, реекспорт, транзит, тимчасове ввезення або вивезення, митний склад, спеціальна митна зона, магазин безмитної торгівлі, переробка на митній території України, переробка за межами митної території України, знищення або руйнування, відмова на користь держави).

Окрім цього, митні ризики існують на різних етапах митного процесу: на підготовчій стадії до переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України, що містить небезпеку недоставляння товарів до митного кордону (пункту пропуску) та від пункту пропуску до митниці призначення; під час проходження митного контролю та оформлення, а також при оподаткуванні та справлянні митних платежів.

За характером ймовірних наслідків прояви митних ризиків призводять до високо вірогідного вчинення різних видів адміністративних порушень митних правил та господарських злочинів.

Джерелами корупційних ризиків є державна політика у сфері державної митної справи; митне законодавство; недосконалі технології митного контролю; незаконні управлінські рішення органів доходів і зборів; неправомірна поведінка посадових осіб митниць і митних постів.

Об'єктами аналізу корупційних ризиків у державній митній справі виступають нормативно-правове забезпечення з питань організації й управління діяльністю митних органів; кадрова політика державної фіскальної служби України в митних органах; оціночні показники діяльності структурних підрозділів і посадових осіб митниці (митних постів); статистичний обіг та звітність про виявлені митні правопорушення та накладені штрафні санкції; результати постаудиту правильності митного оформлення товарів, що дозволяють виявити приховані від обліку митні правопорушення суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Суб'єктами, службова діяльність яких містить небезпеку вчинення корупційних правопорушень і злочинів виступають: посадові особи митниць і митних постів; службові особи структурних підрозділів територіальних органів доходів і зборів, що забезпечують виконання спеціальних повноважень, зокрема пов'язаних із внутрішньою безпекою та запобіганням проявам корупції, а також боротьбою з економічною злочинністю та контрабандою; службові особи центрального апарату (департаментів), що здійснюють управлінські і контрольно-перевірочні повноваження.

За сферами прояву корупційні ризики у державній митній справі найбільш поширені за такими напрямками діяльності митних органів як: здійснення процедур митного контролю та митного оформлення товарів; визначення митної вартості товарів та їх класифікації; боротьба з контрабандою та порушенням митних правил; організація роботи з адміністрування митних платежів; недопущення переміщення товарів, на які встановлені заборони та обмеження; аналізу та управління митними ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю; здійснення контрольно-перевірочної роботи.

За характером ймовірних наслідків прояви корупційних ризиків призводять до високо вірогідного вчинення різних видів

корупційних правопорушень, правопорушень, пов'язаних з корупцією та корупційних злочинів.

Отже, корупційні ризики на відміну від митних, мають ширшу сферу дії і супроводжують не тільки діяльність із митного адміністрування, але й контрольно-перевірочну діяльність органів доходів та зборів за законністю та ефективністю надання митних послуг суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності та громадянам, а також виконання спеціальних повноважень по виявленню, запобіганню і припиненню митних правопорушень і господарських злочинів у митній сфері, протидії проявам корупції у службовій діяльності посадових осіб митних органів.

Ізай І.М., аспірант Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ЗАПОДІЯННЯ ШКОДИ ЗДОРОВ'Ю ПОЛІЦЕЙСЬКОГО (Ч. 2 СТ. 345 КК УКРАЇНИ)

Згідно положень ч. 6 ст. 62 Закону України від 02.07.2015 року №580-VIII «Про Національну поліцію» втручання в діяльність поліцейського, перешкоджання виконанню ним відповідних повноважень, невиконання законних вимог поліцейського, будь-які інші протиправні дії стосовно поліцейського мають наслідком відповідальність відповідно до закону. Законодавче забезпечення протидії протиправним діям стосовно поліцейського кримінально-правовими засобами врегульовано нормами розділу XV Особливої частини КК України (статті 343, 345, 347, 348 КК України), що утворюють систему кримінально-правової протидії втручання у діяльність працівника правоохоронного органу.

Відповідальність за заподіяння шкоди здоров'ю поліцейського у виді передбаченого у ст. 345 КК України, зокрема у ч. ч. 2, 3, 4 цієї статті. За умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам побоїв, легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків у санкції ч. 2 ст. 345 КК

України передбачено альтернативні види покарань у виді обмеження волі або позбавленням волі.

З огляду на наведене, доцільним видається проаналізувати практику призначення покарання за вчинення злочинів, якими заподіюється шкода здоров'ю поліцейському у виді умисного заподіяння працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам побоїв, легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків з метою з'ясування виконання вимог законодавства України про кримінальну відповідальність щодо призначення необхідного й достатнього покарання для виправлення особи та попередження нових злочинів.

Перш за все, зазначимо, що покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого. М. С. Таганцев зазначав, що само собою зрозуміло, що юридичне вивчення злочинного діяння не може обмежуватися вивченням тільки самого діяння, забуваючи особу, яка його вчинила; властивості та якості злочинця визначають умови застосування кримінального закону, впливають на встановлення розміру покарання тощо. Як відзначав В. Сташис, реалізація спеціальної превенції має створювати умови, які об'єктивно перешкоджатимуть засудженому вчиняти новий злочин і, одночасно, сприятимуть зміні злочинної поведінки на соціально схвалювану, правомірну поведінку, допомагаючи формуванню настанов і навичок саморегуляції, а також вихованню в особистості свідомої, добровільної потреби такої поведінки.

Згідно даних судової статистики у 2012 році за ч. 2 ст. 345 КК України було розглянуто кримінальні справи щодо 318 осіб, з них: 270 засуджено, 3 визнано неосудними, щодо 45 осіб справу закрито. При цьому засудженим призначались такі види покарань: до обмеження волі засуджено 27 осіб (10%). Покарання у виді позбавлення волі призначено 46 особам (16%): від 5 до 10 років – 1, від 3 до 5 років – 4, від 2 до 3 – 13, від 1 до 2 – 23, 1 рік – 5. Разом з цим звільнено від покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК України 174 особи, за актом амністії – 4 (загалом 65%). До 16 осіб застосовано положення ст. 69 КК України (7%). До 6 осіб застосовано

покарання у виді арешту, до 2 осіб – громадські роботи, до 11 осіб – покарання у виді штрафу (загалом 7, 5%).

У 2013 році за ч. 2 ст. 345 КК України було розглянуто кримінальні справи (провадження) щодо 220 осіб, з них: 197 засуджено, 3 визнано неосудними, щодо 20 осіб справу закрито. При цьому засудженим призначались такі види покарань: до обмеження волі засуджено 8 осіб (4, 5%). Покарання у виді позбавлення волі призначено 35 особам (18%): понад 10 років – 1, від 3 до 5 років – 4, від 2 до 3 – 5, від 1 до 2 – 17, 1 рік – 8. Звільнено від покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК України 131 особу, за актом амністії – 2 (67%). До 15 осіб застосовано положення ст. 69 КК України (8%). До 1 особи застосовано покарання у виді громадських робіт, до 20 осіб – покарання у виді штрафу (загалом 11%).

У 2014 році за ч. 2 ст. 345 КК України було розглянуто кримінальні справи (провадження) щодо 240 осіб, з них: 213 засуджено, 3 визнано неосудними, щодо 24 осіб справу закрито. Засудженим призначались такі види покарань: до обмеження волі засуджено 15 осіб (8%). Покарання у виді позбавлення волі призначено 42 особам (19, 5%): від 5 до 10 років – 1, від 3 до 5 років – 6, від 2 до 3 – 9, від 1 до 2 – 16, 1 рік – 10. Звільнено від покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК України 116 особу, за актом амністії – 25 (66%). До 8 осіб застосовано положення ст. 69 КК України (4%). До 1 особи застосовано покарання у виді арешту, до 14 осіб – покарання у виді штрафу (загалом 8%).

У 2015 році за ч. 2 ст. 345 КК України було розглянуто кримінальні справи (провадження) щодо 207 осіб, з них: 175 засуджено, 5 осіб виправдано, 7 визнано неосудними, щодо 20 осіб справу закрито. Засудженим призначались такі види покарань: до обмеження волі засуджено 18 осіб (більше 10%). Покарання у виді позбавлення волі призначено 27 особам (17%): від 3 до 5 років – 3, від 2 до 3 – 6, від 1 до 2 – 15, 1 рік – 3. Звільнено від покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК України 113 особу, за актом амністії – 10 (загалом більше 70%). До 4 осіб застосовано положення ст. 69 КК України (2,5%). До 1 особи застосовано покарання у виді громадських робіт, до 6 осіб – покарання у виді штрафу (загалом 4%).

Таким чином, аналіз практики призначення покарання у 2012–2015 роках за умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам побоїв, легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків показав такі результати. Основне покарання у виді обмеження волі призначається в середньому у 8% випадків. Основне покарання у виді позбавлення волі призначається у 18% випадків. Особливу увагу звертає на себе практика звільнення від відбування покарання з випробуванням із встановленням іспитового строку, що складає в середньому 67%, тобто двоє із трьох засуджених за ч. 2 ст. 345 КК України не відбувають реально призначене покарання.

Судами призначається більш м'яке покарання, ніж передбачено у санкції ч. 2 ст. 345 КК України у 6% випадків. Також у майже 8% випадків особам у зв'язку із застосуванням положень ст. 69 КК України або призначення додаткового покарання на підставі ст. 77 КК України призначається покарання, не передбачене у санкції ст. 345 КК України у виді штрафу, арешту, громадських робіт.

Враховуючи наведене, з огляду на правовий статус поліцейського та необхідність забезпечення ефективної кримінально-правової охорони діяльності правоохоронних органів потребують подальшого дослідження питання застосування судами положень ст. 75 КК України щодо звільнення від відбування покарання осіб, засуджених за умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам побоїв, легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків, а також практика призначення покарання, не передбаченого у санкції ч. 2 ст. 345 КК України.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
<i>Черней В.В.</i> ПІДГОТОВКА КАДРІВ ДЛЯ ПОТРЕБ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЯК СКЛАДОВА УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ.....	4
<i>Шакур В.І.</i> УКРАЇНСЬКЕ УЗБІЧЧЯ ДОХІЙСЬКОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ	8
<i>Чернявський С.С.</i> МІСЦЕ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ВНУТРІШНІХ СПРАВ У НАУКОВОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРІОРИТЕТНИХ ЗАВДАНЬ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ	13
<i>Сербин Р.А.</i> ШАХРАЙСЬКІ СХЕМИ У СФЕРІ БЛАГОДІЙНИЦТВА.....	17
<i>Запотоцький А.П.</i> ОКРЕМІ СХЕМИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА	20
<i>Джужа О.М.</i> КРИМІНОЛОГІЧНА ПАРАДИГМА ГАНСА ГРОСА	23
<i>Кулик О.Г.</i> ПРОГНОЗУВАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ: НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ	27
<i>Мінченко С.І.</i> ЩОДО ДЕЯКИХ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ НАУКИ УКРАЇНИ	31
<i>Кваша О.О.</i> КРИМІНОЛОГІЯ ЗЛОЧИННОЇ ПОВЕДІНКИ НАТОВПУ	33

<i>Василевич В.В.</i> ЩОДО ОСНОВНИХ ФУНКЦІЙ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ	38
<i>Купранець І.М.</i> ВЗАЄМОДІЯ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ІНШИМИ СУБ'ЄКТАМИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ	41
<i>Копотун І.М.</i> ОЦІНКА ОПЕРАТИВНОЇ ОБСТАНОВКИ В КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІЙ УСТАНОВІ	44
<i>Василинчук В.І.</i> ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ЯК ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ	48
<i>Левченко Ю.О.</i> ВІКТИМОЛОГІЧНІ ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬНИЦЬКИМ ЗЛОЧИНАМ ВІДНОСНО ДІТЕЙ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	50
<i>Колб О.Г.</i> ЩОДО ЗМІСТУ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ.....	55
<i>Савченко А.В., Кришевич О.В.</i> ПРОТИПРАВНИЙ ВПЛИВ НА РЕЗУЛЬТАТИ ОФІЦІЙНИХ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	58
<i>Кириченко О.А.</i> ЗНАЧЕННЯ НОВОГО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ТА ВИДОВОГО ПОДІЛУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ДЛЯ РОЗВИТКУ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ ПРО ЗЛОЧИННІСТЬ.....	61

<i>Бова А.А.</i> МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРОГНОЗУВАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ.....	65
<i>Кирилюк В.А.</i> РОЛЬ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ ПРОБАЦІЇ В ЗАХИСТІ СУСПІЛЬСТВА ВІД РЕЦИДИВНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ	69
<i>Довгаль М.В.</i> ОСНОВНІ КРИМІНОГЕННІ ФАКТОРИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ОСІБ, ЯКІ ПРЕДСТАВЛЯЮТЬ АВТОРИТЕТ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ.....	72
<i>Мозоль А.П.</i> МІЖНАРОДНА ТРУДОВА МІГРАЦІЯ: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА НАСЛІДКИ	76
<i>Колб С.О.</i> ЩОДО ЗМІСТУ ФУНКЦІЙ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ.....	79
<i>Новіков О.В.</i> ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВПЛИВУ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ ВИРОБНИКІВ ТА СПОЖИВАЧІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ДЕТЕРМІНАЦІЮ ОБІГУ КОНТРАФАКТУ.....	81
<i>Журавська З.В.</i> БЕЗПЕКОВА ФУНКЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ.....	85
<i>Колб І.О.</i> ПРО ЗМІСТ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ БЕЗПЕКИ ЩОДО ОСІБ, ЗАСУДЖЕНИХ ДО ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ.....	87
<i>Свірін М.О., Коцюбинська Ю.М.</i>	

ЩОДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЗА ЛЕГАЛІЗАЦІЮ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ	89
<i>Мозоль С.А.</i>	
АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	93
<i>Наумова І.В.</i>	
ЗЛОЧИННІСТЬ У ГРОМАДСЬКИХ МІСЦЯХ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ	97
<i>Джужжа А.О.</i>	
ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВІКТИМОЛОГІЧНОГО ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ	100
<i>Небитов А.А.</i>	
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛЬНОГО СУБ'ЄКТА СЕКСУАЛЬНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ	104
<i>Вознюк А.А.</i>	
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 255, 257, 258-3, 260 КК УКРАЇНИ, УЧИНЕНИХ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ З ВИКОРИСТАННЯМ ВЛАДИ АБО СЛУЖБОВОГО СТАНОВИЩА	105
<i>Катеринчук К.В.</i>	
ПОСИЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ, ЯК ЗАХІД УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ЗДОРОВ'Я ОСОБИ	109
<i>Колодяжний М. Г.</i>	
СТРАТЕГІЯ «COMMUNITY POLICING»: ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ	111
<i>Родіонова Т.В.</i>	

НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ МІСЦЯ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ	115
<i>Бондаренко Є.В.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ У ФОРМІ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КЕРІВНИЦТВА ДОСУДОВИМ РОЗСЛІДУВАННЯМ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.....	118
<i>Ісаков П.М</i>	
ГЕРМАН МЕЛВІЛ І ЙОГО ПЕНІТЕНЦІАРНІ ПОГЛЯДИ	121
<i>Безуглий О.А.</i>	
НЕЗАКОННЕ ЗАВОЛОДІННЯ ТРАНСПОРТНИМ ЗАСОБОМ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ	124
<i>Микитчик А.В.</i>	
ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ЩОДО ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ	126
<i>Вязмікін С.А.</i>	
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ПРОФІЛАКТИКА ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ ЯК ФОРМА В ТЕОРІЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	129
<i>Василевич Я.В.</i>	
ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ЗЛОЧИНІВ У БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ.....	131
<i>Ланко О.В.</i>	
АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ.....	133
<i>Кулакова Н.В.</i>	
ОХОРОНА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ В КРИМІНОЛОГІЧНОМУ ВИМІРІ	136
<i>Поліщук Г.С.</i>	

ЩОДО ПРАВОЗАСТОСОВНОЇ ПРАКТИКИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ	140
<i>Сисоєва В.П.</i>	
ПОНЯТТЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В КРИМІНОЛОГІЇ	144
<i>Миронюк Т.В.</i>	
ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ З ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНІВ.....	146
<i>Тичина Д.М.</i>	
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ БОРотьБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ	150
<i>Расюк Е.В.</i>	
ЗАКОНОДАВЧІ ТА ІНШІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЖИТЛОВО- КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ.....	154
<i>Ремега В.В.</i>	
МЕТОДИКА ПРОКУРОРСЬКОГО-НАГЛЯДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ.....	160
<i>Корольчук В.В.</i>	
ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ЗЛОЧИННОСТІ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ.....	162
<i>Тимощук Ю.С.</i>	
ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА, СПРАВЕДЛИВІСТЬ ТА ГУМАНІЗМ ЯК ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	166
<i>Романишин О.Р.</i>	
ЩОДО ПРАКТИКИ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА УМИСНЕ НЕВИКОНАННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ (Ч. 1 СТ. 382 КК УКРАЇНИ)	170
 <i>Лагоцька В.Ф.</i>	

ЗАПОБІГАННЯ ЖІНОЧІЙ РЕЦИДИВНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ.....	173
<i>Базир І.В.</i> ЩОДО ПОНЯТТЯ СТАТЕВОГО НАСИЛЬНИЦЬКОГО ЗЛОЧИНУ В КРИМІНОЛОГІЇ.....	176
<i>Дюприк І.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ ПОЛІЦІЇ З НАСЕЛЕННЯМ З МЕТОЮ ЗАПОБІГАННЯ ТЕРОРИСТИЧНИМ АКТАМ.....	179
<i>Вавриш А.В.</i> УЧАСТЬ НЕДЕРЖАВНИХ СУБ'ЄКТІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ У ЗАПОБІГАННІ ЗЛОЧИНАМ, ЩО ВЧИНЮЮТЬСЯ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА	181
<i>Олійник Д.О.</i> МИТНІ І КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ: СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ	185
<i>Ізай І.М.</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ЗАПОДІЯННЯ ШКОДИ ЗДОРОВ'Ю ПОЛІЦЕЙСЬКОГО (Ч. 2 СТ. 345 КК УКРАЇНИ)	189

Наукове видання

КРИМІНОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА:
ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ
ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Матеріали
науково-практичної конференції
(Київ, 25 березня 2016 року)

Комп'ютерна верстка: *В. В. Корольчук*

Підписано до друку _____ Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Обл.-вид. арк. 12,5. Ум. друк. арк. 11,62.
Тираж ____ прим.
